

เฉลิมราชกุมารี

ศูนย์การศึกษาของโรงเรียน
จังหวัดสกลนคร

ร่วมกันทำให้ชาวโลกอ่านออกเขียนได้

Let's join in making a literate world



ถวายสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

มูลนิธิฟกษาดเต็ยว

ดร. เท็ยคักคี่ จักขุจินดา

ประธานมูลนิธิฟกษาดเต็ยว และ

ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาทรัพยากรบุคคล



สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
กับพสกนิกรชาวจังหวัดสกลนคร



เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร
อ่างเก็บน้ำบ้านนาผาง ต.กกปลาซึ
อ.เมือง จ.สกลนคร



เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรอ่างเก็บน้ำตาตไฮใหญ่
บ้านนาบกเค้า ต.ห้วยยาง อ.เมือง จ.สกลนคร



มณี พากย์เทลากรุดพลูมะ
พลอย ฉายะเก็งก่องพร็องผสวน
ร้อย มระกายฉายจัดพระอ็องริยญาต
แสง ตระการบรรณภาพสุนาเฟี้ยวดิน

นายประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล ประพันธ์



เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรเพื่อสำรวจพื้นที่การจัดที่ทำกินให้กับราษฎร
บ้านยางโหล่น ต.โคกภู อ.กุดบาก จ.สกลนคร



เสด็จพระราชดำเนินสำรวจพื้นที่สร้างอ่างเก็บน้ำบ้านห้วยทราย
ต.ขมิ้น อ.เมือง จ.สกลนคร



เสด็จพระราชดำเนินเททองหล่อพระพุทธรูป วัดคำประมง ต.สว่าง อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร



เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรแปลงสาธิตการเกษตร ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน ต.ห้วยยาง
อ.เมือง จ.สกลนคร



เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรแปลงสาธิตการเกษตร
ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน ต.ห้วยช้าง อ.เมือง จ.สกลนคร
และได้ทรงเสวยสับปะรดที่ปลูกในแปลงสาธิต



เสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานในงานวันไหมไทย
ณ ลานพระบรมรูปทรงม้า ต.ธาตุเชิงชุม อ.เมือง จ.สกลนคร



เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมกิจการของศูนย์ศิลปาชีพบ้านภูดนาชาม
ต.เจริญศิลป์ กิ่ง อ.เจริญศิลป์ จ.สกลนคร



เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมโรงนม ในสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ ต.พังขว้าง อ.เมือง จ.สกลนคร

คำนำ

มนุษย์มักจะสร้างอนุสรณ์ เพื่อไว้เป็นที่ระลึกถึงความทรงจำ เนื่องในวโรกาส หรือมีเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ เกิดขึ้นในบ้านเมืองหรือในสังคมของตนเอง อนุสรณ์ที่สร้างนั้นส่วนใหญ่มักจะเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถสัมผัสและต้องได้ เช่น เมื่อรบชนะก็สร้างเจดีย์ไว้เป็นอนุสรณ์ สร้างโรงพยาบาล โรงเรียน วัด โบสถ์ ฯลฯ เนื่องในวโรกาสเป็นวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์กับบุคคลสำคัญของชาติบ้านเมือง เป็นต้น

หนังสือเล่มนี้ก็เช่นเดียวกันเกิดขึ้นก็เนื่องในวโรกาสมหามิ่งมงคลที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานเปิดห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี" อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร ซึ่งนับเป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่สามได้ยังความปิติชื่นชมโสมนัสแก่พสกนิกรชาวจังหวัดสกลนครเป็นล้นพ้น

คณะผู้จัดทำหนังสือ จึงได้ถือโอกาสรวบรวมความรู้อันเกี่ยวเนื่องกับจังหวัดสกลนครเท่าที่สติปัญญาอันน้อยนิดของเราจะพึงมี เพื่อถวายแด่พระองค์ท่าน และเผยแพร่กับบุคคลทั่วไป ซึ่งนอกจากจะเป็นเครื่องรำลึกถึงวันแห่งความภาคภูมิใจชื่นชมโสมนัส เนื่องในวโรกาสอันสำคัญเช่นนี้แล้ว ยังปรารถนาที่จะให้ข้อเขียนเหล่านี้ ใช้เป็นข้อมูล/หลักฐานสำหรับอ้างอิงและร่วมกันอภิปราย เพื่อให้เกิดปัญญาและร่วมกันแสวงหาความจริงอันแท้จริงในอันที่จะเชื่อมโยงศาสตร์แห่งศาสตร์ให้ประสานสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกันต่อไป

ขอขอบคุณนักคิด นักเขียน และนักค้นคว้าทุกท่านที่กรุณาสละเวลา และอนุญาตให้นำเสนอข้อเขียนที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในเชิงวิชาการ ผอ.ถนัด พลาภิกุล ที่กรุณาแนะนำความเป็นมาของห้องสมุดแห่งนี้ เป็นร้อยกรองที่สละสลวยยิ่ง ดร. เพ็ญศักดิ์ จักขุจินดา โหวิรัช นักโบราณคดีดีเด่นของประเทศไทยที่นำเสนอแนวคิดใหม่ในเชิงวิชาการด้านโบราณคดี อาจารย์สุรัตน์ วราภรณ์ ผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมสาขามนุษยศาสตร์ ที่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงได้อย่างน่าสนใจยิ่ง และคุณสรรค์สนธิ บุญโยทยาน นักพัฒนาแห่งลุ่มน้ำอูนได้เสนอเรื่องกำเนิดหนองหาน เป็นต้น และขอบคุณอย่างยิ่ง สำหรับมูลนิธิฝนหยาดเดียว ที่กรุณาเป็นเจ้าภาพเกี่ยวกับการจัดพิมพ์หนังสือนี้ทั้งหมด

หวังว่าหนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่านบ้างตามสมควร หากพบเห็นข้อบกพร่องใดขอได้โปรดแจ้งคณะผู้จัดทำได้ทราบด้วยก็จักเป็นพระคุณยิ่ง

คณะผู้จัดทำ

ฤดูร้อน ปี 2536

เฉลิมราชกุมารี

1 ทว่าระมาเป็นห้องสมุดประชาชน
ทว่าระมาเป็นห้องสมุดประชาชน
ทว่าระมาเป็นห้องสมุดประชาชน
ทว่าระมาเป็นห้องสมุดประชาชน

6 กลุ่มชาติพันธุ์ทะเล
กลุ่มชาติพันธุ์ทะเล
กลุ่มชาติพันธุ์ทะเล
กลุ่มชาติพันธุ์ทะเล

17 ทำนิตนของทาน
ทำนิตนของทาน
ทำนิตนของทาน
ทำนิตนของทาน

28 ศิลปะพาหิณสกลนคร
ศิลปะพาหิณสกลนคร
ศิลปะพาหิณสกลนคร
ศิลปะพาหิณสกลนคร

79 กับจังหวัดสกลนคร ความสัมพันธ์
ระหว่างราชวงศ์จักรีกับจังหวัดสกล
นคร ความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์
จักรีกับจังหวัดสกลนคร ความสัมพันธ์

86 ไ้ม้ทามงคล “อินทนิล”
ไ้ม้ทามงคล “อินทนิล”
ไ้ม้ทามงคล “อินทนิล”
ไ้ม้ทามงคล “อินทนิล”



กว่าจะมาเป็น
ห้องสมุดประชาชน

กว่าจะได้มาเป็นห้องสมุด อับพิสุทธิ์ลำดำนักสมศักดิ์ศรี
ห้องสมุดเฉลิมราชกุมารี แต่เริ่มต้นจนวันนี้...มีอะไร?

ณัฏ พลาภิกุล *

ส ก ล น ค ร ถิ่นแคว้นแดนอีสาน
 มีหนองทานทะเลสาบอันกว้างใหญ่
 มีเทือกเขาภูพานทอดยาวไกล
 ถิ่น แสก โช ย้อ ภูไท สืบเผ่าพันธุ์
 มีพระธาตุเชิงชุมอันศักดิ์สิทธิ์
 ถิ่นบัณฑิตพระอรียะอรหันต์
 หลวงปู่สิม หลวงปู่ฝั้น อาจารย์วัน
 หลวงปู่มั่นบรมครูผู้เชี่ยวชาญ
 สั่งสอนศิษย์สืบธรรมะพระชินสีห์
 ละความชั่วทำความดีเป็นพื้นฐาน
 หมั่นฝึกฝนจิตใจให้เบิกบาน
 กัมมัฏฐานสมาธิไตร่ตรอง



พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์
 เป็นฉัตรแก้วปกเกล้าไทยทั้งผอง
 จึงเป็นแดนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง
 สุขสมปองเย็นศิระเพราะพระบารมี
 หันกลับมามองในด้านการศึกษา
 บริการชาวประชาไม่เต็มที
 เพียงแปดแห่งห้องสมุดที่เรามี
 ไม่ครอบคลุมพื้นที่บริการ
 เขตปกครองสิบสี่อำเภอกับสามกิ่ง
 จำเป็นยิ่งแหล่งเล่าเรียนให้เขียนอ่าน
 เพื่อเพิ่มพูนพัฒนาวิชาการ
 แต่ติดขัดงบประมาณไม่มากพอ

แต่เมืองไทยโชคดีมีผู้ให้
 บริจาคด้วยเต็มใจตามที่ขอ
 เสียสละสามัคคีไม่รีรอ
 หากไม่พอรัฐเสริมให้ด้วยไมตรี



ในวาระครบสามรอบพระชันษา
 องค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มารศรี
 โครงการสร้างห้องสมุดเฉลิมราชกุมารี
 เฉลิมเกียรติองค์เทวีมิ่งมงคล
 ทั่วทุกเขตประเทศไทยได้หลายแห่ง
 ต่างร่วมแรงร่วมศรัทธามหากุศล
 ห้องสมุดแห่งนี้ที่สกล
 มูลนิธิชินโสภณ ๖ ท่านให้มา
 "สองล้านบาท" มอบมาให้ใช้ก่อสร้าง
 ในที่ทางประสงค์ใจเอาไว้ว่า
 ไกลวัดดอยธรรมเจดีย์ที่ศรัทธา
 กราบเจ้าคุณพระภาวนาวชิรอุตฺตญาณ



* ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสกลนคร

สะดวกแก่การดูแลแวะเยี่ยมได้
เพื่อรับทราบความเป็นไปทุกสถาน
ง่ายต่อการช่วยเหลือและเงื่อนงาน
จึงประสานหาที่โคกศรีสุพรรณ

มุมโรงเรียนร่วมเกล้ามีหนึ่งไร่
ยินดีจะยกให้ใช้สร้างสรรค์
ได้รับความเห็นชอบจากกรมสามัญฯ
ชาวอำเภอโคกศรีสุพรรณต่างชื่นชม
จึงเกิดเป็นห้องสมุด ณ จุดนี้
นับเป็นที่ที่จำเพาะดูเหมาะสม
ทั้งผู้ให้และผู้รับต่างรื่นรมย์
ต่างสุขสมในศรัทธาสามัคคี



กำหนดรับพระราชทานแผ่นศิลา(ศิลาฤกษ์)
วันที่สิบเมษาปีสามสี่
พระมหากษัตริย์คุณในครั้งนี้
ปลื้มปิติยินดีทั่วพารา

ในสมัยนายถนอม ชาญนวงศ์
ครั้งดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าฯ
รับพระราชทานที่วังจิตรลดา
พร้อมคณะรวมเป็นห้าเข้าพิธี

กำหนดวางศิลาฤกษ์เป็นมงคล
ยี่สิบสองมิถุนายนปีสามสี่
โดยคุณหญิงชดช้อย์ผู้อารี
เป็นประธานในพิธีวางศิลา

กศน. ได้จัดสรรงบประมาณ
อีก "หนึ่งล้าน" ให้สมดุลงกับคุณค่า
ส่งแบบแปลนสิ่งก่อสร้างต่างต่างมา
ให้ประกวดราคาไม่ซ้ำที่

ทจก. สกลพิทยา ประมูลได้
" สองล้านเศษ " จะทำให้อย่างเต็มที่
เพียงหกเดือนคงสำเร็จเสร็จสมดี
สัญญาลงวันที่ยี่สิบกันยา



จะเร่งรัดการก่อสร้างให้สำเร็จ
กำหนดเสร็จพฤษภาคมปีสามห้า
พองวดสามเหตุขัดข้องก็ตามมา
พบปัญหาเหตุขัดแย้งเรื่องแรงงาน
ช่างฝีมือต่างหลบลิ้งหนีงานไป
จะหาใหม่ก็ไม่ถึงมาตรฐาน
วัสดุก็ส่งให้ไม่ทันการ
ทำให้งานก่อสร้างต้องร้างรา

ผู้รับจ้างก็จริงใจไม่เร่งรัด
ทางจังหวัดร่วมประสานร่วมปรึกษา
รับรู้ถึงสาเหตุความล่าช้า
รับรู้ถึงปัญหาความเป็นไป

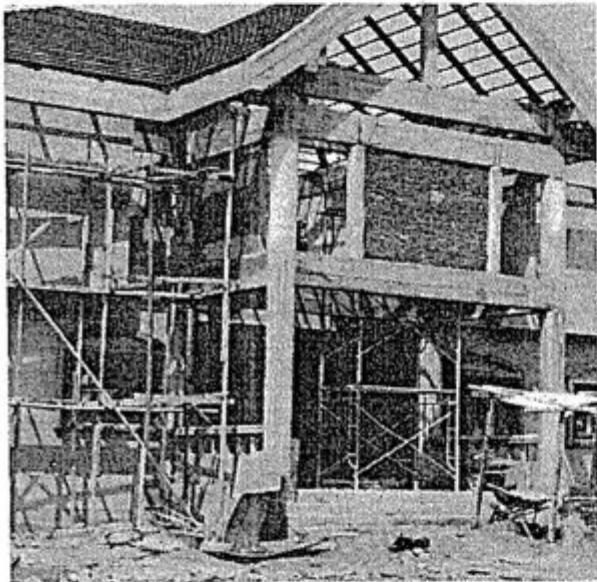


ถึงเจ็ดเดือนที่จำเป็นจะต้องปรับ
ผู้รับจ้างก็น้อมรับให้ปรับได้
ร่วมแก้หมีนที่ถูกรับปรับนับออกไป
เพราะมีความจริงใจไม่ทิ้งงาน

ล่วงสามสิบเดือนอันวาก่อนปีใหม่
ผู้รับจ้างส่งงานให้ได้มาตรฐาน
รองผู้ว่า ฯ เป็นประธานรับมอบงาน
ท่านโยธาธิการร่วมตรวจรับ

กำหนดเดิมว่าจะเปิดเดือนพฤศจิกายน
เหตุล่าช้าจึงจำใจให้ชดชัย
เมธาจารย์ท่านสอนใจได้น้อมรับ
"อย่าพึ่งนับชีวิตนี้มีเส้นตรง"

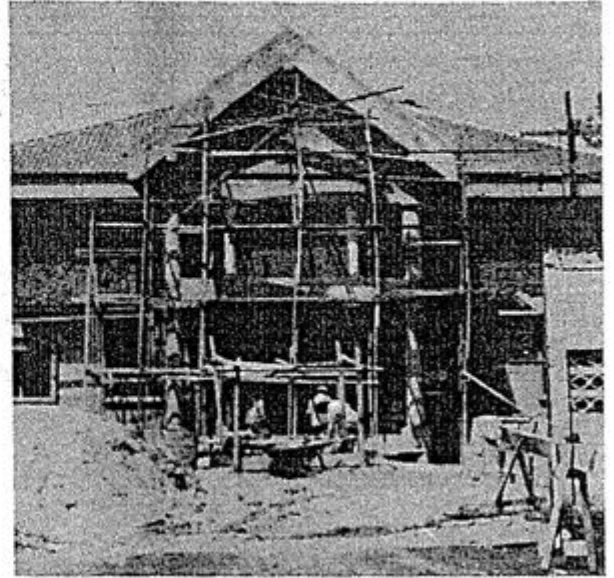
ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา
อย่ายึดติดในอดีตตพาลุ่มหลง
ลดทิวฐิอวิชาให้น้อยลง
...หาเส้นตรงชีวิตนี้อยู่ที่ใด ?



พุทธองค์ทรงสอนว่าอย่าประมาท
ความผิดพลาดเสียวินาทีอาจมีได้
ตั้งสติคอยเตือนตนให้พ้นภัย
น้อมนึกในสังขจะนี้มีเมตตา

พอรับมอบอาคารได้ให้ยินดี
เตรียมปรับปรุงอย่างเต็มที่ไม่น้อยหน้า
กราบเจ้าคุณหลวงพ่อดีเมตตา
นำเรื่องราวเข้าปรึกษาและชี้แจง

เราทำรั้วด้านหน้าได้เพียงหนึ่งด้าน
เกินปัญหาที่ลูกหลานเสาะแสวง
อีกสามด้านจะทำใครช่วยผ่อนแรง
พร้อมถนนอีกสองแห่งหน้าอาคาร



ร.พ.ช. รับปากว่าจะเกรตให้
เพื่อจะได้เป็นถนนมาตรฐาน
แต่ลูกรังยังไม่ถึงประมาณ
หลวงพ่อฟังคำรายงานแอ่ยวจี
ให้ ร.พ.ช. เกรตพื้นที่เตรียมเอาไว้
พอจะให้ลูกรังอย่างเต็มที่
รั้วสามด้านดำเนินการได้ทันที
สิ่งเหล่านี้หลวงพ่อก็ไม่อาทร

ประดุงเคลื่อนภูเขากออกจากอก
ปรีวิตกนานาพาดอดดอน
ท่านรับรู้ทุกปัญหาที่ว้าวอน
พร้อมคำสอนข้อแนะนำการทำงาน
นอกเหนือจากที่หลวงพ่อดีเมตตา
มีผู้ร่วมศรัทธาอีกหลายท่าน
ปราสาทผึ้งเหลืองอร่ามงามตระการ
"พระอาจารย์เทียน" สร้างให้ไว้ฝีมือ



ท่านดอกเตอร์เพ็ญศักดิ์ จักขุจินดา
 กรุณาเป็นเจ้าภาพพิมพ์หนังสือ
 อาจารย์จำนง พรหมผืนใหญ่ไม่ต้องซื้อ
 ขอแสดงความนับถือด้วยดวงใจ

บริจาคเป็นเงินสดก็หลายท่าน
 เข้าอาสาออกแรงงานช่วยทำให้
 เอกชน องค์กร ทั้งใกล้ไกล
 ต่างร่วมใจยื่นมือช่วยด้วยศรัทธา
 ...โบราณว่าทำกรรมใดในอดีต
 กรรมจักติดตามไปภายภาคหน้า
 ดุจพืชพรรณหวานไว้ในเนือนา
 ผลย่อมปรากฏเป็นเช่นเผ้าพันธุ์

จึงควรทำกรรมดีที่ไรโทษ
 โลก หลง โกรธ ลดละไปใจสุขสันต์
 จะสุขสุดสิ้นทุกคืนวัน
 เพราะบุญบันดาลผลพันทุกขภัย

พุทธองค์ทรงสอนให้ใฝ่ในทาน
 ผูกจิตใจให้เบิกบานด้วยการให้
 ให้สิ่งของ ให้วิชา ให้ภัย
 ล้วนแต่ได้อานิสงส์เป็นมงคล

ยศและลาภหาบไปไม่ได้แน่
 เว้นเสียแต่ต้นทุนบุญกุศล
 ทั้งสมบัติทั้งหลายให้ปวงชน
 แม้ร่างตนเขายังเอาไปเผาไฟ

เจ้าเกิดมาเมื่อไรมาด้วยเล่า
 เจ้าจะเอาแต่สุขสนุกโฉน
 เจ้าเกิดมาเจ้าก็ไม่มีอะไร
 เจ้าก็ไปตัวเปล่าเหมือนเจ้ามา *

อานิสงส์แห่งความดีที่ท่านทำ
 จงนำมาเป็นปัจจัยภายภาคหน้า
 จงสบสุขสิ่งสมหวังดังเจตนา
 อนุโมทนาในผลบุญสุนทรทาน

ได้ร่วมสร้างบรรณศาลาอันถาวร
 อนุสรณ์มอบไว้ให้ลูกหลาน
 เป็นแหล่งให้ความรู้วิชาการ
 เอื้อประโยชน์นานเท่านานชั่วนิรันดร์



องค์สมเด็จพระรัตนราชสุตา
 แม่เมตตาให้ชาวโลกพ้นโศกศัลย์
 ให้อ่านออกเขียนได้จึงทั่วกัน
 คุณภาพชีวิตนั้นจักพัฒนา

น้ำพระทัยเปี่ยมไปด้วยความรัก
 แจ่มประจักษ์แก่ใจไทยทั่วหล้า
 องค์สยามบรมราชกุมารีผู้เมตตา
 จงเจริญพระชันษาอย่างยิ่งนิรันดร์

อุดมด้วยจตุรพิธพรชัย
 บารมีเกริกเกรียงไกรแผ่ไพศาล
 เป็นมิ่งขวัญประชาไทยไปชั่วกาล
 อธิษฐานขอพระองค์ทรงพระเจริญ

กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง



กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง

*

สุรัตน์ วรางรัตน์

ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานของชาวกะเลิง

กะเลิง เป็นชนกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งในจำนวนกลุ่มที่มีอยู่ในจังหวัดสกลนครได้แก่ผู้ไทย กะโซ้หรือโซ้อ ย้อย กะเลิงหรือซ่าเลิง และลาว แหล่งที่มีชาวกะเลิงอาศัยอยู่เป็นชนกลุ่มใหญ่ สองหมู่บ้านที่เรียกกันว่าหมู่บ้านกะเลิง ได้แก่ บ้านกุดแฮด บ้านบัว บ้านหนองสะโน บ้านโพหนอง ในเขตอำเภอกุดบาก นอกจากนี้ยังมีชาวกะเลิงเป็นส่วนหนึ่งอยู่กับชุมชนอื่น ๆ เช่นอยู่ปะปนกับชาวย้อในบ้านนาม่อง บ้านหนองคำ บ้านบากหรือกุดบาก เป็นต้น ในบทความนี้จะพูดถึงชาวกะเลิงที่บ้านกุดแฮด อำเภอกุดบาก

คำว่า 'กะเลิง' ที่ใช้เรียกชุมชนกลุ่มนี้ มีผู้สันนิษฐานโดยอาศัยหลักนิรุกติศาสตร์ และกล่าวพาดพิงถึงหลักของชนกลุ่มนี้ เซเฟอร์ (Schaffer) กล่าวว่า ชาวจีนเขียนว่าคุน-ลุน (kun - lun) หรือ 'กรุง' (Kurung) ต่อมาคำนี้กลายเป็นกะลุง (Klung) ในภาษาจาม ดังปรากฏว่าเป็นชื่อของกษัตริย์จามปา ชื่อกษัตริย์ ไปกะลุง (PoKlung) เซเฟอร์ยังได้สันนิษฐานต่อไปอีกว่าเมื่อกลุ่มพวกเขมรมาตั้งถิ่นฐานอยู่แถบตอนเหนือของ เวียดนาม ยังได้ยืมคำนี้มาจากพวกจามอีกต่อหนึ่ง แหล่งที่มีชาวกะเลิงจึงไม่ห่างจากเมืองเง่อาในบริเวณเทือกเขาอาวก ทางทิศตะวันตก (เจมส์ อาร์ แซมเบอร์เลน 2527 หน้า 80) นอกจากนี้ ร.อ.เดอมาแกลฟ กับ มร.ปาวี ยังกล่าวถึงแหล่งของพวกกะเลิงว่า แหล่งใหญ่ของชาวกะเลิงทางฝั่งซ้ายอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำเตโปน (Tchepon) และที่ต้นน้ำ เซบังเหียน (Se - Ban - Hean)

ในปัจจุบันแม้ว่าจะมีชนชาวกะเลิงอาศัยอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ หลายแห่งในจังหวัดสกลนคร ทั้งในอำเภอเมือง อำเภอกุดบาก แต่ชนกะเลิงดังกล่าวล้วนให้ปากคำว่าบรรพบุรุษของตนอพยพมาจากฝั่งซ้ายทั้งสิ้น แต่ไม่สามารถจะระบุเวลาที่ชัดเจนได้ว่า พวกตนได้อพยพมาจากแห่งใดในปีใด ซึ่งความจริงอาจจะอพยพมาหลายครั้งหลายรุ่นดังนี้

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ สถาบันราชภัฏสกลนคร

โดยประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสานแถบลุ่มแม่น้ำโขง อาจกล่าวได้ว่า ได้มีชนพื้นเมืองอาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้มาช้านานแล้ว ส่วนผู้คนที่ยอพยพมาจากอาณาจักรล้านช้างที่ยอพยพ มาเป็นจำนวนมาก ๆ เกิดขึ้นในช่วง พุทธศตวรรษที่ 22 - 23 โดยกลุ่มผู้นำที่สำคัญ ๆ ที่เกิดความขัดแย้ง กับทางสำนักเวียงจันทน์ เช่น กลุ่มเจ้าหัวครูสีตาวัดโพนสเม็กได้นำผู้คนออกจากเวียงจันทน์ มาตั้งหลักแหล่ง อยู่ที่เมืองนครจำปาศักดิ์ทำให้มีผู้นำที่เป็นศิษย์พาไพร่พลออกไปตั้งเมืองสำคัญ ๆ เช่น เมืองท่ง หรือ สุวรรณภูมิ ในเวลาต่อมา เมืองโพนสิม และเมืองมุกดาหาร กลุ่มพระวอพระตาได้อพยพออกจากเวียงจันทน์ (ในสมัย ตอนปลายกรุงธนบุรี) ไปตั้งเมืองเขื่อนขันทาบแก้วบัวบาน(หนองบัวลำภูในปัจจุบัน) ต่อมา เจ้าสิริบุญสาร ได้ยกกองทัพมาปราบจนพระตาตายในที่รบ แม้พระวอจะพาไพร่พลมาอยู่ที่เวียงฆ้องกลอง(บ้านคูบ้านแก)และ ซอซันกับเมืองนครราชสีมาในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี แต่เจ้าเมืองเวียงจันทน์ก็ยกกองทัพมาปราบจนพระวอ เสียชีวิตในเวลาต่อมา เชื้อสายของพระวอพระตาได้พาไพร่พลไปตั้งบ้านเมืองแถบลุ่มแม่น้ำมูล เช่น ยโสธร พิบูลมังสาหาร วารินชำราบ อำนาจเจริญ เดชอุดม ฯลฯ อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มเจ้าผ้าขาวอพยพไพร่พลออกมา จากเวียงจันทน์มาตั้งถิ่นฐานที่บ้านพันนา บ้านผ้าขาวต่อมาได้อพยพไปตั้งมั่นที่บ้านแก้งส้มโฮง และกลายเป็น เมืองกาฬสินธุ์ในเวลาต่อมา บุตรหลานบ่าวไพร่ของกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งได้อพยพไปตั้งบ้านเมืองที่บ้านธาตุเชิงชุม หรือเมืองสกลทวาปีในเวลาต่อมา

การที่เจ้าเมืองเวียงจันทน์ยกทัพมาปราบพระวอพระตาที่เข้ามาสวามิภักดิ์พระเจ้ากรุงธนบุรี ทำให้ พระเจ้ากรุงธนบุรีมีพระบรมราชโองการสั่งให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกและพระเจ้าสุรีสีหัยยกกองทัพไปปราบ เจ้านครเวียงจันทน์พร้อมกวาดต้อนผู้คนจากเมืองต่าง ๆ ช้ามแม่น้ำโขงไปไว้ที่เมืองเพชรบุรี สระบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา พนมสารคาม พนัสนิคม แต่ไม่ปรากฏหลักฐานกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่นำมาตั้งรกรากที่เมืองแห่ง ไตแห่งหนึ่งในภาคอีสาน

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ขึ้น ล้นเกล้ารัชกาลที่ 3 มีพระบรมราชโองการให้ พระยา บดินทร์เดชา (สิงห์) ยกกองทัพไปปราบ โดยข้ามแม่น้ำโขงไปตีหัวเมืองต่างๆ ที่เป็นเมืองบริวาร เมืองหน้าด่าน ของเวียงจันทน์ แล้วกวาดต้อนผู้คนตามหัวเมืองทางฝั่งซ้ายมาตั้งหลักแหล่งเป็นบ้านเป็นเมืองในพื้นที่ที่ยังรกร้าง ว่างเปล่าอีกเป็นจำนวนมากในภาคอีสาน

การกวาดต้อนครั้งนั้น กองทัพไทยได้ตีเมืองมหาชัยกองแก้วเจ้าเมือง (เจ้าจูลณี) ได้หลบหนีไปอาศัย ที่เมืองกะบอง และได้รับการสนับสนุนจากญวนในด้านไพร่พล จึงบุกเข้าตีเมืองมหาชัยกองแก้วคืนจากไทยแต่ ไม่สำเร็จ กองทัพไทยจึงได้ไล่จับตัวเจ้าเมืองพร้อมกับกวาดต้อนผู้คนตามป่าตามดง ในการกวาดต้อนครั้งนี้มี การกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงด้วย ดังปรากฏในเอกสารพื้นเวียง (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ : มปท, หน้า 92) ตอนหนึ่งว่า

ฝูงโต	เป็นพี่น้องพลัดพราก	หนักัน
เซากี้	นำกุมเอากวาดคืน	เมื่อเลี้ยง
ฝูงหมู่	ชาวกะเลิงช่าออกกะซอน	ขัดง่อน
เซากี้	เดินไตก่อนผาชัน	ยอดดอย
	ไปลอดสี่ต้นอยู่	ภูชัน
เซากี้	นำเอากันผูกมือ	เมื่อไว้
	ทุกคำเข้าเขาสอด	แสวงหา
	เที่ยวไปมาสู่กัน	เลิงเลื่อย



ผู้เขียนกำลังสัมภาษณ์ นายคำมอน ศรีมุกดา กะเลิงบ้านกุดแฮด



พิธีรักษา(เฮา)คนไข้บ้านดงมะไฟ



กะเลิงแม่ลูกอ่อนบ้านกุดแฮด
กำลังไปหาอาหารในป่า

การอพยพชนกลุ่มชาติพันธุ์ครั้งใหญ่เกิดขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เพราะมีเหตุการณ์ที่สำคัญ 2 อย่าง คือปัญหาศึกจีนฮ่อ ที่เมืองเชียงขวาง ทุงเชียงคำ (เมืองโพน) และการกวาดต้อนผู้คนในแถบเทือกเขาอาวก เมื่อราชวงศ์ (ฟอง) ได้รับมอบหมายให้ไปปักด่านหรือหลักเขตที่บ้านนากระแดง แขวงเมืองภูวลสออง จากเหตุการณ์สำคัญเหล่านี้มีผลทำให้ชนชาติพันธุ์จำนวนหนึ่งอพยพมากับกองทัพเมืองสกลนครด้วยปรากฏว่า นางบ่อ บานเพ็ง อายุ 84 ปี ชาวกะเลิงบ้านโพนงาม อ.เมือง จ.สกลนคร อ้างว่า มารดาของตนได้อพยพและนำตนมาจากเมืองภูวลสออง ทั้งนี้เพราะเดือดร้อนเพราะศึกจีนฮ่อ และเข้ามาอยู่สกลนครสมัยเจ้าคุณจันต์ ซึ่งหมายถึง พระยาประจันต์ประเทศธานี (โง่นคำ) เจ้าเมืองสกลนคร ที่มีอำนาจระหว่าง พ.ศ. 2430 - 2435

การอพยพของชาวกะเลิงจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เข้ามาตั้งหลักแหล่งทำนาในบริเวณที่ราบ แถบเชิงเขาภูพาน ส่วนใหญ่ได้ปะปน กับชนกลุ่มผู้ไทยกะดากบ้าง กลุ่มกะโซ่บ้าง ดังปรากฏในหนังสือเรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 4 ว่าด้วย มณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดรฯ และมณฑลร้อยเอ็ด กล่าวต่อนึ่งว่า (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ : 2463 : หน้า 45 - 46) " เมื่อวันที่ 16 มกราคม เวลาบ่าย 15 นาที่ออกจากเมืองสกลนคร ผ่านวัดพระธาตุ ตามทางที่มีทุ่งนาเกลือ มาทางบ้านจิวต่อน บ้านพังเม็ก บ้านทับศอ บ้านคูสนาม บ้านซามเต่า บ้านป่ากล้วย แล้วเข้าบ้านหนองเต็น ซึ่งเป็นป่าไม้สักเล็กหลายอย่างต่างกัน มีต้นยางใหญ่บ้าง เป็นทางร่มรื่น และงามดี พันลงมาตามโคกแล้วถึงทามะไฮจึงเป็นที่ลุ่ม แล้วขึ้นโคก มาข้ามห้วยฟุง ที่ตำบลวังค้อ มีที่พักร้อนถึงเวลา 2 โมงเช้า 40 นาที ระยะทาง 408 เส้น มีราษฎรชาย หญิง เป็นพวกไทยกะดาก ไทยเกลิง หญิงบางคนไว้ผมสูง บางคนตัดผมสั้น...."

กล่าวโดยสรุป กะเลิงได้อพยพเข้ามาอยู่เขตเมืองสกลนคร ส่วนใหญ่จะอพยพมาในช่วงพ.ศ. 2426-2430 เป็นส่วนใหญ่ทั้งนี้เนื่องจากเกิดสงครามกับพวกจีนฮ่อ นอกจากนี้การปักด่านที่เมืองภูวลสอองเชิงเขาจากเมืองมหาชัยกองแก้วโดยกลุ่มกรรมการเมืองสกลนคร ทำให้ชาวกะเลิงได้อพยพติดตามมาตั้งบ้านเรือนในเขตสกลนครเป็นส่วนใหญ่ แม้จะมีชาวกะเลิงอยู่ในเขตเมืองนครพนม เมืองเรณูนคร เมืองมุกดาหาร ก็ไม่มากนัก อย่างไรก็ตามชาวกะเลิงที่อพยพมาอยู่ในเมืองสกลนครนั้น มีทั้งอาศัยอยู่ตามพื้นที่ราบเชิงเขาภูพาน เช่นบ้านโพนงาม บ้านดงมะไฟ อำเภอเมืองและมีบางกลุ่มได้อพยพไปหาหลักแหล่งทำกินตามพื้นที่ราบ บนเทือกเขาภูพาน เช่นบ้านกุดแฮด บ้านบัว บ้านหนองสะโน บ้านหนองคำ และบ้านนาหม่อง ในเขตอำเภอกุดบาก และนอกจากนี้ ยังมีบางกลุ่มได้แยกย้ายกันไปจับจองที่ดินในแหล่งต่าง ๆ เช่นบ้านซอนสว่าง บางกลุ่มยังระบุผู้นำ เช่นกลุ่มของครวีวิชาญ ได้นำผู้คนไปตั้งหลักแหล่งในเขตแดนเมืองกาฬสินธุ์ ท้าวสังกะ ไปปักหลักเขตแดนที่ตาดไฮ ท้าวผาไชยนำผู้คนไปปักหลักเขตแดนที่ห้วยอีต่อนค่อนข้างไปทางห้วยสำอูน กลุ่มกะเลิงบางพวกยังไปปักหลักเขตแดนที่สาตกะเนอ บ้านห้วยหินลาด เป็นต้น

หลังจากตั้งบ้านเมืองเป็นชุมชนแล้ว กะเลิงตามหมู่บ้านต่าง ๆ ก็จัดหาสิ่งของเป็นส่วยส่งให้เจ้าเมืองสกลนคร เพื่อส่งเข้ากรุงเทพอีกต่อหนึ่ง ส่วยของกะเลิงมักเป็นของป่า เช่น นอแรด นอกระชู่ หรือควายทุยต่างจากพวกที่ไปขึ้นอยู่กับ เมืองกาฬสินธุ์ ซึ่งมีพื้นที่ในการเพาะปลูกไม่มากนัก แต่กลับต้องเสียส่วยเป็นทองคำหนัก 2 อ้อย (1 อ้อยเท่ากับน้ำหนัก สิบบาทหรือ 1/8 ชั่ง) แต่เมืองสกลนครก็พยายามชักชวนให้มาขึ้นต่อเมืองสกลนคร เพื่อมาหาแหล่งฝังตามป่าไม้ บนภูเขาแล้วแบ่งเป็นส่วยขึ้นส่งให้สกลนคร การเก็บส่วยจากชาวพื้นเมืองสร้างความลำบากใจแก่ผู้เป็นหัวหน้าอย่างยิ่ง

สภาพภูมิศาสตร์และระบบเศรษฐกิจของกะเลิง

ในบทความนี้จะกล่าวถึง ชาวกะเลิงที่บ้านกุดแฮด อ.กุดบาก ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนของชาวกะเลิงมากที่สุด และมีประวัติยาวนานที่สุดแห่งหนึ่งใน อ.กุดบาก ปัจจุบันชุมชนแห่งนี้มีประชากร 1748 คน ชาย 966 คน หญิง 842 คน พื้นที่ของชุมชนแห่งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นเนินเขา ซึ่งเขาส่วนนี้ชาวกะเลิงใช้ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกข้าวไร่ และลำสัตว์ เช่น หมูป่า และพื้นที่อีกส่วนหนึ่งเป็นที่ราบลุ่มต่อจากเทือกเขาภูพานลงมา เป็นพื้นที่ทอดยาวไปทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน พื้นที่ส่วนนี้เป็นที่ตั้งหมู่บ้าน และบางส่วนใช้ทำนาปลูกยาสูบหลังจากทำนาบ้างเล็กน้อย

วิถีชีวิตการทำมาหากินของชาวกะเลิงตามลักษณะของภูมิศาสตร์ ดังกล่าวมาแล้วมีดังนี้

1. การปลูกข้าวไร่ การปลูกข้าวไร่ต้องใช้พื้นที่มากพอสมควรจึงจะมีผลผลิตพอรับประทานสำหรับครอบครัว ชาวกะเลิงในช่วงประมาณ 50 ปีมาแล้วพากันถางป่าเชิงเขาซึ่งอยู่ชายบ้าน อุปกรณ์สำคัญที่ใช้บุกเบิกถางป่าเขาและสามารถใช้ชุดหลุมหยอดเมล็ดข้าวเรียกว่า "หมากจึก" ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีรูปร่างคล้ายจอบ แต่มีขนาดเล็กกว่า ส่วนหัวที่ยื่นออกมาเป็นแฉกสามเหลี่ยมหน้าจั่ว นอกจากจะใช้ชุดหลุมหยอดข้าวไร่แล้ว ยังสามารถใช้จรดรากไม้ได้ด้วย ปัญหาสำคัญของการปลูกข้าวไร่ คือการถูกสัตว์ป่ารบกวนทำลายต้นข้าวรวงข้าวซึ่งมีหมูป่าและและหนูป่าออกมากัดกินต้นข้าวและรวงข้าวจนเสียหาย ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ความแห้งแล้ง ซึ่งทำให้ต้นข้าวตายคาไรไม่ทันเติบโต ชาวกะเลิงได้ต่อสู้กับความแห้งแล้งเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดได้อย่างน่าสนใจ เช่น การนำหัวเผือก/หัวกลอยไปแช่ในลำห้วยเป็นเวลานาน ๆ วัน ก่อนที่จะนำหัวเผือก / หัวกลอยมาหุงต้มทำเป็นอาหารรับประทานแทนข้าว นอกจากนี้ยังหาเมล็ดขุยฝ้ายซึ่งจะออกเมล็ดมีลักษณะคล้ายเมล็ดข้าวเปลือกในยามที่มีความแห้งแล้งจัดนำเมล็ดขุยฝ้ายหรือฝ้ายมาตำในครกเช่นเดียวกับการตำข้าวด้วยครกมือหรือครกกระเดื่องแล้วนำเปลือกต้นประดู่ที่ชาวกะเลิงเรียกย่อ ว่า "เปลือกคู่" มาตำบดละเอียดแล้วจึงนำไปผสมกับขุยฝ้ายคลุกเคล้าจนเข้ากัน แล้วนำไปนั่งรับประทานแทนข้าวได้

2. การทำนา ชาวกะเลิงที่ กุดแฮด มีผลผลิตของข้าวดีมาก ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกอุดมสมบูรณ์ด้วยปุ๋ยธรรมชาติที่ตกตะกอนมาจากการไหลของน้ำลงจากภูพาน การใช้พันธุ์ข้าวเพื่อเพาะปลูกนั้นก็ใช้พันธุ์พื้นบ้าน เพราะเห็นว่าให้ผลผลิตปริมาณสูง และเหมาะสมกับดินของตน แม้ว่าจะมีทางราชการแนะนำให้ทดลองใช้พันธุ์ข้าวใหม่ ๆ เช่น "ข้าวพันธุ์แพร่" แต่ก็ไม่มีใครสนใจใช้

3. การทำไร่ หาของป่า และลำสัตว์ บริเวณเทือกเขาภูพานซึ่งไม่ห่างจากบ้านกุดแฮดมากนัก เป็นแหล่งอาหารสำหรับชาวกะเลิง ซึ่งมีทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ และปลูกขึ้นหรือผลิตขึ้นดังนั้นก็มักได้ยินคำตอบเมื่อถามชาวกะเลิงว่า ไปไหนมา หรือ มาจากไหนว่า "เปยก" หรือ "เปยกมาแฮย" คือไปที่เชิงเขาหรือเพิ่งกลับจากเชิงเขานั้นเอง ของป่าที่ชาวกะเลิงนำมาทำเป็นอาหารมีหลายชนิด เช่น หน่อไม้เห็ด กบ เขียด ปู ปลา จิ้งหรีด จักจั่น แมลงทับ ฯลฯ การลำสัตว์จะทำในช่วงที่เสร็จจากการทำนา สัตว์ป่าที่นิยมล่ากันก็คือหมูป่าและแก้ง ส่วนการทำไร่นั้น เดิมจะปลูกพืชในทางการประกอบอาหาร เช่น ไร่พริก ไร่แดง แต่ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ชาวกะเลิงหันมาปลูกมันสำปะหลังแทน อย่างไรก็ตามราคามันสำปะหลังมีภาวะไม่แน่นอนทำให้ชาวกะเลิงเริ่มท้อแท้ เริ่มคิดที่จะหาพืชชนิดอื่นมาปลูกทดแทน สิ่งนี้นับว่าเป็นปัญหาที่ท้าทายการตัดสินใจของกะเลิงในหมู่บ้านมาก

4. การเลี้ยงสัตว์ สัตว์เลี้ยงที่นิยมในกลุ่มกะเลิงที่บ้านกุดแฮดก็คือการเลี้ยงหมู ซึ่งมีทุกครัวเรือน ลักษณะของหมูที่เลี้ยงนั้นตัวเล็ก หน้ายาวแหลม มักเรียกกันว่าหมูกะเลิงบ้าง หมูกีบ้าง หมูไส้กรอกบ้าง หมูชนิดนี้มักมีเนื้อแดงไม่มีมันมากนัก เมื่อนำหมูมาเลี้ยงเพียง 1 เดือน ก็สามารถขายได้ราคา 250-300 บาท/ตัว

โดยผู้ซื้อจะนำไปทำหมย่างหรือหมยั้น

ระบบความเชื่อของชาวกะเลิง

ความเชื่อของชาวกะเลิงมีอยู่ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่สำคัญของชาวกะเลิงคือความเชื่อเรื่องผี ซึ่งชาวกะเลิงจะแบ่งผีออกเป็น 2 ระดับ คือผีชั้นสูงได้แก่ ผีพระ ผีเทวดา ผีแดน ผีมหัศจรรย์หรือผีปู้ตาและผีชั้นต่ำที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วย เช่น ผีน้ำ ผีเรือน ผีไร่ ผีนา ความเชื่อเรื่องผีทำให้เกิดพิธีกรรม และ เกิดบุคคลที่เป็นสื่อกลางระหว่างคนกับผี บุคคลเหล่านี้ได้แก่เฒ่าจ้ำ แม่หมอ และลูกแก้ว ซึ่งเป็นศิษย์ของแม่หมอ และ ลูกแก้วบางคนจะกลายเป็นแม่หมอ หรือหมอเขาทำการรักษาคนเจ็บป่วยจากการกระทำของผีต่อไป

ความเชื่อเกี่ยวกับผีมหัศจรรย์ หรือ ผีปู้ตา ชาวกะเลิงเชื่อว่าผีประเภทนี้เป็นผู้คุ้มครองให้คนในหมู่บ้านมีความสุข สามารถป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ เมื่อถามว่าผีมหัศจรรย์คือใครชาวกะเลิงบางคนให้ความเห็นว่าคือเจ้าป่า รุกขเทวดา แต่บางคนก็ว่าเป็นวิญญาณบุคคลสำคัญของตน แต่ทุกคน ก็ยอมรับในสิ่งที่ไม่อาจบอกแหล่ง หรือความเป็นมาของผีมหัศจรรย์ได้

จ้ำ เป็นบุคคลที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้ที่มาติดต่อให้สื่อความประสงค์ของตนไปยังปู้ตาหรือผีมหัศจรรย์ ตลอดจนทำหน้าที่ดำเนินการในเทศกาลวันจัดเลี้ยงปู้ตา ตลอดจนดูแลดอนปู้ตา หอบปู้ตา ให้อยู่ในสภาพที่สะอาดร่มรื่น การเลือกผู้ที่จะเป็นจ้ำเป็นสิ่งที่น่าสนใจเพราะหากได้บุคคลที่ปู้ตาพอใจ ชุมชนก็สงบทุกคนอยู่ดีกินดี แต่ถ้าได้บุคคลที่ปู้ตาไม่พอใจ มักจะมีเหตุการณ์ไม่ดีเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น มีผู้เสียชีวิตหลายคน เกิดโรคระบาด ไฟไหม้ชุมชน เช่น ตลาด วัดวาอาราม หลังจากนั้นปู้ตาจะออกปากหรือบอกกับผู้ที่หนึ่งผู้ใดในลักษณะคล้ายผีเข้าหรือโดยความฝันกับบุคคลหนึ่งบุคคลใด การเลือกเฒ่าจ้ำนอกจากจะเลือกบุคคลที่อยู่ในสายตระกูลของบุคคลที่เคยเป็นจ้ำมาก่อนในบางครั้งจะมีวิธีการเลือกเฒ่าจ้ำ ด้วยเหตุนี้ในหมู่บ้านกุดแยดจึงมีจ้ำที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางกับปู้ตาหลายคนด้วยกัน เช่น เฒ่าทิดจัน เฒ่าทองใบ เฒ่าคำดี เฒ่าคำสี เฒ่าหา เป็นต้น

1. ระบบความเชื่อเกี่ยวกับการเจ็บป่วย

ชาวกะเลิงเชื่อว่าความเจ็บป่วยของมนุษย์ เกิดจากสาเหตุ 2 ประการคือ เกิดจากโรคหรือเกิดจากการรักษาต้องทำให้ถูกต้องกับสาเหตุของโรคเมื่อรักษาทางแพทย์ทางยาไม่หาย ก็จะมีหันมารักษาโดยหมอเขา หรือในทางกลับกัน ถ้ารักษาทางผีไม่หายก็อาจจะรักษาทางแพทย์ ด้วยเหตุที่ชาวกะเลิงมีสมมติฐานเช่นนี้ ในทางการรักษาความเจ็บป่วยที่คาดว่าเกิดจากผีจึงเกิดหมอเขา วิธีการเขา กระทำโดยการจัดเครื่องบูชาผีอันประกอบด้วย พวงข้าวสาร ไข่ บายศรี ดอกไม้ เทียน และวิธีเสี่ยงทายนิยมเสี่ยง 2 อย่าง คือ เสี่ยงไข่และเสี่ยงข้าวสาร เมื่อเตรียมอุปกรณ์ทุกอย่างพร้อมแล้ว พิธีกรรมก็เริ่มขึ้นโดยผู้เจ็บป่วยจะนำเทียนคู่หนึ่งมาบูชาครูหรือแม่หมอ หลังจากนั้นจึงตั้งค้ายพิธีเสี่ยงทายว่าจะรักษาหายหรือไม่ ถ้ารักษาหายหมายถึงความเจ็บไข้เกิดจากการกระทำของผี ต่อจากนั้นจึงเชิญผีเข้าประทับร่างทรงเพื่อปัดเป่าตามวิธีการของหมอเขา คนไข้อาจมาหาหมอเขาอีกหลายครั้งเพื่อทำการบำบัดรักษาบางรายอาจต้องทำกระทงสะเดาะเคราะห์ หรือ ทำพิธีตัดด้ายเวรด้ายกรรมเมื่ออาการทุเลาลงถือเป็นการสิ้นสุดการรักษาคนไข้

การตอบแทนหมอเขานั้น ประกอบด้วยเงินค่าตั้งค้ายเมื่อเริ่มรักษาเป็นเงินค่าบูชาครูทาสสิ่ง(1.50บาท) เมื่อรักษาหายแล้วคนไข้จะนำเงินมาตอบแทน ที่เรียกว่ามาผูกแขนแม่ครูจำนวนหนึ่ง แล้วแต่ฐานะของคนไข้

บางรายอาจซื้อผ้าชิ้น (ผ้าถุง) มาบูชาแม่ครูเพิ่มจากการนำเงินมาผูกแขนตามธรรมเนียม ความผูกพันกับแม่ครูมีอยู่ 2 ระดับ คือ คนไข้ที่ได้รับการรักษาจนหายแล้วเรียกว่า " ลูกแก้ว " ลูกแก้วจะมาเยี่ยมแม่แก้วตามโอกาสและมักจะแต่งขันห้า เงินทอง ทมอม มาร่วมในงานวันบูชาครูประจำปี ซึ่งมักเรียกว่า " วันเลี้ยงผี " ซึ่งมักกำหนดในเดือนอ้ายถึงเดือนห้า ส่วนความสัมพันธ์อีกระดับหนึ่งคือการขอเรียนวิธีการเยา การรักษาคนไข้จากแม่ครูจนลูกแก้วสามารถทำการรักษาคนไข้ต่อไปความสัมพันธ์ในระดับนี้มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งมากกว่าระดับแรก

2. ระบบความเชื่อในพระพุทธศาสนา

ชาวกะเลิงที่บ้านกุดแฮด มีความเชื่อในทางพุทธศาสนามากจะเห็นว่าทุก ๆ เช้า ยังมีชาวบ้านจำนวนมากยังคงทำบุญตักบาตรอย่างสม่ำเสมอ วัดในหมู่บ้านได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์เป็นอย่างดีมีบ่อน้ำในวัดที่ชาวบ้านและวัดร่วมกันใช้ ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างหอกระจายข่าวถวายวัด ฯลฯ อย่างไรก็ตามจิตสำนึกในการนับถือพุทธศาสนาของชาวกะเลิงก็ไม่ได้มุ่งที่หลักแห่งเหตุผลของการปฏิบัติ แต่เป็นจิตสำนึกในเรื่องของความผิด ความบาป และผลที่จะได้รับการตอบแทน เช่นการตกนรกเมื่อตายไปแล้ว การถูกทารุณกรรมชดใช้เวรกรรมในนรก ดังนั้นการทำบุญจึงมุ่งหวังที่จะได้รับการตอบแทนในชาติใหม่ ความเชื่อดังกล่าวส่งผลให้ชาวกะเลิง และสังคมกะเลิงมีความสงบเรียบร้อยไม่ปรากฏมีคดีความในลักษณะผิดศีลธรรม บ้านเรือนสามารถปล่อยทิ้งไว้โดยไม่จำเป็นต้องเก็บของมีค่าเข้าภายในห้องใส่กุญแจ หรือต้องมีคนเฝ้าบ้านสิ่งนี้นับว่าเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยพบในหมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีถนนใหญ่เข้าถึง

การแต่งงานและระบบครอบครัว

การแต่งงานถือเป็นการเริ่มต้นของสถาบันครอบครัวของชนทุกกลุ่มเหล่า การแต่งงานมิได้มีความหมายถึงการสืบพันธุ์ความต้องการทางเพศเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการยอมรับความแตกต่างระหว่างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของบุคคลที่เป็นคู่หมั้นหมายซึ่งจะเป็นสามี-ภรรยา โดยทั่วไปเมื่อหนุ่มกะเลิงรักใคร่ชอบพอกันจนถึงขั้นที่จะตกลงปลงใจแต่งงานกันแล้ว ฝ่ายชายจะขอความเห็นจากฝ่ายหญิงในเรื่องจำนวนค่าฮีด ค่าดองหรือสินสอดทองหมั้น ฝ่ายหญิงจะไปปรึกษากับญาติผู้ใหญ่ของตนแล้วก็แจ้งต่อฝ่ายชาย ซึ่งอาจจะต่อรองกันจนเป็นที่ตกลงกัน

เมื่อถึงวันสู่ขอชายหนุ่มจะเป็น "เจ้าบ่าว" และญาติพี่น้องจำนวนหนึ่งจะนำขันห้าซึ่งประกอบด้วยดอกไม้ธูป เทียน 5 ชุด เหล้า 1 ขวด และเงิน 100 บาท มาให้ "เด้าแก่" เงินจำนวนนี้เรียกว่า "ค่าไซความปาก" ต่อจากนั้นจึงเดินทางไปบ้านฝ่ายหญิงซึ่งนัดหมายไว้แล้ว

การสู่ขอหญิงสาวกะเลิงในสภาพปัจจุบัน ส่วนมากจะตกลงค่าสินสอดประมาณ 10,000 บาท ในวันแต่งงานฝ่ายชายต้องเตรียมเหล่า 4 เท (1 เทมีเหล่า 24 ขวดใหญ่) ควาย 1 ตัว นอกจากนี้ยังต้องจัดซื้อที่นอนให้ฝ่ายหญิง ส่วนฝ่ายหญิงไม่ต้องจ่ายเงินทองแต่อย่างใด กรณีที่ฝ่ายชายมีฐานะเศรษฐกิจไม่ดีนัก ไม่อาจซื้อวัว/ควาย ในราคาตัวละ 4,000-5,000 บาท ได้ ก็อาจต่อรองเป็นชื่อหมูแทนได้ส่วนเหล่าก็ขอลดลงตามฐานะ

การจัดพิธีแต่งงานนิยมจัดในเดือนสี่หรือหก ในวันจัดงานจะมีการเตรียมข้าวปลาอาหารสำหรับแขกที่เชิญไว้ ส่วนมากจะเป็นเพื่อนฝูงและญาติพี่น้องของคู่แต่งงาน เมื่อมีการตีหมอลงแล้วจะมีการแห่ขันหมากของเจ้าบ่าวไปยังบ้านเจ้าสาว มีการกันบันไดก่อนขบวนเจ้าบ่าวขึ้นบ้านเจ้าสาวแต่ละขั้นที่กันมักจะมีชื่อว่า ประตูเงิน ประตูทอง ประตูนาศ เป็นต้น

ในห้องของเจ้าสาวที่จัดเตียงนอนไว้ จะมีหญิงชราที่มีความมั่นคงในชีวิตในครอบครัวเป็นผู้ปูผ้า และเป็นผู้รับตัวเจ้าบ่าวเข้าห้องนอน ชาวกะเลิงยังถือว่าชายเป็นผู้นำของครอบครัว เป็นช้างเท้าหน้าส่วนผู้หญิงเป็นผู้ตามเป็นช้างเท้าหลัง ดังนั้นเจ้าสาวผู้จะเป็นภรรยาจึงกราบเท้าสามีก่อนนอนบนที่นอน ประเพณีการแต่งงาน

งานเช่นนี้ไม่มีข้อแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ใด ๆ ในสกลนคร

สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น มีทัศนคติต่อชาวกะเลิง แตกต่างกันออกไป เช่น ชาวฮ่อ มองชาวกะเลิงว่า ชาวกะเลิงยังรักษาประเพณีบางอย่างไว้เช่น การคืนเงินค่าสินสอดให้ฝ่ายชายเมื่อเห็นว่าครอบครัวมั่นคงแล้ว นอกจากนี้ชาวฮ่อยังยอมรับความสามัคคีกลมเกลียวกันของชาวกะเลิง มีการช่วยเหลือเมื่อได้รับอันตรายหรือเจ็บป่วย อีกทั้งยังเป็นกลุ่มที่พูดตรงไปตรงมาสำหรับชาวผู้ไทยมองกลุ่มชาวกะเลิงว่า กะเลิงยังเชื่อในประเพณีที่เกี่ยวกับผีเรือนอย่างเคร่งครัด ผีของหญิงสาวจะคล้ายกับผีของสาวผู้ไทยในด้านความมอดทนต่อการตรากตรำทำงานหญิงชาวผู้ไทยอดทนสูง และทำงานเป็นช่วงยาวนานกว่ากะเลิงซึ่งมักหยุดพักเป็นระยะเสมอ แต่ชาวผู้ไทยเห็นว่าหญิงกะเลิงเป็นคนพูดง่าย คบง่าย และน่ารัก

กล่าวโดยสรุปการได้ศึกษาแบบเจาะลึกถึงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตามนอกจากจะช่วยให้เราได้ทราบถึงวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของชนนั้น ๆ แล้วยังช่วยให้เราได้เห็นลักษณะเด่น พฤติกรรมที่เด่น - ด้อย ตลอดจนโครงสร้างสังคมของกลุ่มชนนั้น ๆ ด้วยซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการประสานสัมพันธ์ เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมของเราให้เจริญรุ่งเรืองต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

1. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

นางเกษ	ศรีมุกดา	อายุ 70 ปี	บ้านเลขที่ 4 บ.กุดแสด หมู่ 4 ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร
นางเขียน	สิงหนลาย	อายุ 38 ปี	บ้านเลขที่ 158
นายเครื่อง	พองพรม	อายุ 64 ปี	บ้านเลขที่ 8
นายคำมอน	ศรีมุกดา	อายุ 64 ปี	บ้านเลขที่ 65
นางคำใบ	จำวงศ์ลา	อายุ 64 ปี	บ้านเลขที่ 126
นางจรรวรรณ	ธรรมวัตร	อาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม	
นางจันทร์	ศรีมุกดา	อายุ 68 ปี	บ้านเลขที่ 40
นายหนู	ใจศิริ	อายุ 61 ปี	บ้านเลขที่ 12
นางบาน	ศรีมุกดา	อายุ 74 ปี	บ้านเลขที่ 107
นายบัวทอง	ศรีมุกดา	อายุ 53 ปี	บ้านเลขที่ 35
นายเปล	ศรีมุกดา	อายุ 47 ปี	บ้านเลขที่ 47
นางปู	ศรีมุกดา	อายุ 33 ปี	บ้านเลขที่ 229
นายพั่ง	ดาบละอ้า	อายุ 65 ปี	บ้านเลขที่ 36 หมู่ 2 บ้านบาก อ.กุดบาก
นายพอง	ตุพิลา	อายุ 55 ปี	ผู้ใหญ่บ้านหนองสะโน ต. นาม่อง อ.กุดบาก
นายเรืองยศ	พลราชม	อายุ 31 ปี	บ้านเลขที่ 126
พระมหาวารีย์	อินทปัญโญ	วัดโพธิ์ชัย	อ.เมืองสกลนคร
พระครูวิธาน	วิหารกิจ	วัดบ้านกุดไผ่	อ.กุดบาก
นายสว่าง	ศรีมุกดา	อายุ 42 ปี	บ้านเลขที่ 128 / 2
นายสมพงศ์	พงศ์ไพบุรย์	อายุ 49 ปี	บ้านเลขที่ 45
นายสอน	ศรีมุกดา	อายุ 58 ปี	บ้านเลขที่ 5 / 1
นางสุนทร	สิงหนลาย	อายุ 31 ปี	บ้านเลขที่ 158
พระครูอรุณ	กิตติโสภณ	วัดแจ้งแสงอรุณ	อ.เมือง จ.สกลนคร
พระครูอุดม	พิริยกิจ	วัดบ้านกุดแสด	อ.กุดบาก

2. ข้อมูลจากเอกสาร

- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ (รวบรวม) หนังสือพื้นเวียง(กลอน 7)พงศาวดารเจ้าอนวงศ์เวียงจันทน์
เอกสารอัดสำเนา, มปว. 124 หน้า.
- ประยาประจันตประเทศธานี (ไฉนคำ พรหมสาขา ณ สกลนคร) ตำนานพงศาวดารเมืองสกลนคร, :
สกลนครการพิมพ์, 2523
- เรืองเดช บันเขื่อนขัตย์, ภาษาถิ่นตระกูลไทย, โรงพิมพ์เรือนแก้ว, 2525. หน้า 41
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 4 ว่าด้วยเที่ยว
มณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดรธานีและมณฑลร้อยเอ็ด (พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทาน
เพลิงศพของอำมาตย์เอกหลวงพิทักษ์พนมเขตร ณ เมรุวัดศิลาวิเวก อ.มุกดาหาร จ.นครพนม 18 พ. ค. 2512)
71หน้า

- ศรีสุดา เอื้อนครินทร์ * วรรณกรรมพื้นบ้านผู้ไทย ตำบลเรณู จังหวัดสกลนคร * วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต มศว. ประสานมิตร, 2520, 549 หน้า
- สาร สารทัศน์ * นิทานสนุกพื้นบ้านอีสานร้อยแปดเรื่อง, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเลย,
2528, 277 หน้า.
- สุรัตน์ วรากรณ์ * กะเลิง * วารสารเมืองโบราณ, ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 (สิงหาคม - พฤศจิกายน,
2524, หน้า 108 -114.)
- สุริยา รัตนกุล * ภาษาไทยกลุ่มเหนือและภาษาไทยกลุ่มกลาง * ภาษาและวัฒนธรรม ปีที่ 5
ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน, 2528 ,หน้า 28 -49.)
- สำนักงานจังหวัดสกลนคร, * ทำเนียบตำบลหมู่บ้านจังหวัดสกลนคร * เอกสารอัดสำเนา, มปว. 2530,
75 หน้า
- อมรา พงศาพิชญ์ * พุทธศาสนาชาวบ้าน * วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม,
2519.

Areeluck Tisapong "A Phonological Description of the Kalceng Language at
Ban Dong Mafai, Sakon - Nakhorn" M.A. Thesis, Mahidol
University 1985. 300 PP.

Durkheim Emile, The Element of The Religious Life, New York : Callier
Books , 1971.

Fang Kui Li, "Tai Languages " New Encyclopedia Britannica. (Macropaedia)
17,1974, p. 989 .

James R. Chamberlain , A New Look at the History and Classification of
the Tai Languages. Studies in Tai Linguistics in Honor of
William J. Gedney Edited by Jimmy G Harris and James R.
Chamberlain, CIEL, Bangkok, 1975 pp. 49 - 55.

James R. Chamberlain, " The Tai Dialectics of Khammouan Province :
Their Diversity and Origins " ศาสตร์แห่งภาษา ฉบับที่ 4 กันยายน
2527, หน้า 62 -95.

Le Capitaine De Malglaive et par le Capitaine Riviere,
Mission Pavie Indochine 1879 -1895 . Vol. IV Voyages
Au centre de L' annam et Du Laos. Paris : Ernest leroux
Editeur, 1902, 296 pp.



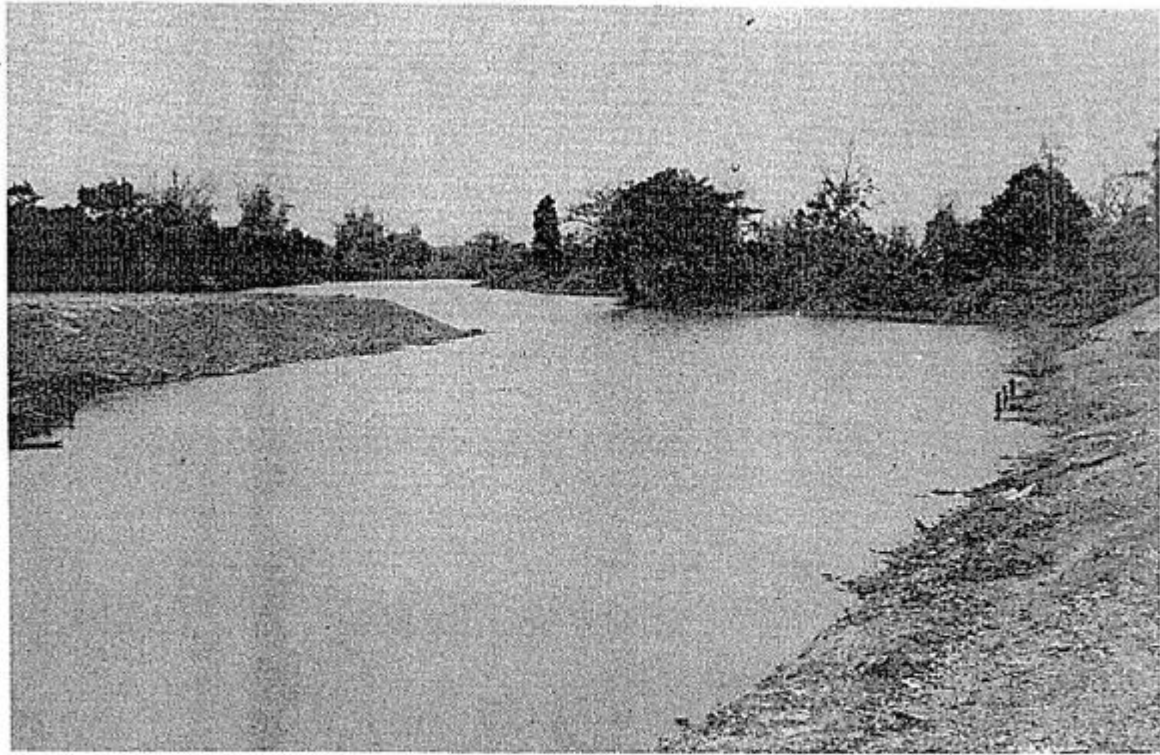
กำเนิดหนองหาน

กำเนิดหนองหาน

สรรค์สนธิ บุญโยทยาน *

ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันช่วยให้เราสามารถพิสูจน์หรือสันนิษฐาน ที่มาที่ไปของสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ การกำเนิดของภูเขา แม่น้ำ ทะเล เกาะ แก่ง ตลอดจนปรากฏการณ์ต่าง ๆ มิใช่ความลับที่ดำมืดอีกต่อไปแล้ว สังคมของเราทุกวันนี้เป็นยุคแห่งข่าวสารและข้อมูลความอยากรู้อยากเห็นของผู้คนจะต้องถูกตอบสนองด้วยเหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ ในอีกแง่มุมหนึ่งเราเชื่อมั่นว่ามนุษย์เมื่อครั้งโบราณกาลก็มีวิวัฒนาการเพื่ออธิบายการกำเนิดของสรรพสิ่งเช่นกัน แต่ข้อมูลของบรรพชนเหล่านั้น ขึ้นอยู่กับจินตนาการและความเชื่อของสังคมที่เป็นอยู่ ดังนั้นไม่ว่าบ้านเมืองไหน ๆ ก็ต้องมีตำนานเรื่องราวของตนเองมีฉะนั้นแล้วเขาจะอธิบายอดีตที่มาของเขายังไง หนองหานสกลนครก็หนีไม่พ้นที่จะต้องมิตำนานกล่าวถึงเรื่องราวของชายหนุ่มชื่อ ผาแดง และสาวสวยชื่อ นางไฉ่ กับบุตรชายของพระยานาค ซึ่งเป็นคู่กรณีด้วยสาเหตุของความรักที่ไม่ลงตัวประกอบกับชาวเมืองเผอิญไปฆ่าบุตรชายพระยานาคที่ลงทุนปลอมตัวเป็นกระรอก เพื่อที่จะได้เข้ามาแยลโฉมนางไฉ่อย่างใกล้ชิด ทำให้พระยานาคโกรธแค้นอาละวาดพังทลายบ้านเมืองจนธรณียุบกลายเป็นหนองหานหลวง อย่างไรก็ตามแม้ว่าบทความฉบับนี้จะกล่าวถึงการกำเนิดหนองหานในมุมมองของวิทยาศาสตร์ แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่าตำนานหนองหานหลวงยังคงตราตรึงอยู่ในจิตใจของชาวสกลนครอีกนานเท่านาน เพราะได้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่สร้างสีสันในงานประเพณีและงานเฉลิมฉลองต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าในชบวนแห่ของชาวสกลนครมักจะมีผู้แสดงแต่งตัวเป็นผาแดง นางไฉ่ และพระยานาค ซึ่งเหมาะสมกับบรรยากาศลักษณะนี้อย่างยิ่ง แต่ในทางตรงข้ามถ้าจะนำเอาภาพไปสเตอร์การกำเนิดหนองหานตามหลักธรณีวิทยา ไปแห่ในงานบุญประเพณีคงถูกมองว่ามาผิดงานผิดกาลเทศะเสียแล้ว

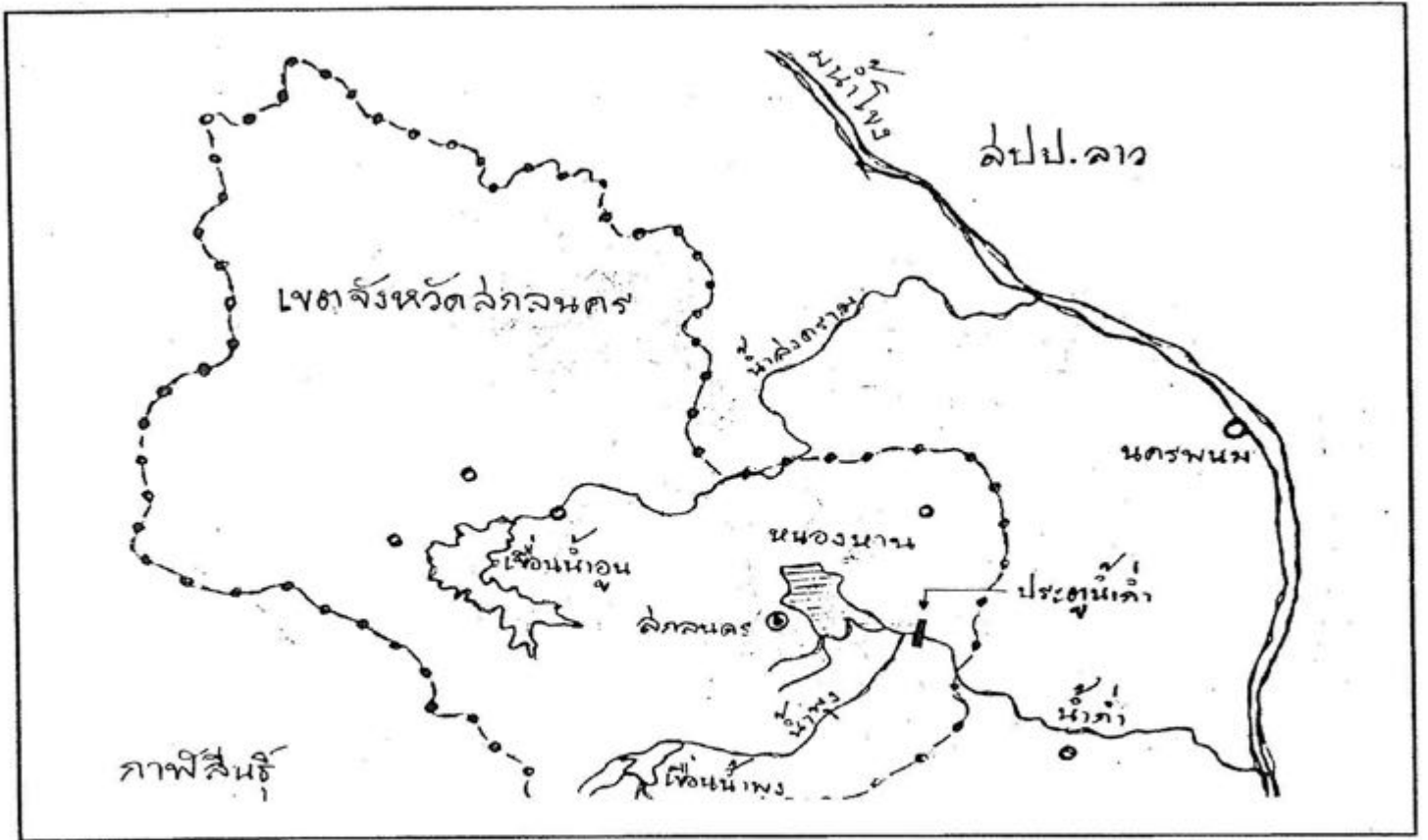
* หัวหน้าสำนักงานจัดรูปที่ดินจังหวัดสกลนคร



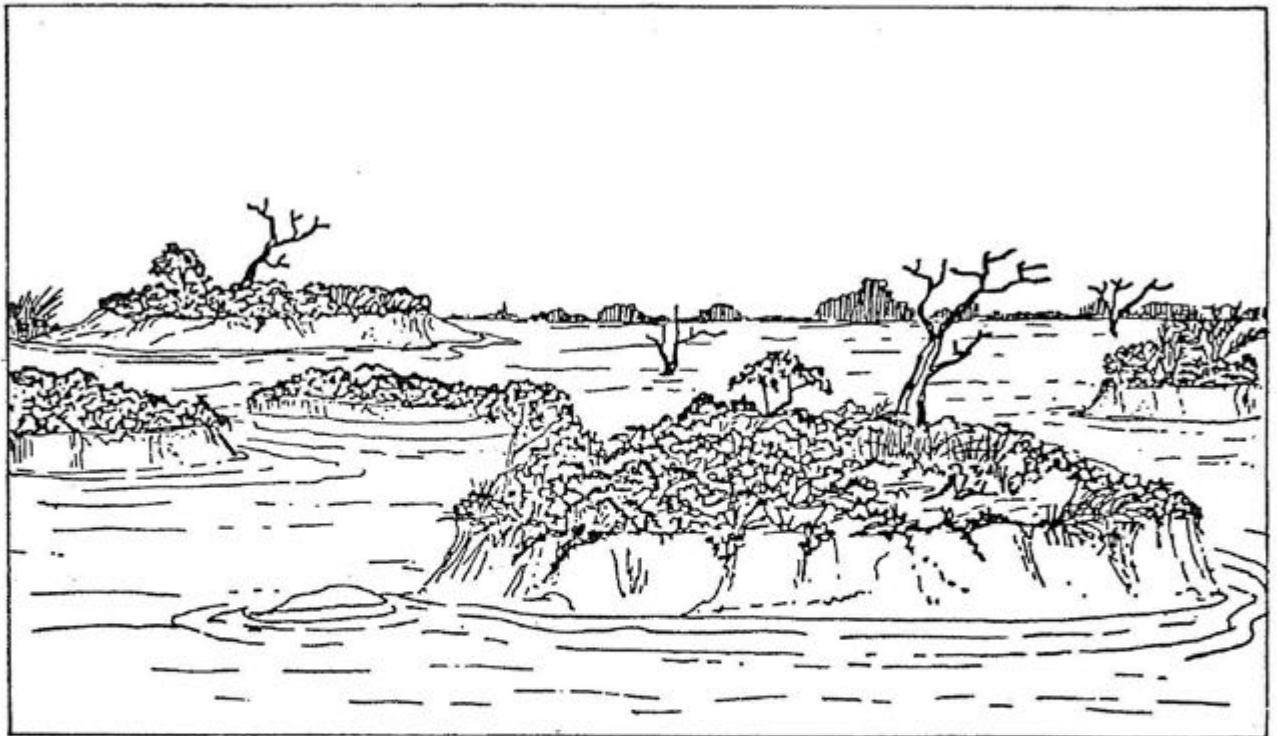
มารู้จักหนองหาน

ภาพของหนองหานที่ปรากฏแก่สายตาในขณะนี้คือ ทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่ที่สุดของภาคอีสานหรืออันดับ 3 ของประเทศไทย ตั้งอยู่ติดกับตัวจังหวัดสกลนคร มีเนื้อที่เป็นทางการ 85,625 ไร่ โดยถือขอบเขตตามเส้นระดับที่ 158 เมตร จากระดับน้ำทะเล แต่ในฤดูแล้งอาจจะเหลือพื้นที่ผิวน้ำเพียง 47,500 ไร่ ถ้าระดับน้ำลดลงไปที่ 156 เมตร ส่วนที่ลึกที่สุดวัดได้ประมาณ 8-10 เมตร หนองหานมีเกาะแก่งมากมายแต่ที่ใหญ่ที่สุดคือ ดอนสวรรค์ เนื้อที่ประมาณ 1,250 ไร่ ความจริงหนองหานเมื่อ 50 ปีก่อนมีสภาพเป็นที่ลุ่มชื้นแฉะและมีน้ำขังเต็มเฉพาะฤดูฝนเท่านั้น เนื่องจากทางระบายเชื่อมต่อกับลำน้ำก่ำ และไหลลงสู่แม่น้ำโขงในที่สุด เมื่อปี พ.ศ.2475 กระทรวงเกษตรธิการ ได้จัดทำโครงการปรับปรุงหนองหานให้เป็นที่บำรุงพันธุ์สัตว์น้ำของภาคอีสานและออกประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตเวนคืนที่ดินเพื่อจะก่อสร้างประตูน้ำที่ "ลำน้ำก่ำ" การก่อสร้างเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2484 แต่เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สองจึงทำให้ล่าช้าและมาเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2486 ประตูน้ำก่ำมีระดับเก็บกักสูงสุดที่ 157.50 เมตร เท่ากับมีพื้นที่ผิวน้ำ 76,250 ไร่ น้ำส่วนใหญ่ที่ไหลลงหนองหานมาจากเทือกเขาภูพานโดยลำห้วยต่าง ๆ เช่น ห้วยพุง ห้วยเตี้ยก ห้วยโหม่ง ห้วยสมอ ห้วยกะปิอด เป็นต้น หนองหานถูกปกคลุมด้วยพันธุ์ไม้น้ำนานาชนิดทั้งประเภทจมน้ำ โผล่ผิวน้ำและลอยน้ำ ส่วนปลาสำคัญ ๆ ก็มี ปลาสวาย ปลาเคี้ยว ปลาตะเพียน ปลาเนื้ออ่อน ปลาช่อน ปลาดุก ปลาหมอ ปลาสลาด และปลากRAY

ทะเลสาบหนองหานมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ได้เพียง 40 ปี หลังจากนั้นจนถึงปัจจุบันสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลายลงมากจนถึงขั้นวิกฤต แม้ว่ากรมประมงจะเคยทำการบูรณะปรับปรุงโดยการขุดลอกและจัดระบบการจัดการต่าง ๆ เมื่อปี 2519 ก็ยังไม่สามารถหยุดยั้งความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมได้จนถึงขนาดถูกจัดอันดับให้อยู่ในแถวหน้า ของบรรดาทะเลสาบที่มีปัญหาหมลภาวะ อย่างไรก็ตามเป็นที่น่ายินดีว่าจังหวัดสกลนครกำลังวางแผนที่จะฟื้นฟูหนองหานอย่างจริงจังเพื่อให้เห็นผลเป็นรูปธรรมในไม่กี่ปีข้างหน้า



รูปที่ 1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของหนองทาน



รูปที่ 2 หนองทานเมื่อครั้งยังเป็นทุ่งน้ำและ



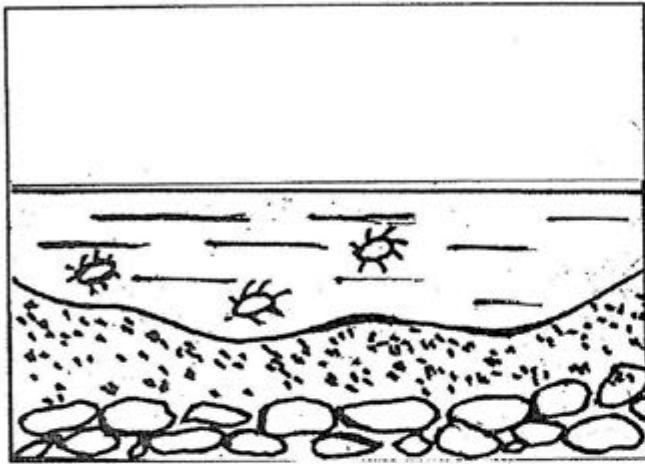
รูปที่ 3 หนองหานและเกาะแก่งต่าง ๆ

การเกิดหนองหานในมุมมองของธรณีวิทยาและอุทกธรณีวิทยา

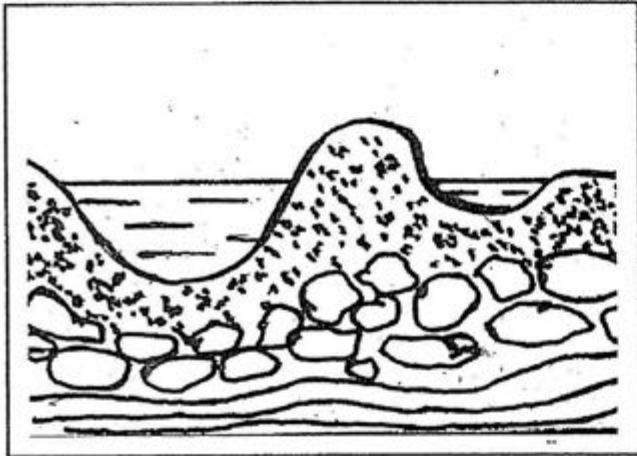
เนื่องจากหนองหานเป็นส่วนหนึ่งของภาคอีสาน และมีอายุการเกิดไล่เลี่ยกับที่ราบสูงโคราชซึ่งเป็นชื่อทางธรณีวิทยาของภาคอีสาน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องลำดับเรื่องราว ที่มาที่ไปของที่ราบสูงแห่งนี้เพื่อโยงไปถึงหนองหานในที่สุด และเพื่อให้ท่านผู้อ่านเกิดภาพพจน์สามารถติดตามบทความนี้โดยไม่ต้องกังวลกับภาษาธรณีวิทยามากนักจึงใคร่ชี้แจงภาพรวมของวิวัฒนาการบนพื้นผิวโลกตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เป็นการปูพื้นก่อนที่จะเข้าสู่เรื่องราวของหนองหาน ดังนี้

1. 600 - 3,000 ล้านปี เริ่มเกิดสิ่งมีชีวิตและพัฒนาไปจนเป็นสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังเวียนว่ายทวนอยู่หากินในท้องทะเล
2. 225 - 600 ล้านปี สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังปรับตัวเป็นปลาโบราณที่มีกระดูกสันหลังและพัฒนาไปจนถึงสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ
3. 135 - 225 ล้านปี เกิดสัตว์บกประเภทเลื้อยคลาน ได้แก่ ไดโนเสาร์ชนิดต่างๆ ซึ่งมีขนาดตั้งแต่ตัวเท่าจิ้งจอกจนถึงขนาดตึกสามชั้นเดินพ่นไฟอยู่ทั่วบริเวณนี้
4. ปัจจุบัน - 70 ล้านปี เริ่มมีสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมและมนุษย์วานรซึ่งต่อมาได้กลายมาเป็นผู้คนอย่างเรา ๆ ท่าน ๆ เมื่อประมาณ 2 ล้านปีที่แล้ว ก่อนหน้านั้นเชื่อกันว่าบรรดาไดโนเสาร์ทั้งหลาย สูญพันธุ์ล้มหายตายจากไปแล้วประมาณ 65 ล้านปีด้วยสาเหตุตามทฤษฎีของ ดร.หลุยส์ อัลวาเรส

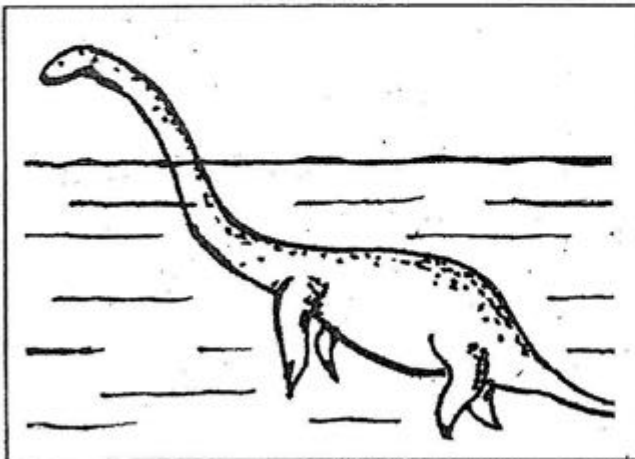
นักฟิสิกส์เจ้าของรางวัลโนเบลที่กล่าวว่า โลกในยุคหนึ่งถูกดาวเคราะห์น้อย หรือ แอสเตอร์อยด์ พุ่งเข้าชนอย่างจังทำให้เกิดฝุ่นและควันพิษปกคลุมผิวโลกนานหลายเดือน บรรดาไดโนเสาร์และสิ่งมีชีวิตอีกนานาชนิดต้องเสียชีวิตพร้อม ๆ กัน ดังนั้นมนุษย์และไดโนเสาร์จึงพลาดโอกาสเผชิญหน้ากันถึง 63 ล้านปี อย่างไรก็ตามสัตว์ยักษ์ตึกดำบรรพ์เหล่านี้ครองโลกอยู่นาน ถึง 150 ล้านปี



รูปที่ 4 ภาคอีसानเมื่อ 225-600 ล้านปีทุกอย่างจมอยู่ใต้ท้องทะเลและเริ่มมีการสะสมของเกลือและตะกอนอื่นๆ ที่เกิดจากสิ่งมีชีวิต



รูปที่ 5 การยกตัวและยุบตัวของแผ่นดิน เมื่อ 135 -225 ล้านปีก่อน

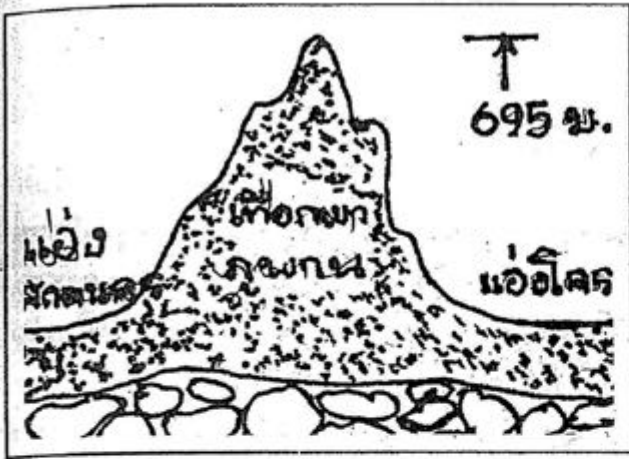


รูปที่ 6 ไดโนเสาร์ชนิดเพลสิโอเซอร์ ว่ายน้ำหากินปลาอยู่ในทะเลเมื่อ 170 ล้านปีก่อนที่บริเวณนี้จะกลายมาเป็นภาคอีสาน

จากวิวัฒนาการที่กล่าวข้างต้นเชื่อว่าแผ่นดินภาคอีสานทั้งหมดจมอยู่ใต้ทะเลระหว่าง 225-600 ล้านปี มีการตกตะกอนสะสมที่ใต้ทะเลมากมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณริมฝั่งทะเล

ต่อมาในช่วง 135-225 ล้านปีมีการยกตัวและยุบตัวของแผ่นดินเนื่องจากแรงดันภายในโลก ในช่วงที่ยุบตัวจะมีน้ำทะเลเข้ามาซึ่งเป็นแอ่ง ๆ ทำให้เกิดการสะสมเกลือจำนวนมาก ในระยะนี้ภาคอีสานมีลักษณะกึ่งทะเลกึ่งแผ่นดิน ขณะเดียวกันการเคลื่อนไหวของเปลือกโลกยังคงดำเนินต่อไป เนื่องจากแรงดันจากของเหลวที่ร้อนจัดภายในโลก อย่างไรก็ตามไดโนเสาร์ได้ถือกำเนิดขึ้นมาในยุคนี้และแพร่พันธุ์มากมาย ที่ภาคอีสานก็พบรอยเท้าไดโนเสาร์กว่า 60 รอย ประทับอยู่บนหินทรายที่อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

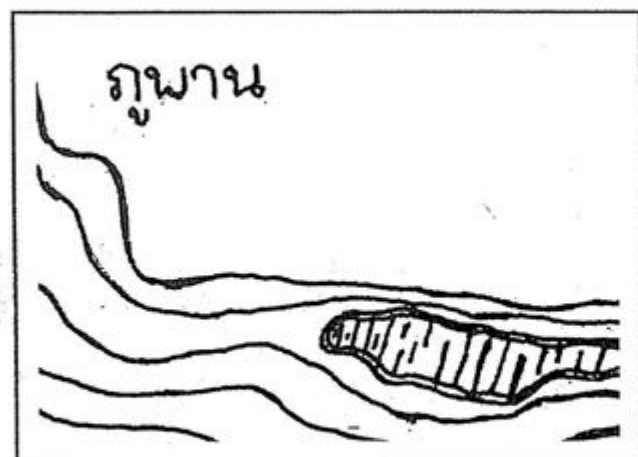
ผู้เชี่ยวชาญบอกว่ารอยเท้าเหล่านี้มีอายุ 170 ล้านปี โดยการพิสูจน์จากอายุของหิน ซึ่งนักธรณีวิทยาตั้งชื่อว่า ชุดหินพระวิหาร เป็นชั้นหินทรายที่หนาประมาณ 460 - 850 เมตร เกิดจากการตกตะกอนของทะเลนอกจากรอยเท้าแล้วยังพบซากดึกดำบรรพ์หลายอย่าง เช่น ชิ้นส่วนกระดูก ฟันของไดโนเสาร์ชนิดเพลสิโอเซอร์ และชนิดอิกทิโอเซอร์ ทั้งคู่เป็นไดโนเสาร์ที่อาศัยอยู่ในน้ำรูปร่างคล้ายตะพาบ และปลาฉลาม นอกจากนั้นยังพบซากหอยกาบเดี่ยวและหอยกาบคู่ หลักฐานเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันว่าบริเวณภาคอีสานต้องเป็นทะเลมาก่อน



รูปที่ 7 แผ่นดินถูกดันให้ยกตัวขึ้นเป็นที่ราบสูงโคราชมีเทือกเขาภูพานเป็นจุดที่สูงที่สุด



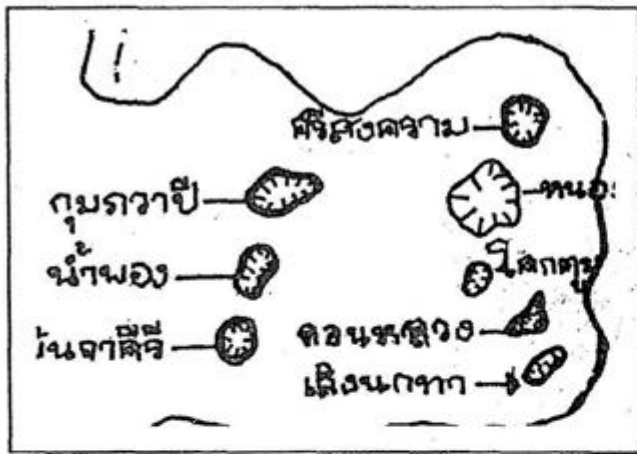
รูปที่ 8 เทือกเขาภูพานแบ่งภาคอีสานออกเป็นแอ่งสกลนคร และ แอ่งโคราช



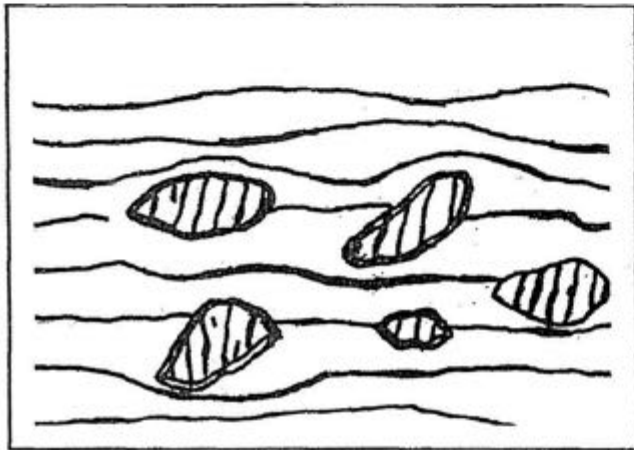
รูปที่ 9 ชั้นหินเกลือขนาดใหญ่ในบริเวณที่จะกลายเป็นหนองหาน เกลือเหล่านี้สะสมมาตั้งแต่ยุคที่เป็นทะเล

ครั้นเมื่อมาถึงยุค 70 ล้านปี แผ่นดินของอีสานทั้งหมดถูกดันและยกตัวขึ้นเปลี่ยนจากสภาพกึ่งแผ่นดินกึ่งทะเลมาเป็นที่ราบสูงซึ่งนักธรณีวิทยาให้ชื่อว่าเป็นที่ราบสูงโคราช มีลักษณะคล้ายจานรองถ้วยกาแฟเอียงไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตรงกลางมีเทือกเขาภูพานสูงประมาณ 300-695 เมตร เป็นตัวแบ่งที่ราบสูงโคราชออกเป็นสองส่วนเรียกว่า แอ่งสกลนคร มีเนื้อที่ประมาณ 26-27 ล้านไร่ และแอ่งโคราช เนื้อที่ประมาณ 85-86 ล้านไร่ หลังจากเกิดที่ราบสูงนี้แล้วก็ไม่มีการยุบตัวหรือยกตัวอีกเลยเรียกว่าเข้าที่เข้าทางแล้ว แต่มีเหตุการณ์ใหม่เข้ามาแทนที่ คือ การกัดเซาะ พังทลาย และผุพังอันเนื่องมาจากน้ำ ลม และแสงแดด แม่น้ำสายต่าง ๆ เกิดขึ้นในยุคนี้ ลักษณะทางธรณีวิทยาของภาคอีสานดังที่กล่าวมาแล้ว ได้รับการยืนยันจาก มร.อแลง พอร์เช วิศวกรของบริษัทโทเทล, ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งกำลังขุดเจาะสำรวจปิโตรเลียมอยู่ที่อำเภอวาริชภูมิ และอำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร

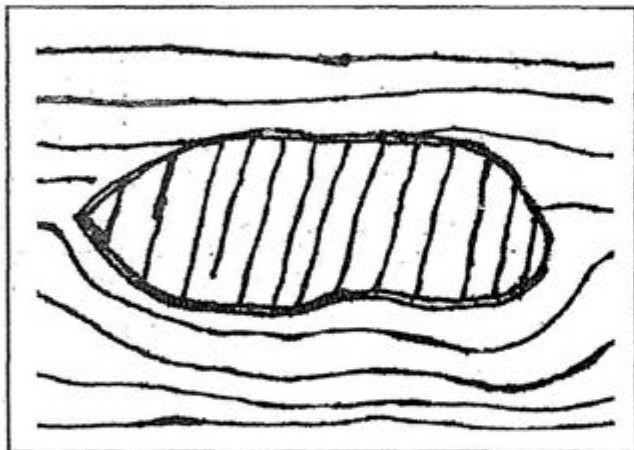
หลังจากการยกตัวครั้งสุดท้ายเมื่อ 70 ล้านปี ทำให้บริเวณหนองหานกลายเป็นที่ลุ่มที่สุดของแอ่งสกลนครประกอบกับพื้นที่ส่วนนั้นมีชั้นหินเกลือ ขนาดใหญ่ฝังตัวอยู่ตื้น ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการสะสมของเกลือเมื่อยุคที่เป็นทะเล หินเกลือเหล่านี้ถูกกัดเซาะโดยน้ำที่ไหลจากเทือกเขาภูพานนานๆ เข้าก็กลายเป็นบ่อขนาดใหญ่เรียกว่าหลุมยุบ ความจริงหลุมยุบแบบนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะที่หนองหานแห่งเดียว แต่กระจายอยู่ทั่วภาคอีสานเนื่องจากสภาพทางธรณีวิทยาของภาคนี้มีจุดกำเนิดแบบเดียวกัน เกลือหินที่สะสมนี้เป็นแร่โซเดียมคลอไรด์ หรือ เกลือธรรมดาที่ใช้ปรุงอาหาร ดังนั้น จึงมีการขุดเจาะเอาขึ้นมาทำเกลือสินเธาว์ หรือไม่ก็ใช้วิธีต้มเกลือแบบง่าย ๆ ดังที่ชาวบ้านทั่วไปทำอยู่แล้ว



รูปที่ 10 ตัวอย่างหลุมยุบที่กระจุกกระจายอยู่ทั่วภาคอีสาน



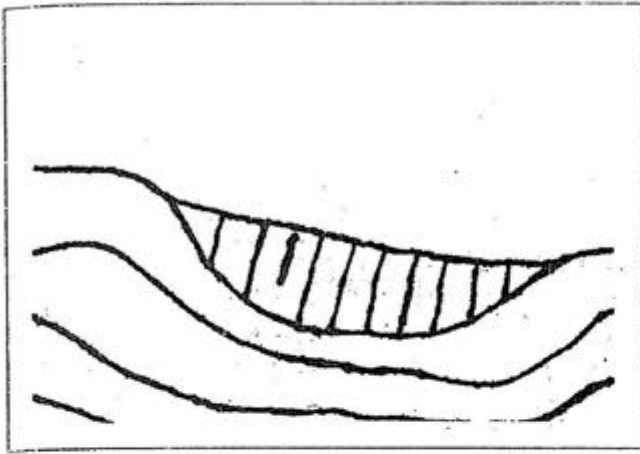
รูปที่ 11 การสะสมของเกลือตั้งแต่ครั้งตึกดำบรรพ์จากการตกตะกอนทะเล



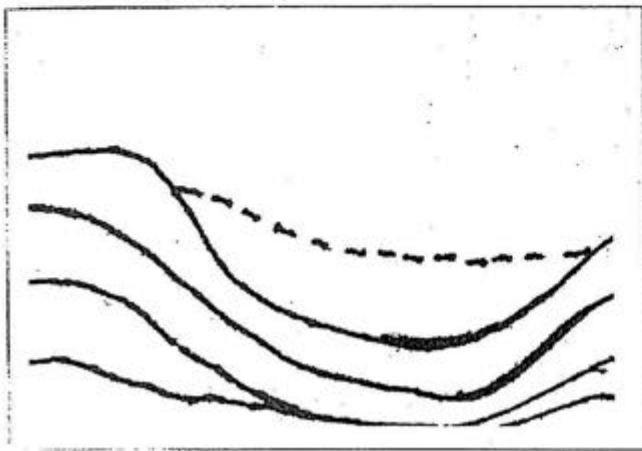
รูปที่ 12 ตะกอนเกลือถูกดันมารวมกันเป็นกระเปาะใหญ่ ๆ เนื่องจากการเคลื่อนตัวของแผ่นดิน

ดร.ยิซาโอะ ฟุรุกาว่า ผู้เชี่ยวชาญด้านธรณีวิทยา โครงการช่วยเหลือทางวิชาการของรัฐบาลญี่ปุ่นทำงานอยู่ที่ศูนย์ศึกษาค้นคว้าและพัฒนาเกษตรกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น ได้อธิบายเกี่ยวกับการเกิดหลุมยุบในภาคอีสานไว้ดังนี้

แรกที่เดี่ยวเกลือถูกสะสมในรูปของตะกอนทะเล ดังที่กล่าวข้างต้น ต่อมาเมื่อแผ่นดินเกิดการเคลื่อนไหว ทำให้ตะกอนเกลือถูกดันมารวมกันเป็นกระเปาะขนาดใหญ่อยู่ใต้พื้นดิน ตื้นบ้าง ลึกบ้าง ส่วนที่อยู่ตื้นๆ ได้ถูกน้ำกัดเซาะจนเกลือละลายออกไปเหลือแต่โพรงในพื้นดิน เรียกว่า หลุมยุบเมื่อมีน้ำขังนาน ๆ เข้าก็จะแปรสภาพเป็นที่ลุ่มชื้นแฉะ หรือบึงน้ำจืด ในส่วนของหนองทาน เป็นลักษณะที่ลุ่มชื้นแฉะเพราะไม่ได้มีน้ำขังเต็มตลอดปี อีกทั้งยังลุ่ม ๆ ดอน ๆ มีต้นไม้ขึ้นเต็มไปหมด ส่วนที่ดอนกลายเป็นเกาะแก่งต่าง ๆ สภาพเช่นนี้เกิดขึ้นและดำเนินมานานนับล้านปีแล้ว เข้าใจว่าคงจะเป็นแหล่งชุมนุมของสัตว์เลื้อยคลานต่าง ๆ ในยุคนั้น เพราะตามข้อเท็จจริงไม่ว่าสัตว์ยุคไหนๆ ก็ต้องหากินใกล้แหล่งน้ำทั้งสิ้น ยิ่งตัวใหญ่ ๆ แบบไดโนเสาร์ด้วยแล้วความต้องการน้ำดื่มคงไม่น้อยกว่า 300 ลิตรต่อวัน ผู้เขียนคิดว่าหากจะสร้างภาพของหนองทานเมื่อเริ่มเป็นที่ลุ่มชื้นแฉะใหม่ๆ ในราว 60 กว่าล้านปีที่แล้ว คงเห็นภาพของไดโนเสาร์ยุคท้ายๆ คือเจ้าไทแรนโนซอร์สผู้โหดร้ายที่สุดในบรรดาไดโนเสาร์กินเนื้อ น้ำหนักตัวถึง 8 ตัน สูง 16 เมตร กำลังต่อสู้กับเจ้าแรดตึกดำบรรพ์ หรือโทรเซราทอปส์ ซึ่งเป็นไดโนเสาร์กินมังสวิรัต แม้ว่าจะนิสัยสงบเสงี่ยมเจียมตัวแต่ยามถูกรังแกก็ใช้นอและเขาคันแหลมคมขวิดเอาเจ้าไทแรนโนซอร์สหงายท้องได้เหมือนกัน หลังจากนั้นไม่นาน สัตว์เลื้อยคลานขนาดยักษ์เหล่านี้ก็พร้อมใจกันสูญพันธุ์ไปเมื่อ 65 ล้านปีดังทฤษฎีของ ดร.ทลุยส์ อิลวาเรส



รูปที่ 13 กระจาปะเกลลือถูกน้ำกัดเซาะจนเริ่มเป็นแอ่ง



รูปที่ 14 ผลการกัดเซาะจนกลายเป็นหลุมยุบ



รูปที่ 15 ไทรเซราทอปส์กำลังต่อสู้เพื่อป้องกันตัว จาก ไทรแรนโนซอร์ส

ต่อมาเมื่อมีมนุษย์เกิดขึ้นราว 2 ล้านปีก่อน หนองหานก็ยังเป็นที่ลุ่มชื้นแฉะเหมือนเดิม แต่พืชพันธุ์ ทรัพยากรอาจเปลี่ยนไป หากมนุษย์โบราณเดินมาพบ บริเวณนี้เข้าคงจะชอบใจในภูมิประเทศ และตัดสินใจตั้ง ถิ่นฐานก็เป็นได้ อย่างไรก็ตามหลักฐานโครงกระดูกของ บรรพชนยุคนี้ยังสงบนิ่งรอการขุดค้นต่อไป แต่ที่พบแล้ว และพิสูจน์แล้วคือมนุษย์ในสมัย 7,000 ปี หรือสมัย บ้านเชียง ซึ่งกระจาจัดกระจายอยู่ทั่วไปในภาคอีสานโดย เฉพาะบริเวณใกล้แหล่งน้ำขนาดใหญ่ ๆ ผู้เขียนมีความ รู้สึกว่า การค้นคว้าทางด้านนี้ในบ้านเรายังไม่ค่อยก้าวหน้าเท่าไรคงจะด้วยเหตุผลใหญ่ 3 ประการ คือ มีผู้สนใจน้อย งบประมาณน้อยและสังคมไทยมักจะมอง สิ่งของเก่าแก่ในเชิงวัตถุมงคล มากกว่าจะเป็นวัตถุทาง วิทยาศาสตร์ดังเห็นได้ว่า เมื่อมีการค้นพบโครงกระดูก โบราณอะไรสักอย่างหนึ่ง ผู้คนมักแห่ไปขอโชคลาภกัน แน่นชนิด

หนองหานกับอารยะธรรมในอดีต

เชื่อว่าในบริเวณหนองหานเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของอารยะธรรมโบราณอย่างแน่นนอนเนื่องจากเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องเกาะติดแหล่งน้ำไว้ก่อน นักโบราณคดีได้ขุดพบหลักฐานหลายอย่างที่หมู่บ้านดงชน บ้านหนองสระ บ้านเหล่ามะแงว ตำบลดงชน อำเภอเมืองสกลนครและในยุคประวัติศาสตร์ก็มีสิ่งก่อสร้างปรากฏให้เห็นมากมายเช่น สะพานขอม พระธาตุนารายณ์เจงเวง พระธาตุเชิงชุม เป็นต้น อย่างไรก็ตามบรรพชนเหล่านั้นมิได้ปรับปรุงหนองหานให้เป็นทะเลสาบน้ำจืดหรือทำให้เป็นอ่างเก็บน้ำแต่อย่างใด คงอาศัยสภาพธรรมชาติเท่าที่เป็นอยู่ ดังนั้นหากฝนแล้งขึ้นมาหนองหานอาจจะแห้งจนหาอยู่หากินลำบาก เช่นที่กล่าวในพงศาวดารเมืองสกลนครของพระยาประจันตประเทศธานีหรือโง่นคำ ที่ว่าเมื่อสิ้นสมัยของพระยาสุวรรณภิงคารแล้วเกิดฝนแล้งจนอดคัดขัดสนถึงกับต้องอพยพชาวเมืองไปอยู่ที่อื่นปล่อยให้บริเวณนี้เป็นเมืองร้าง อันพระยาสุวรรณภิงคารนั้นเป็นเจ้าของหนองหานหลวงในสมัยศตวรรษที่ 10 ประมาณ 2,000 กว่าปีซึ่งเป็นช่วงที่ขอมกำลังเรืองอำนาจในดินแดนอีสานทั้งหมด หลังจากยุคนี้ผ่านไปดินแดนหนองหานตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรล้านช้างซึ่งมีเมืองสำคัญ คือ หลวงพระบางและ เวียงจันทน์ในราวศตวรรษที่ 18 หรือ 700 ปีมาแล้ว มีท้าวฟ้าจุ่มเป็นกษัตริย์ครั้นสิ้นยุคของอาณาจักรล้านช้างเข้าสู่สมัยอยุธยา ไม่ปรากฏว่าเมืองหนองหานมีความสำคัญอะไรนอกจากเป็นชุมชนเล็ก ๆ แต่เมื่อมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ได้มีการฟื้นฟูพร้อมทั้งโปรดเกล้าให้มีผู้ปกครองเมืองหนองหานและเปลี่ยนชื่อมาเป็น สกลทวาปี โดยมีพระธานีเป็นเจ้าเมืองคนแรก

แต่ต่อมาเมื่อปี พ. ศ. 2370 สมัยรัชกาลที่ 3 เกิดมีกบฏเจ้าเมืองเวียงจันทน์และแม่ทัพจากกรุงเทพฯ กำลังทัพหลวงขึ้นมาปราบพอมายังเมืองสกลทวาปี พบว่าพระธานีไม่ได้เตรียมกำลังทหาร ลูกกระสุนดินดำและเสบียงอาหารไว้ จึงมีความผิดตามอาญาศึกถูกประหารชีวิตและแม่ทัพ ได้กวาดต้อนชาวเมืองไปอยู่ที่อื่นโดยเหลือครอบครัวส่วนน้อยไว้ไม่กี่หมู่บ้านเพื่อดูแลรักษาพระธาตุเชิงชุม หนองหานจึงกลายเป็นดินแดนเกือบร้างอีกวาระหนึ่ง อีก 8 ปีต่อมา พ. ศ. 2378 ได้โปรดเกล้าให้มีผู้ปกครองเมือง และตั้งภูมิลำเนาอีกครั้งหนึ่งจวบจนสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้สร้างระบบการแต่งตั้งข้าราชการจากกรุงเทพฯ มาเป็นข้าหลวงปกครองเมืองในภาคอีสาน เนื่องด้วยเหตุผลทางการเมืองที่ต้องเผชิญกับการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกซึ่งประเทศสยามจำเป็นต้องกำหนดเส้นเขตแดนของตนให้แน่นอน ดังนั้น เมื่อ พ. ศ. 2435 จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระยาสุริยเดชเป็นข้าหลวงเมืองสกลนครคนแรก อีก 41 ปีต่อมา พ. ศ. 2476 ได้เปลี่ยนจากข้าหลวงมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ตั้งแต่พระยาตราขบุรีสุนทรเขตจนถึงปัจจุบัน

กล่าวได้ว่าหนองหานรับใช้มนุษย์มานานกว่า 2,000 ปี และการที่อยู่คู่กับคนมานานนี้เองทำให้เกิดตำนานผาแดงนางไอ่ ที่เป็นความเชื่อมาแต่ครั้งอาณาจักรโคตรบูร เมื่อ 2,000 ปีก่อน ซึ่งผู้คนนับถือผีภูษานาคแม้ว่าจะมีพุทธศาสนาเข้ามาภายหลัง ความเชื่อนี้ก็ยังคงดำรงอยู่จนกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควบคู่กันกับพระพุทธศาสนาอย่างยากที่จะแยกออกจากกัน ปัจจุบันนาคเป็นสัญลักษณ์ของการพัฒนาแหล่งน้ำหรือการให้น้ำ เช่นตราของกรมชลประทาน

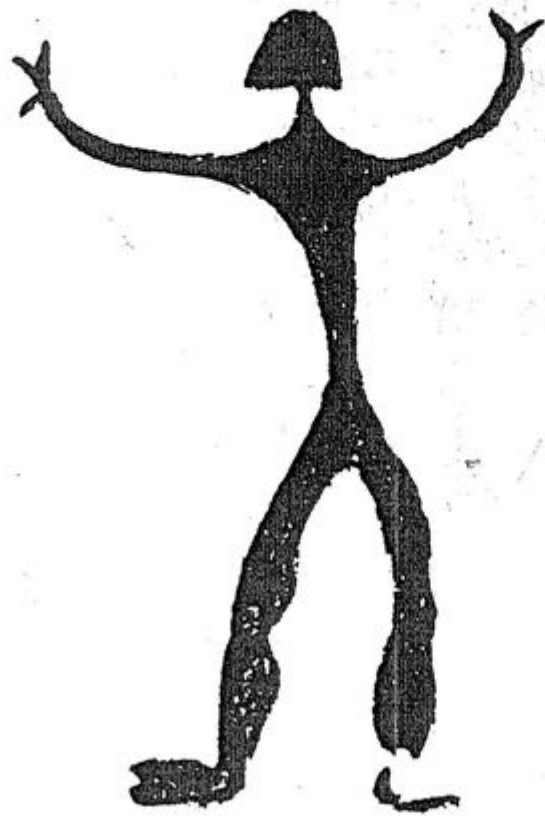
บทสรุป

หนองหานจังหวัดสกลนครเป็นผลงานของธรรมชาติและมนุษย์ร่วมกัน โดยเริ่มกำเนิดมาพร้อมกับภาคอีสานและหนองน้ำอื่น ๆ อีกหลายแห่ง แต่หนองหานมีพิเศษตรงที่สามารถควบคุมระดับน้ำได้โดยประตูน้ำก้ำซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของสถานีประมงสกลนคร ผู้ที่มาเยี่ยมชมหนองหานในปัจจุบันอาจจะแปลกใจทีเดียวหากทราบว่าสิ่งที่ปรากฏต่อสายตาของเขานั้นมีความเป็นมาอันร้อยล้านปี และผู้ที่ได้สัมผัสกับหนองหานก่อนใครก็คือ ไตโนเสาร์ นั่นเอง

ผู้เขียนขอเสนอว่าหากทางราชการจะมีโครงการขุดลอกหนองหานอีกเมื่อใด ก็กรุณาเชิญนักโบราณคดีมาร่วมสังเกตการณ์ด้วย เพราะมีโอกาสขุดพบหลักฐานทางอารยะธรรมหรือซากฟอสซิลจากยุคดึกดำบรรพ์ไม่มากนักน้อย หากพบเข้าจริง ๆ ย่อมหมายถึงจุดขายที่จะทำรายได้จากการท่องเที่ยวเฉกเช่นกับทะเลสาบล็อกเนสในสกอตแลนด์ ซึ่งสามารถขายเรื่องราวของไดโนเสาร์ที่ชื่อว่าเนสซี่ ได้ปีละหลายล้านบาท ทั้ง ๆ ที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ว่าเจ้าสัตว์ยักษ์ ดึกดำบรรพ์นี้มีตัวตนจริงหรือไม่

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาที่ดิน ความรู้เรื่องดินเค็มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อัดสำเนา) 2531
กรมพัฒนาที่ดิน แผนการใช้ที่ดินจังหวัดสกลนคร กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย 2524
- เข็มชาติ นิ่มสมบูรณ์ * โครงการบูรณะหนองหาน "วารสารสกลนคร" ปีที่ 5 ฉบับที่ 6 (มิถุนายน 2519)
19 - 26 หน้า
- ประเทือง จินตสกุล ภูมิศาสตร์กายภาพภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพมหานคร : ศิลปาบรรณาการ,
2528
- ไพฑูรณี พงศะบุตร ภูมิศาสตร์กายภาพ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2529
สุจิตต์ วงษ์เทศ สุโขทัยไม่ใช่ราชธานีแห่งแรกของไทย กรุงเทพฯ , มปท. , 2526
- ศูนย์ศึกษาค้นคว้าและพัฒนาเกษตรกรรมจังหวัดขอนแก่น รายงานการสัมมนาการปลูกพืชในดินเค็มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรื่องดินลูกรังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อัดสำเนา) 2531
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร ประวัติจังหวัดสกลนคร กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์จินดาสาส์น, 2528
- อภิสิทธิ์ เอี่ยมหน่อ ธรณีฐานวิทยา กรุงเทพฯ , มปท. , 2525
- LOWER NAM KAM IRRIGATION PROJECT FEASIBILITY STUDY ANEX A AND B.
MAY 1984, Gitec CONSULTANT W-GERMANY.
- LAM NAM OON IRRIGATION PROJECT. DESIGN AND CONSTRUCTION REPORT 1973
BY ENGINEERIG CONSULTANTS INC. COLORADO
USA.



ศิลปะพหุวัฒนธรรม

ศิลปะผาหินสกลนคร

ดร. เพ็ญศักดิ์ จักขุจินดา ไชวิตซ์ *

*

การศึกษาเกี่ยวกับ ศิลปะถ้ำ (Cave Arts) และ ศิลปะผาหิน (Rock Arts) ในปัจจุบัน นั้นนับว่ายังไม่ก้าวหน้าไปไกลเท่าที่ควร ไม่ทันเทียมกับการศึกษาศิลปกรรม ก่อนประวัติศาสตร์สาขาอื่น ๆ มีนักวิชาการ น้อยคนที่สามารถศึกษาและวิเคราะห์จนค้นพบหลักฐานชัดเจนเกี่ยวกับอายุสมัย วัตถุประสงค์และความหมายของศิลปะดังกล่าวนั้นได้ แม้การศึกษาค้นคว้าด้านนี้จะมีผู้ทำมา นับแต่ปีพุทธศตวรรษที่ 23 เป็นต้นมาแล้ว ก็ตาม

ก่อนอื่น ขอทำความเข้าใจกับคำว่า ศิลปะถ้ำ และศิลปะผาหินเสียก่อน เนื่องจากยังมีผู้เข้าใจสับสนในความหมายสากลของคำสองคำนี้อยู่

*

ประธานมูลนิธิฝนหยาดเดียว

ศิลปะถ้ำ หรือ Cave Arts เป็นศิลปะกรรมที่คนในสมัยโบราณสร้างขึ้นตามผนังเพดานของถ้ำ โพรง หรืออุโมงค์ มีทั้งงานจิตรกรรมและงานแกะสลักเพื่อบันทึกภาพลงบนแผ่นหิน

ศิลปะผาหิน หรือ Rock Art หรือ Shallow Rock Art นั้นเป็นงานศิลปะประเภทจิตรกรรม แกะสลักหินเช่นเดียวกัน แต่ทำศิลปกรรมบนผาหิน (Shallow Rock) หน้าผา (Cliff) ก้อนหินหรือ แผ่นหินขนาดใหญ่ (Stone Sasb) และแท่งหินซึ่งตั้งอยู่โดดเด่น

ศิลปะถ้ำในความหมายสากลนั้นแยกออกไปจากกลุ่มศิลปะผาหินเพราะความหมายของคำว่า 'ผาหิน' แตกต่างไปจากความหมายของคำว่า 'ถ้ำ' หินหรือผามีความลึกไม่มากพอที่จะจัดเข้าไปอยู่ในประเภทถ้ำได้ นอกจากนั้นงานศิลปะของทั้งสองกลุ่มนี้ก็มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

ศิลปะถ้ำมักพบในส่วนลึกและแคบของถ้ำหรืออุโมงค์หรือโพรงหินบางแห่งถึงกับต้องใช้วิธีหมอบคลานเข้าไปจึงจะเห็นภาพได้คล้ายกับว่า ศิลปินโบราณไม่ต้องการให้คนในชุมชนอื่นพบเห็นแต่ภาพสลักหินหรือภาพเขียนสีของศิลปะผาหินนั้นจะอยู่ในที่โล่งแจ้งและโดดเด่นเปิดเผยตามเพิงผาตื้นๆ หน้าผาสูงหรือไม้กั้นก้อนหินที่ตั้งอยู่ตามธรรมชาติ

ศิลปกรรมสองประเภทนี้ประกอบด้วย ภาพสัตว์ประเภทกินหญ้า ไบไมหรือพืช (Herbivorous) เช่น กวาง ช้าง ม้า กระต่ายป่า หรือ วัวควาย เป็นต้น ภาพคนมีพบน้อยกว่าภาพสัตว์ และทำไม่ประณีตเหมือนภาพสัตว์นอกนั้นก็เป็ภาพประเภทเครื่องหมาย (Signs) และสัญลักษณ์ (Symbols) ซึ่งคนโบราณทำทิ้งไว้เป็นนัยภาพประเภทนี้พบว่า มีพบอยู่ทั่วไปในศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินทั้งภาพคน และภาพสัตว์ ไม่มีที่วทศนหรือภูมิประเทศเป็นพื้นหลัง

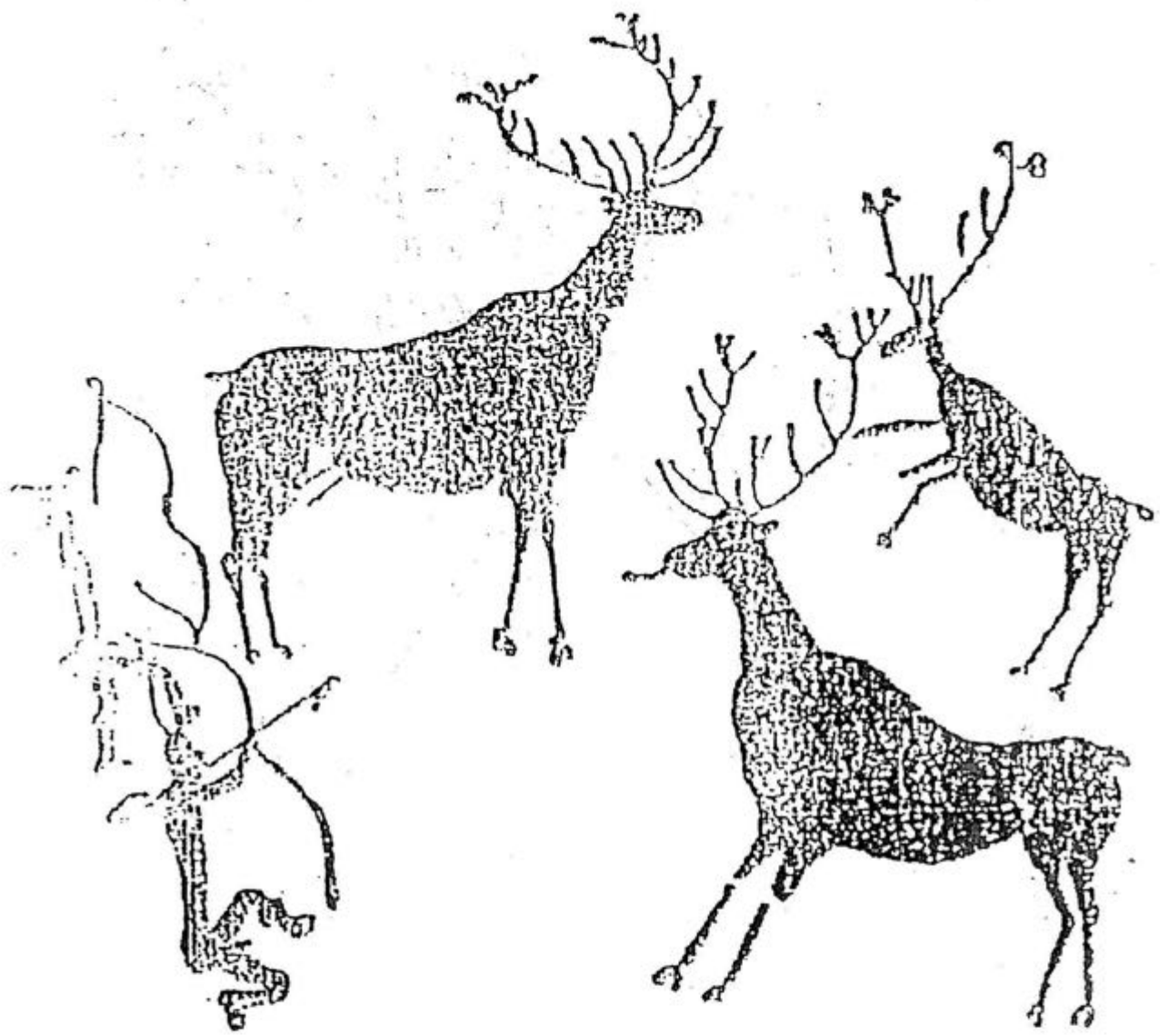
ศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินนับว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง ของสังคมของชุมชนก่อนประวัติศาสตร์เป็นผลงานที่สะท้อนให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างลัทธิความเชื่อกับสภาพชีวิต และความเป็นอยู่ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และความเชื่อของชุมชนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์

โดยทั่วไปแล้วสามารถแบ่งศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินออกไปได้เป็นสองกลุ่มใหญ่คือ

1. ศิลปกรรมของชุมชนล่าสัตว์ (Hunting Arts)
2. ศิลปกรรมของชุมชนเกษตรกรรม (Agrarian Arts)

ภาพและเรื่องราวของชุมชนล่าสัตว์นั้น จะเกี่ยวกับการล่าสัตว์มีความหมายเชื่อมโยงไปถึงการล่าสัตว์ เป็นส่วนมากในขณะที่ศิลปกรรมของชุมชนเกษตรกรรมนั้นให้เห็นถึงความสำคัญในการอยู่รอดด้วยการทำการเกษตร ไม่ใช่การยังชีพด้วยการล่าสัตว์แต่ความเชื่อและความยำเกรงผีสังเทวดาและอำนาจของธรรมชาติ นั้น มีความคล้ายคลึงกัน

งานศิลปะส่วนใหญ่ของชุมชนล่าสัตว์ (Hunting Society) เท่าที่ค้นพบแล้วในทวีปยุโรป มีอายุต่ำกว่าศิลปกรรมของชุมชนเกษตรกรรม (Agrarian Society) แม้ถ้ำบางถ้ำอายุสมัยยังคงคลุมเคลืออยู่ แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีถ้ำอีกหลายถ้ำที่สามารถบอกอายุได้ บางถ้ำมีอายุเก่าถึงสมัยหินเก่าตอนกลางและสมัยหินเก่าตอนปลาย ส่วนศิลปะผาหินนั้นบางแห่งก็มีอายุเก่าแก่ถึงสมัยหินเก่าตอนกลางเท่ากัน (รูปที่ 1)



รูปที่ 1 ศิลปะผาหินของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศสเปน พบบนเพิงหินตันๆ อายุสันนิษฐานว่ามีอายุอยู่ในยุคหินกลาง เป็นศิลปกรรมของชุมชนล่าสัตว์ลักษณะและรูปแบบของการประกอบภาพแตกต่างจากศิลปะถ้ำมาก (4,000 ปี)

ศิลปะผาหินสกลนคร

หลักฐานทางธรณีวิทยาบ่งว่าเทือกเขาชมภูพาน มีกำเนิดของชั้นหินซึ่งมีอายุไม่น้อยกว่าร้อยล้านปี เทือกเขานี้เป็นประดุกสายเลือดสำคัญของอีสานทางยาวคดเคี้ยวเป็นแนวมาจากอุบลราชธานี มุกดาหาร นครพนม สกลนคร กาฬสินธุ์ ขอนแก่น และไปสิ้นสุดลงที่ริมแม่น้ำโขงจังหวัดหนองคายแบ่งอีสานออกเป็นสองส่วน ลักษณะคล้ายพญางูใหญ่ ที่เลื้อยตัวออกเป็นรูปพระจันทร์เสี้ยว โอบเอาอีสานทั้งสองฟากไว้ภายใต้ อารักขาของตนตลอดกาล

ในเทือกเขาที่สลับซับซ้อนนี้เป็นแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมเรื่องราวและตำนานอันมหัศจรรย์ที่เล่าสืบทอดกันมาชั่วลูกชั่วหลาน สร้างจินตนาการให้คนรุ่นหลังรู้ว่าเทือกเขานี้เป็นเทือกเขาที่มีความสำคัญ อุดมไปด้วยสิ่งสารพัด ทั้งช้าง หมี เสือและงูนาาชนิด เป็นแหล่งรวมของโรคภัยไข้เจ็บและภูตผี ปีศาจ นับเป็นแดนดงดิบที่ชาวบ้านชยาดกลัว แต่มาบัดนี้เทือกเขาชมภูพานเหลือแต่เพียงป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรังเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น

เทือกเขาชมภูพานที่เลื้อยตัวผ่านเขตจังหวัดสกลนครนั้น ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินปูนและหินทรายเป็นที่เกิดของลำห้วยหลายสายไหลลงไปรวมกับแม่น้ำอูนและแม่น้ำสงครามออกสู่มแม่น้ำโขงทางเขตจังหวัดนครพนม พื้นที่ของเทือกเขาที่อยู่ในเขตติดต่อกับเขตจังหวัดกาฬสินธุ์มีหน้าผาสูงชันโหดหินสูงตระหง่านและลานหินถ้าลึกเพิงผาและโหดหินมากมาย มีหุบเขาสลับซับซ้อนเป็นที่หลบซ่อนของเหล่าเสรีไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เคยเป็นฐานของพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทยและแหล่งชุมนุมของผู้ก่อการร้ายในอดีต

ตามแนวหน้าผาหินปูน และ หินทรายอันสูงชันของเทือกเขา ในกลุ่มนี้เอง ได้มีการค้นพบกลุ่มศิลปะผาหินสกลนคร รวมทั้งสิ้น 4 แหล่งด้วยกันคือ ที่เพิงผาสายที่อยู่บนยอดภูผายลบ้านนาผาง ตำบลกกปลาชี อำเภอมือง ถ้าพระด่านแร้งแห่งภูดงสามปี บ้านห้วยหวด ตำบลจางเพิง กิ่งอำเภอเต่างอย ถ้าม่วงบนภูก่อ บ้านบึงสา ตำบลจางเพิง กิ่งอำเภอเต่างอย และถ้าผาผักหวาน บนภูผาเหล็กบ้านภูตะคาม ตำบลท่าศิลา อำเภอส่องดาว

ศิลปะผาหินภูผายล

ศิลปะผาหินภูผายลนั้นอยู่บนเพิงหินที่ชาวบ้านเรียกว่า " ถ้าผาสาย " ในเขตบ้านนาผาง ตำบลกกปลาชี อำเภอมือง

ภูผายล เป็นเขาหินทราย มีหินปูนอยู่บ้างบางส่วน ประกอบด้วยหน้าผาและเพิงหินสูงชันรอบทิศผาสายนั้น ไม่ใช่เพิงหินที่ใหญ่ที่สุดของเขาลูกนี้ ยังมีเพิงผาหินขนาดใหญ่ยาวทอดไปตามแนวเขาด้านเหนืออีกแห่งหนึ่ง ลักษณะเป็นเพิงหินที่เข้าอยู่อาศัยได้ (Rock Shelter) แบบเดียวกับเพิงผาหินที่อยู่อาศัยของพวกเขาสมัยก่อนประวัติศาสตร์โครมายองนีในภาคใต้ของประเทศฝรั่งเศสนอกจากนี้ยังมีเพิงหินยาวประมาณ 50 เมตรอีกแห่งหนึ่ง อยู่ถัดลงมาจากผาสายทางด้านทิศใต้เพียงไม่กี่เมตรเพิงหินนี้อยู่ได้ลานหินบนยอดที่สูงที่สุดของเขาลูกนี้ เป็นเพิงหิน (Shallow Rock) แบบเดียวกับผาสาย ชาวบ้านยืนยันว่า มีภาพสลักคล้ายคลึงกันกับภาพสลักหินผาสาย แต่ถูกกระเทาะไปเสียหมดแล้ว เนื่องจากชาวบ้านต้องการสกัดเพิงให้ลึกเข้าไปได้ เพื่อใช้เป็นที่พักแรมของพระรูดงค์ที่ขึ้นไปจำพรรษาเจริญภาวนาบนยอดเขาเศษหินปูนที่ถูกกระเทาะออกเมื่อประมาณ 20 กว่าปีมาแล้วนั้น ยังคงกองทับถมกันอยู่ในกันเหวเบื้องล่าง

จากลานหินกว้างบนยอดเขาจะมองเห็นทิวทัศน์เบื้องล่างได้โดยรอบ แลไกลได้ไปสุดลูกหูลูกตาความงามของทิวทัศน์นั้น ธรรมดาจริงใจสุดที่จะพรรณาได้จึงไม่น่าแปลกเลยที่คนโบราณ จะเรียกเขาภูพานี่สืบต่อกันมาว่า " ภูผายล "

ลาดต่ำลงไปทางทิศใต้ห่างจากลานหินไปไม่ถึง 2 กิโลเมตรเป็นสระหินธรรมชาติขนาดพอประมาณ เปี่ยมไปด้วยน้ำสะอาดใสเย็น ความลึกของสระนั้นประมาณไม่ได้ ไม่มีใครกล้าลงไปในสระชาวบ้านเรียกสระนี้ตามกันมาว่า " สระอโนดาต "

ตำนานที่เล่าสืบกันมาชั่วลูกชั่วหลานของภูผายลล้วนเป็นตำนานประเภทสยองขวัญเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ ภูตผีปีศาจ และอิทธิฤทธิ์ของเจ้าป่าเจ้าเขา นัยว่าใครก็ตามที่ขึ้นไปถึงยอดภูแล้วปฏิบัติตนเป็นการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจจะมีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา ส่วนมากมักจับไข้หัวโกร๋นจนถึงตายก็มี เชื่อกันว่าบนยอดเขานอกจากจะเป็นที่สถิตของเทพอารักษ์แล้วยังเป็นเมืองของคนลับแลอีกด้วย

สระอโนดาตนั้นเป็นสระของชาวลับแล ในคืนเดือนเพ็ญจะมี หนุ่ม สาว ชาวลับแลออกมาดักน้ำ ร่องรำ เล่น เมื่อมีชายหนุ่มในหมู่บ้านหายไ้หมักโทษว่าหญิงลับแลมาลักพาตัวไปเป็นคู่ เกือบกึ่งกลางเพิงผา ลาย มีโพรงขนาดใหญ่โพรงหนึ่งสามารถที่จะเดินก้มหรือคลานลอดทะลุขึ้นไปสู่ลานหินบนยอดเขาได้ เล่ากันมาว่าเป็นถ้าสมบัติ คำว่า " ถ้าผาลาย " ที่ชาวบ้านหมายถึงก็คือโพรงหินแห่งนี้เองในโพรงนี้แต่ก่อนเต็มไปด้วยเสื้อผ้าเครื่องใช้และแก้วแหวนเงินทองซึ่งใครจะมาแตะต้องเอาไปเป็นของส่วนตัวไม่ได้เพียงสามารถหยิบยืมไปใช้ได้คราวจำเป็นเท่านั้น แต่บัดนี้สมบัติเหล่านั้นหายไ้หมด เหตุมาจากหญิงสาวชาวบ้านคนหนึ่งยืมเสื้อผ้าไปใส่แล้วทำให้เปื้อนเลื้อยรอบเดือนของตนเป็นผลให้ผีโกรธเพราะทำผิดกฎของผีเข้า จึงไม่มีใครได้เห็นสมบัตินั้นอีกความเชื่อเหล่านี้ยังมีมาจนถึงปัจจุบันหญิงชราชื่อยายบัวแดงก็ยังปฏิบัติตนเป็นคนทรงและสื่อกลางให้ชาวบ้านติดต่อกับภูตผีที่สถิต อยู่บนภูผาจนทุกวันนี้

จากลานหินบนยอดภูจะแลเห็นทิวเขาในเทือกเขาชมพูโอบล้อมภูผายลไว้เขาบางลูกมีหน้าผาหินสูงชัน คล้ายกับอยู่ในระยะที่สื่อสารกันได้โดยใช้ควันไฟ เสียงกลอง หรือเสียงเป่าเขา มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ของไทยมีนิสัยคล้ายคลึงกับมนุษย์สมัยหินเก่าของยุโรป เลือที่พักอาศัยอยู่ในที่สูงสามารถมองเห็นทิวทัศน์อันสวยงามได้กว้างไกล และอยู่ห่างจากการรุกรานของสัตว์ร้าย ลักษณะของทิวเขาในกลุ่มภูผายลนั้นคล้ายคลึงกับทิวเขา ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ " โครมายอน์ " แห่งลุ่มแม่น้ำโดโคเนียของประเทศฝรั่งเศสมาก

คนโบราณแห่งภูผายลนั้นอาจใช้เพิงผาหินใหญ่ด้านทิศเหนือเป็นที่อยู่อาศัยใช้แนวเพิงผาหินที่ตื้นกว่า และสูงกว่าเป็นที่ปฏิบัติกิจทางความเชื่อและสร้างภาพตามจินตนาการของตนเองอันกลายมาเป็นงานศิลปกรรมที่หาค่ามิได้ทั้งไว้เป็นอนุสรณ์แก่คนรุ่นหลังมากระทั่งทุกวันนี้

งานแกะหินให้เป็นภาพของคนโบราณภูผายลซึ่งยังมีปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันนั้น มีความยาวไม่เกิน 12 เมตร ความจริงภาพแกะหินนี้คงมีตลอดไปทั้งแนวผาลายแต่ได้ถูกทำลายไ้ด้วยมือคนและธรรมชาติ มีการฉาบกระเทาะผิวเพื่อสร้างกุฎีให้พระอยู่และเนื่องจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ยบายวันนั้นเอง ก็ได้สร้างหำงเล็ก ๆ ขึ้นที่ปลายสุดด้านหนึ่งของเพิง เพื่อใช้เป็นที่ทำอาหารถวายพระ เหนือคร้วของยายบัวนั้นก็ีภาพด้วยเช่นกัน ปัจจุบันโรงครัวของยายบัวถูกรื้อออกไปแล้ว แต่กุฎียังคงอยู่ในสภาพเดิม

เทคนิคในการสร้างภาพ (Technic and composition)

การสร้างภาพขึ้นนั้น คนโบราณภูมยาลใช้เทคนิคเดียวคือ แกะสลัก (Engraving) ซึ่งวิธีนี้อาจทำได้ 2 ทางคือ แกะให้เป็นรูปขึ้นตามจินตนาการไม่มีการวาดโครงร่าง (Outline) โดยใช้วิธีเซาะร่อง (Abrading) ฝน (Rubbing) ขูดแล้วขีด (Scraping) ควบไปกับการแกะรอยแล้วเซาะหินออกให้เป็นร่อง ตามโครงที่วางไว้แล้ว

เครื่องมือ (Equipment)

สำหรับเครื่องมือ ในการสร้างภาพนั้น คงใช้เครื่องมือปลายแหลม ประเภทสิ่ว (Chisel) ลิ่ม (Peg) เครื่องขูดแบบต่าง ๆ (Burin & Scraper) นอกจากนั้นคงเป็นเครื่องมือที่เป็นองค์ประกอบอื่น ๆ ในการแกะเซาะร่องขูดและขีดหินเป็นต้น หากกลุ่มภาพเหล่านั้นเป็นฝีมือของ พวกมนุษย์สมัยหินเก่า และหินใหม่เครื่องมือที่ใช้ก็ต้องทำขึ้นจากหินแข็งในยุโรปนั้นมีการใช้หินฟลินท์ (Flints) หินเหล็กไฟ กระจก และไม้แข็ง และในสมัยหินกลางซึ่งเป็นสมัยที่ทำเครื่องมือขนาดจิ๋วที่เรียกกันว่า ไมโครลิท (Microlith) เครื่องมืองดงกล่าวก็คงถูกนำมาใช้ด้วย

ในยุคสำริดและยุคเหล็ก หรือยุคโลหะถึงแม้จะมีความเจริญแล้วในการทำเครื่องมือด้วยโลหะแต่ ประเพณีในการใช้ไม้และกระดูกก็ยังคงสืบทอดทำกันมาดังนั้นจึงไม่น่าเป็นไปได้ที่ศิลปินยุคโลหะจะใช้เครื่องมือโลหะในการสร้างภาพศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินแต่เพียงประเภทเดียว เครื่องมือที่ทำขึ้นด้วยไม้และกระดูกก็คงยังนิยมใช้กันอยู่เป็นสามัญพร้อมกันไปกับการใช้เครื่องมือโลหะด้วย

ศิลปินก่อนประวัติศาสตร์ (Artists)

เนื่องจากนักวิชาการส่วนใหญ่จะแปลความหมายของภาพศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินว่า เป็นเรื่องของ ลัทธิและความเชื่อหรือเกี่ยวกับศาสนา ดังนั้นผลสะท้อนที่ตามมาก็คือการเพ่งเล็งไปว่าศิลปินผู้สร้างงานศิลปกรรมเหล่านั้นคงต้องเป็นพวกหมอผี (Shaman) หรือพวกพระ (Priest) หรือไม่ก็เลือกเอาคนที่เหมาะสมตามความเชื่อให้มาทำงานนี้โดยเฉพาะ (Selected person) และยิ่งเชื่อว่าศิลปินต้องเป็นชาย ในสมัยโบราณผู้ชายคงเป็นผู้นำของครอบครัวหรือผู้นำของชุมชน ความเข้าใจเช่นนี้เป็นไปโดยปริยาย ไม่มีหลักฐานยืนยันได้ว่าผู้หญิงไม่ได้ทำงานฝีมือของตนไว้เลยแม้แต่ภาพเดียว

อันที่จริงหากศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศิลปกรรมประเภทนี้ที่พบอยู่ทั่วโลกแล้วก็จะเห็นว่าเพศหญิงนับเป็นองค์ประกอบสำคัญทางความเชื่อของคนก่อนประวัติศาสตร์ภาพที่เกี่ยวข้องและชี้บ่งถึงความสำคัญของเพศหญิงนั้นมียู่มากมายปะปนไปกับภาพของชาย เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ย่อมเป็นไปได้ที่ผู้สร้างภาพเหล่านั้นน่าจะมีผู้หญิงร่วมอยู่ด้วย

ผู้สร้างภาพก่อนประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นยุคหินเก่า หินกลาง หินใหม่หรือยุคโลหะไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นพวกพ่อมดหมอผี หรือ พระเสมอไป หมอผีและพระบางคนที่มีฝีมือในด้านนี้ก็ร่วมในการวาด หรือแกะสลักไปด้วยศิลปะถ้ำและศิลปะผาหิน น่าจะเกิดจากแรงคลใจและการนำของพระหรือหมอผี ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจเหนือทุกคนในชุมชนนั้น ผู้มีฝีมือคงถูกคัดเลือกให้สร้างภาพ และอาจมีคนในชุมชนเอง เป็นผู้สอนให้ผู้อื่นทำไปพร้อมกัน ร่วมมือร่วมใจช่วยกันทำ เช่น ช่วยในการเสาะหา ดินเหลือง ดินแดง หรือ ผงสีจากแร่ธรรมชาติช่วยอยู่ยามตามไฟในขณะที่ช่างกำลังทำงานช่วยผสมสีหรือจัดทำเครื่องมือ ตลอดจนช่วยส่งส่วยอาหารให้แก่คนที่กำลังทำงานอยู่ เป็นต้น

สี (Colour)

สำหรับภาพเขียนสี ที่พบในศิลปะผาหินของยุโรปนั้น ใช้สีหลายสีมีสีแดงและสีดำเป็นหลัก นอกจากนั้นก็ยังมีสีเหลืองและสีน้ำตาลที่ได้มาจากดินแดงและดินเหลือง (Ochres) และผงสีที่ได้จากแร่ธรรมชาติ (Natural Mineral pigments)

ศิลปะผาหินภูผายลไม่มีภาพเขียนสีเลยในเขตจังหวัดสกลนครนั้นมีภาพเขียนสีที่พบแล้วเพียงแห่งเดียวคือ ที่ถ้ำผาผักหวานเท่านั้น

ภาพ (Figures and line - pattern)

ลักษณะภาพสมัยหินของภูผายลนั้น เป็นแบบเรียบง่ายไม่ประดิษฐ์ประดอย และไม่สละสลวย (Coarse) ประกอบขึ้นด้วยเส้นที่แฉะเป็นร่อง การวางภาพไม่เป็นลำดับค่อนข้างยุ่งเหยิง เพราะมีภาพแฉะทับเส้นภาพที่ทำขึ้นก่อนแล้วทำให้เกิดภาพซ้อนภาพยากแก่การศึกษา

ภาพส่วนมากเป็นภาพเส้นแฉะเป็นรอยลึกพอสมควรไม่ใช่สีเลยภาพที่มีมากที่สุดคือ สายเส้นโป่งกลางรูปยาวรีมีกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปนอกนั้นเป็นภาพคน ภาพสัตว์ ภาพเครื่องมือ ภาพต้นไม้และใบไม้ ภาพเครื่องหมายและสัญลักษณ์ส่วนภาพทิวทัศน์นั้นไม่มีเลยอาจแบ่งภาพทั้งหมดของศิลปะผาหินภูผายลออกได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ดังนี้

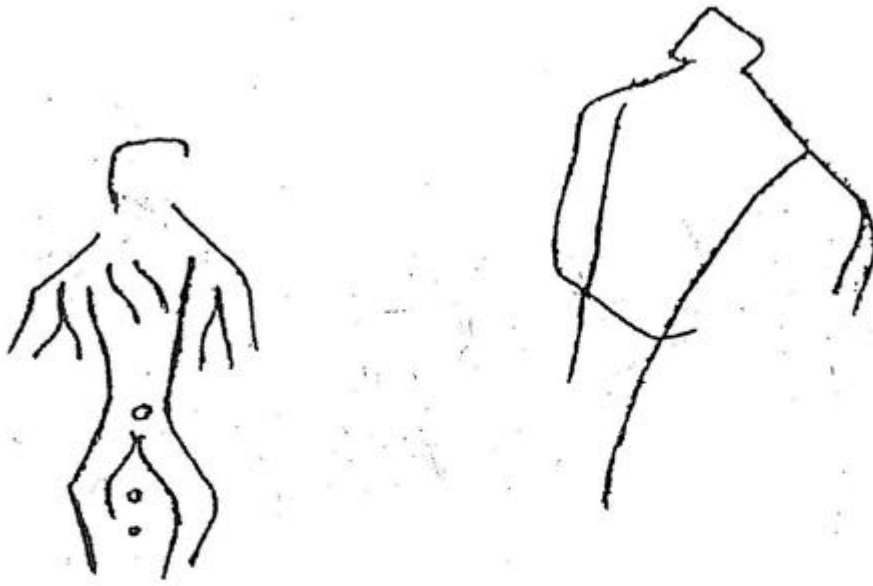
1. ภาพคน (Human Beings)

ไม้อาจจะบุลงไปได้ว่า มีภาพคนที่ภาพแต่อย่างน้อยที่สุดก็มีภาพที่เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นภาพคน มีแขนขามากกว่า 20 ภาพ มีทั้งภาพหญิงและภาพชาย ไม่มีหู ตา ปาก และจมูกอาจแบ่งภาพคนออกได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่คือ

- กลุ่มที่ 1. ภาพคนที่ประกอบด้วยเส้นเดี่ยวตั้งแต่ 1 เส้นขึ้นไปถึง 4 เส้น ประกอบขึ้นเต็มร่าง (รูปที่ 2)
- กลุ่มที่ 2. ภาพคนที่ประกอบขึ้นด้วยเส้นคู่และเส้นเดี่ยวตั้งแต่ 2 เส้นขึ้นไปถึง 9 เส้น แขนหรือขาประกอบด้วยเส้นคู่ 2 เส้น ส่วนลำตัวใช้เส้นเดี่ยวเท่านั้น (รูปที่ 3)
- กลุ่มที่ 3. ภาพคนที่ประกอบขึ้นด้วยเส้นสั้นๆ คล้ายภาพเครื่องหมาย (รูปที่ 4)
- กลุ่มที่ 4. ภาพส่วนประกอบของร่างกาย เช่น มือ สะโพก ลำตัว องคชาติ แขน และขา ไม่ได้ประกอบขึ้นเป็นร่างคนโดยสมบูรณ์ (รูปที่ 5)
- กลุ่มที่ 5. ภาพเส้นขีดขนาดเล็กแบบง่ายๆ ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มภาพเครื่องหมายและสัญลักษณ์ (รูปที่ 6)



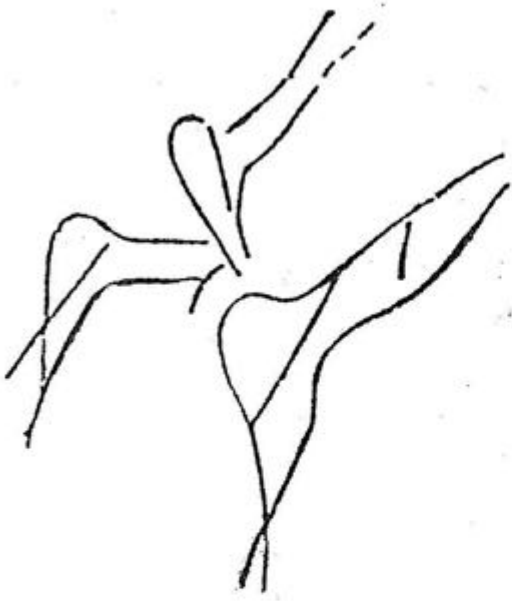
รูปที่ 2 ภาพคนที่ประกอบขึ้นด้วยเส้นเดี่ยวมากกว่าหนึ่งเส้น



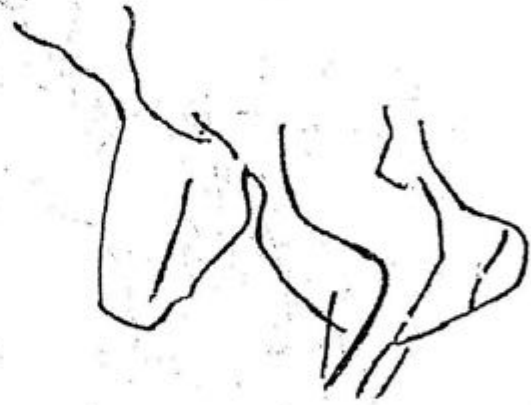
รูปที่ 3 ภาพคนที่ประกอบขึ้นด้วยเส้นคู่และเส้นเดี่ยว



รูปที่ 4 ภาพคนที่ประกอบด้วยเส้นสั้น คล้ายเครื่องหมาย



ภาพลักษณ์สมัยหินเก่าที่ ลา ร็อค ฝรั่งเศส



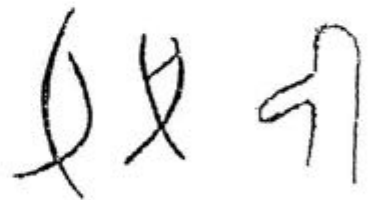
ภาพลักษณ์สมัยหินเก่าที่เลส คอมบาร์เรนส์



รูปที่ 5 ภาพคนที่ไม่ประกอบขึ้นเต็มร่าง เปรียบเทียบกับ ภาพสลักหิน ประเทศฝรั่งเศส



มือห้านิ้วถืออาวุธ



รูปที่ 6 ส่วนประกอบของร่างกายภูผายล

ภาพคนส่วนใหญ่ จะแสดงอาการเคลื่อนไหว ก้มตัวลงเก็บเกี่ยวบ้าง
โบกมือบ้าง กำลังตัดต้นไม้บ้าง และกำลังสอยผลไม้บ้าง ฯลฯ เช่น

1.1 ภาพคนกำลังสอยผลไม้ ใช้ไม้ยาวปลายงอยกขึ้นสูงเหนือศีรษะคล้ายกำลังจะตี หรือ
เกาะเกี่ยว อะไรสักอย่างหนึ่ง หัวเป็นรูปเหลี่ยมไม่มีองค์ประกอบของใบหน้า เช่น หู ตา จมูกและปาก ไม่มี
รายละเอียด ของมือและเท้า ร่างทั้งร่างถูกสร้างขึ้นด้วยเส้นเพียงเส้นเดียวไม่บอกเพศ (รูปที่ 7)

1.2 ภาพคนกำลังก้มหรือโค้งตัวลง ยื่นแขนออกไปข้างหน้าคล้ายกำลังเก็บเกี่ยวพืชหรือหยิบจับ
อะไรสักอย่างหนึ่ง โครงของร่างกายทำด้วยเส้นเดียว 2 เส้น หัวเหลี่ยมไม่มีมือเท้า และ ส่วนประกอบ
ของใบหน้า ไม่บอกเพศ (รูปที่ 8)

1.3 ภาพคนย่อเข้าแขนงออกผอมยาว คล้ายกำลังจะกระโดด (รูปที่ 9) ใช้เส้นเดียวสร้างโครงร่าง
เพียงเส้นเดียวในหน้าเหลี่ยมไม่มีส่วนประกอบสันนิฐานโดยการเปรียบเทียบกับภาพสลักหินของแสกนดิเนเวีย
(รูปที่ 10) ว่าเป็นเพศหญิง

1.4 ภาพคนกับรูปวงกลม หรือวงที่บวทหนึ่งระหว่างขาทั้งสองซึ่งเป็นเครื่องหมายแทนองคชาติ
(รูปที่ 11) สมมุติฐานนี้เปรียบเทียบกับภาพสลักหินของแสกนดิเนเวีย (รูปที่ 12)

1.5 ภาพชาย สังเกตเพศได้ด้วยเส้นตรงที่ยื่นออกระหว่างขา (รูปที่ 13) หรือจุดกลมที่บ
ระหว่างขา 2 จุด เปรียบเทียบกับภาพสลักหินของแสกนดิเนเวีย (รูปที่ 14)

1.6 ภาพคนที่ใช้เส้นตรงสั้น ๆ เพียงเส้นเดียว ชุดเป็นรอยแนวตั้งแทนศีรษะทำให้มองคล้ายหันหน้า
ไปด้านข้าง (รูปที่ 15)

1.7 ภาพคนขนาดเล็ก ซึ่งอาจมองเห็นเป็นภาพของเด็กก็ได้ (รูปที่ 16) ประกอบด้วยเส้นเพียง
เส้นเดียว แขนสั้น หัวกลม ไม่มีส่วนประกอบของใบหน้า วงกลมบนหน้าอกเบื้องขวาหมายถึงเพศหญิง ซึ่ง
เปรียบเทียบกับภาพสลักหินในกลุ่มแสกนดิเนเวีย (ดูเครื่องหมายและสัญลักษณ์)

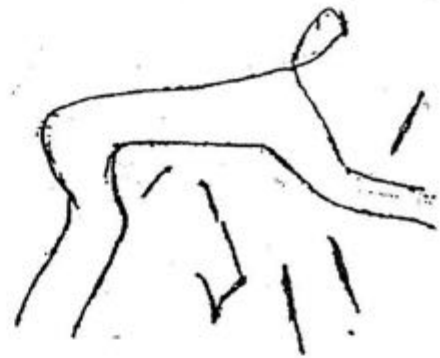
1.8 ภาพคนที่แสดงท่าทางคล้ายกำลังตีผ้าสัตว์ โครงสร้างของร่างกายนั้นใช้เส้นเพียงเส้นเดียว
แขนใช้เส้นคู่ ไม่มีส่วนประกอบของใบหน้า ไม่มีเท้าและมือ (รูปที่ 17) เป็นเพศชายสังเกตได้จากเส้นตรง
ที่ลากออกมาจากส่วนขา

1.9 ภาพคนผอมยาวหัวเครื่องมือคล้ายคราด ไม่มีส่วนประกอบของใบหน้าทำครึ่งตัวไม่บอกเพศ(รูปที่18)

1.10 ภาพคนขนาดเล็กคล้ายกำลังขี่มื่อ (รูปที่ 19) และภาพคนยื่นแขนออกไปข้างหน้าโบกมือหรือกำลัง
กวักมือประกอบด้วยเส้นเดียวเพียงเส้นเดียวการเน้นให้เห็นส่วนโค้งของสะโพกทำให้เห็นภาพว่ากำลังยื่นหันข้าง



รูปที่ 7 ภาพคนกับเครื่องมือ กำลังเกี่ยวผลไม้

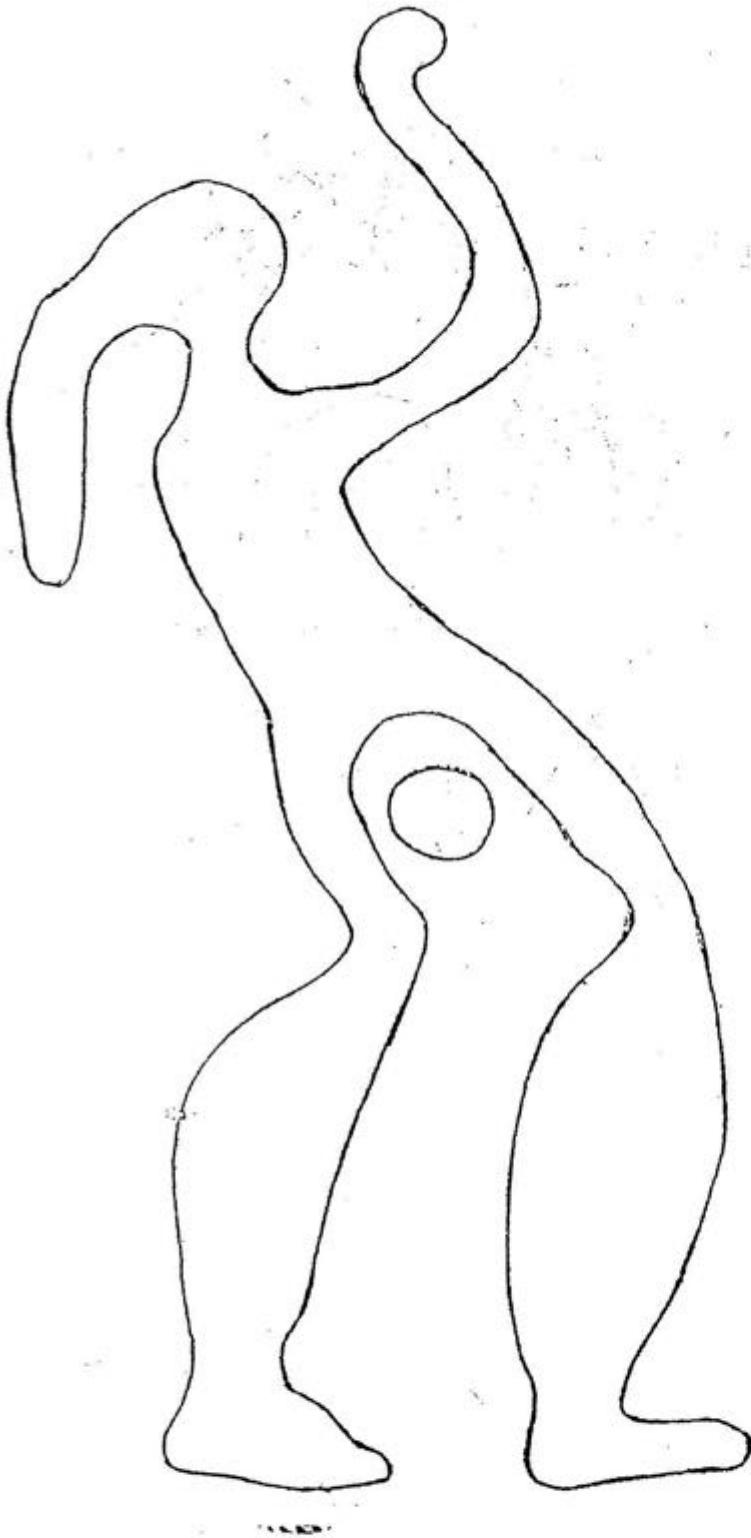


รูปที่ 8 ภาพคนก้มตัวลง คล้ายกำลังเก็บหรือเกี่ยวพืช

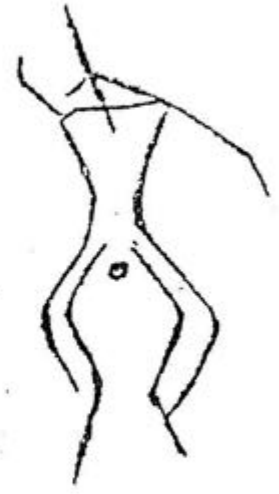


รูปที่ 9 ภาพคนย่อเข่ากางแขน คล้ายไถมยาว

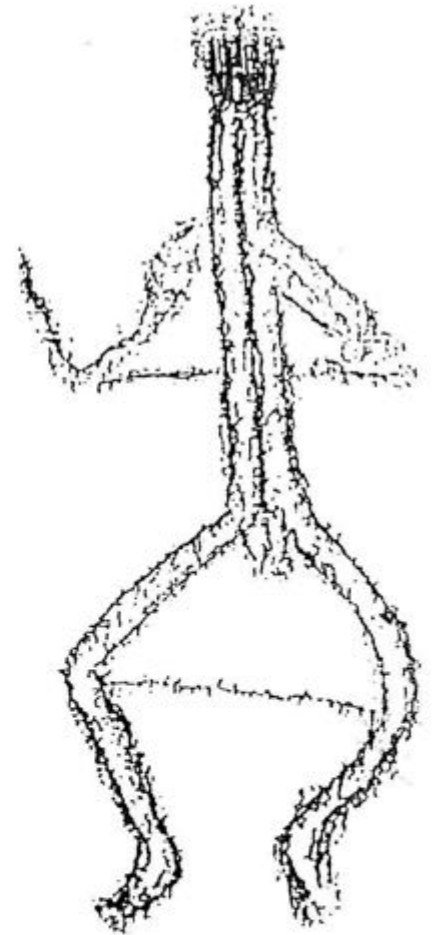
รูปที่ 11 ภาพคนกับวงกลม เปรียบเทียบกับภาพสลักหินของประเทศสวีเดน ที่โบฮุสอันและนอร์เวย์



วงกลม หรือรอยปากด้วยหมายถึงเพศหญิง (สวีเดน)
และภาพหญิงนอร์เวย์ ที่ผาหินวิงเกิน



หญิงแห่งภูผายล





รูปที่ 13 ภาพชายที่แสดงเพศด้วยจุดกลมที่บหว่างขาสองจุดและเส้นตรงสั้นหว่างขาเปรียบเทียบกับรูปที่ 14 ภาพชายแสดงเพศด้วยเส้นตรงสั้นของภาพสลักหินที่ผาฟอสสุช โบฮูสตัน สวีเดน

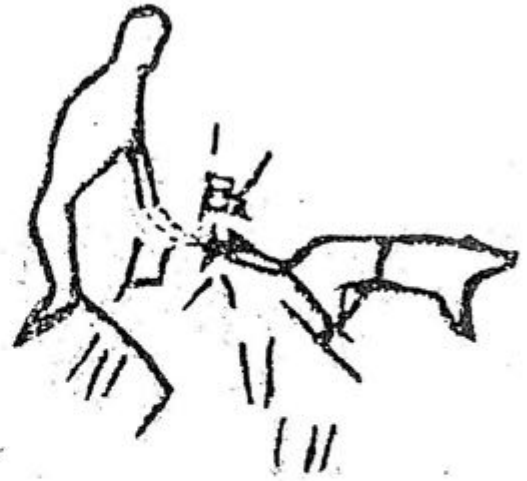


รูปที่ 15 ภาพคนหันศรีษะไปด้านข้าง แสดงโดยเส้นตรงสั้นเส้นเดียวเป็นศรีษะ





รูปที่ 16 ภาพคนเพศหญิง แสดงเพศ
ด้วยวงกลม



รูปที่ 17 ภาพคนกำลังขี่สัตว์หรือกำลังจะฆ่าสัตว์ที่ถูกไว้



คนชูแขนขึ้น

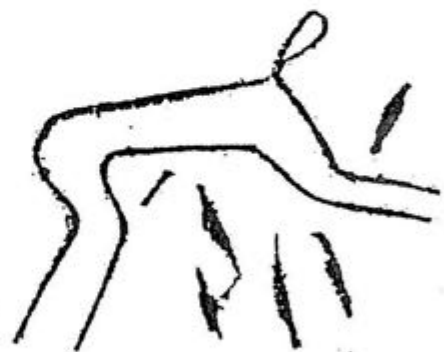


รูปที่ 19 คนหันข้างชูแขนไปข้างหน้า

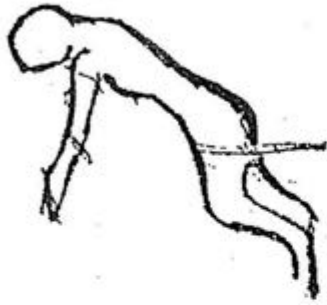
รูปที่ 18 คนหัวเครื่องมือ



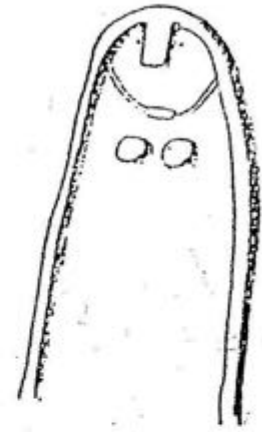
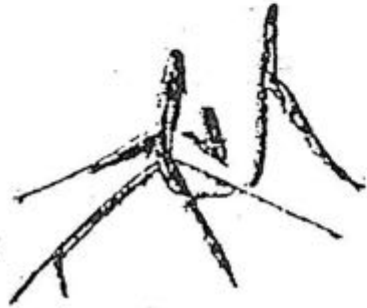
รูปที่ 20 รูปคนคล้ายกำลังนั่งอยู่บนหลังสัตว์



รูปที่ 21 ภาพคนกำลังทำงานคล้ายกำลังหวดหญ้า



รูปที่ 22 ภาพคนที่อ่อนช้อยมีชีวิตชีวา คล้าย
ภาพสลักหินแม่โพสพ



รูปที่ 23 ภาพเทพธิดาแห่งความงามและความอุดม
สมบูรณ์สลักบนผนังสุสานที่คอรังงเนท์ประเทศฝรั่งเศส
สมัยสำริดของยุโรปตะวันตก



รูปที่ 24 ภาพคนแสดงการร่วมประเวณี ประกอบด้วยเส้นสั้น ๆ



ภาพการร่วมประเวณีของเทพและเทพธิดาซึ่งเพิ่งสมรส
ภาพสลักฝาหินของ ที่ผาวิทลุด เมืองโบฮุสสัน
ประเทศสวีเดน (Coitus-scene)



รูปที่ 25 ภาพคนใส่เครื่องประดับศีรษะคล้ายหัวสัตว์

1.11 ภาพคนขี่สัตว์ ภาพนั้นสร้างแบบง่าย ๆ เป็นสัตว์มีเขาคลายัวว หรือควาย เส้นหยาบส่วนภาพคนขี่บนหลังสัตว์นั้น มีเส้นคาดที่เอวและหัวเข่า (รูปที่ 20) คล้ายนุ่งกางเกง แขนเหยียดไปข้างหน้าย่อเข่าแอ่นอกศรีษะเป็นเส้นตรงสั้นเส้นเดียว มือยื่นออกไปด้านหลังลักษณะคล้ายคนกำลังจะกระโดดไปข้างหน้า

1.12 ภาพคนกำลังหวดหญ้า ถือเครื่องมือชุมชน ส่วนประกอบของร่างกาย ทำด้วยเส้นเดียวไม่บอกเพศ (รูปที่ 21)

1.13 ภาพคนผมดก ภาพนี้นับว่าอ่อนช้อยและให้ความรู้สึกมีชีวิตชีวามากกว่าภาพใด ๆ ในบรรดาภาพทั้งหมด โค้งตัวไปข้างหน้าย่อเข่า (รูปที่ 22) แข็งขายาวร่างกายสมส่วนมากกว่าภาพอื่น ๆ ประกอบขึ้นด้วยเส้นเพียงเส้นเดียว แขนใช้เส้นคู่ ไม่มีส่วนประกอบของใบหน้า ไม่บอกเพศ มีเส้นขีดที่โคนขาเส้นหนึ่งปลายเส้นยื่นออกไปด้านหลัง เส้นนี้อาจเป็นเส้นที่ทำขึ้นภายหลัง ส่วนโค้งและเส้นเว้าของร่างกาย ทำให้มองเหมือนภาพสตรี คนก่อนประวัติศาสตร์ยุโรป นิยมสลักภาพเทพธิดาแห่งความงาม (Venus) ไว้บนผนังถ้ำ เพราะเชื่อว่าเป็นผู้นำแห่งโชคลาภ และความสมบูรณ์พูนสุข (รูปที่ 23)

1.14 ภาพส่วนประกอบของร่างกาย ซึ่งจัดไว้ในกลุ่มเครื่องหมายและสัญลักษณ์ (ดูเครื่องหมายและสัญลักษณ์)

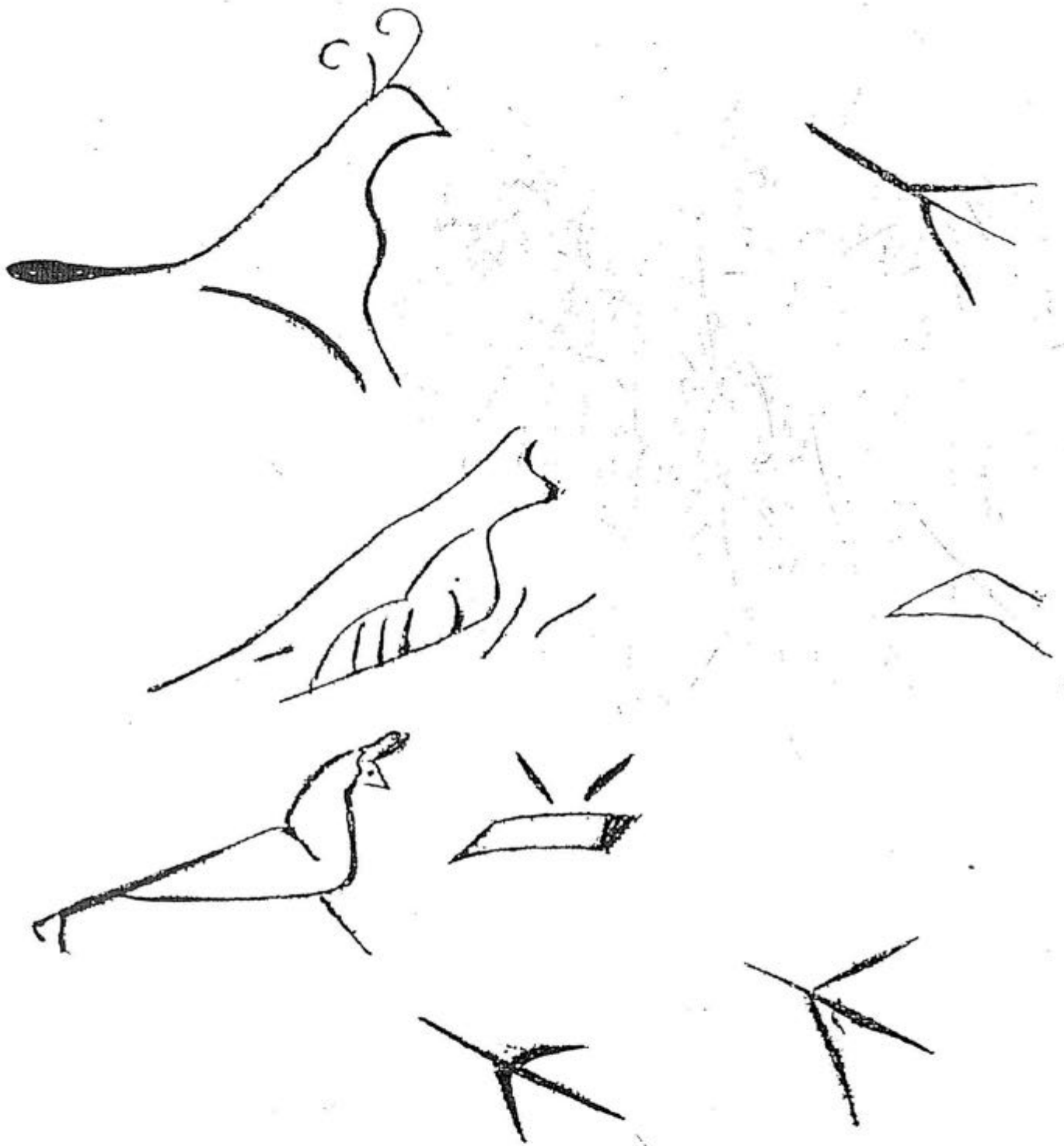
1.15 ภาพคนที่แสดงเพศสัมพันธ์หรือร่วมประเวณี (Phallus - motif) ภาพเหล่านี้ (รูปที่ 24) ประกอบขึ้นด้วยเส้นสั้น ๆ คล้ายเส้นเรขาคณิต (Geometric Lines)

1.16 ภาพคนใส่หัวสัตว์ (Animal Head-dress) ภาพนี้มีลักษณะน่าสนใจเป็นพิเศษ (รูปที่ 25) ประกอบขึ้นด้วยเส้นโค้งสองเส้น สร้างขึ้นเป็นลำตัวและแขนขา ซึ่งทำให้เห็นเป็นภาพคน อ้าแขนออกกว้าง ไม่บอกเพศ ไม่มี หู ตา จมูก และปาก ส่วนหัวนั้นกระเทาะหินออก ทำเป็นรูปหัวสัตว์มีเขากภาพนี้เหมือนภาพศิลปะถ้ำของยุโรป ภาคใต้ ซึ่งเป็นภาพวาดระบายสีลงบนผนังถ้ำ มีภาพหมอมือที่ใส่หัวสัตว์ แบบเดียวกันร่วมอยู่ในกลุ่มนักเต้นรำอีกด้วย หัวสัตว์ ที่สวมอยู่นั้นน่าจะช่วยให้เข้าใจว่า คนโบราณแห่งภูผายลอาจมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่คล้ายคลึงกับมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ของทวีปยุโรปด้วย

2. ภาพสัตว์ (Animals)

ภาพสัตว์นั้นคล้ายกับภาพคนและภาพ อื่น ๆ ประกอบขึ้นด้วยการแกะหินเป็นรอย ส่วนลึกและกว้างจะอยู่ตอนกลางของเส้น ซึ่งนับว่าเป็นลักษณะพิเศษของศิลปะผาหินสกลนคร อาจแบ่งภาพสัตว์ออกได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มสัตว์ปีก กลุ่มสัตว์สี่เท้า กลุ่มสัตว์น้ำ และกลุ่มสัตว์เลื้อยคลาน

2.1 กลุ่มสัตว์ปีก เท่าที่เห็นได้ชัดนั้นเป็น สัตว์ปีกประเภท นก รูปร่างเกือบสมบูรณ์มีอยู่ประมาณ 3 ภาพ เป็นนกที่มีหงอนหางยาวคล้ายนกยูง ไก่ฟ้าหรือไก่พระยาโล (Pheasant) จับอยู่บนกิ่งไม้ โครงร่างของนกทำด้วยเส้นเดียว มีอยู่ตัวเดียวที่มีลายคล้ายลายของปีก (รูปที่ 26) มีภาพบางภาพที่มีลักษณะคล้ายนกกำลังบิน เป็นภาพที่ประกอบขึ้นด้วยเส้นแบบง่าย ๆ อีกหลายภาพ (รูปที่ 27) นกมีหงอนทั้ง 3 ตัวนั้น สันนิษฐานว่าผู้สร้างเป็นคน ๆ เดียวกัน สัตว์ประเภทนี้คงมีความสำคัญสำหรับชุมชนอาจถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนเทวดาหรือผู้มีอำนาจเหนือคน



รูปที่ 26 - 27 ภาพกลุ่มสัตว์ปีก

2.2 กลุ่มสัตว์สี่เท้า ภาพสัตว์สี่เท้าของศิลปะภูมายลนั้น แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ประเภท สัตว์ป่าและประเภทสัตว์เลี้ยง สร้างด้วยเส้นแกะสลักลงไปบนหิน บางภาพก็สมบูรณ์ มีหาง เขา และขาแต่ บางภาพก็เห็นเฉพาะส่วนหัวเท่านั้น ภาพสัตว์ที่แสดงให้เห็นเต็มร่างมีประมาณ 8 ภาพ อาจเป็นภาพวัวควาย กวางหมูป่า และหมา แต่ไม่อาจชี้ลงไปให้ชัดเจนได้ว่าภาพใด เป็นภาพวัว ภาพใดเป็นภาพควาย เพราะมีความคล้ายคลึงกันมาก (รูปที่ 28)

มีภาพสัตว์สี่เท้าอยู่ภาพหนึ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายหมูป่าถูกล่ามไว้กับหลักปลายหางของมันแยกออกเป็น สองแฉก ภาพนี้ (รูปที่ 29) ปรากฏอยู่ใกล้คนที่ถืออาวุธ ซึ่งอาจเป็นมีดหรือไม้ยื่นออกมาคล้ายกับจะทำร้าย สัตว์ที่ถูกล่ามไว้ ไม่นานมือของคนและหางของสัตว์มองเห็นได้ชัดมาก สัตว์ตัวนี้ไม่น่าจะเป็นสุนัข เพราะขาสั้น หูสั้น และหางเป็นแฉก (รูปที่ 30) หากเป็นสุนัขที่คนล่ามไว้ก็น่าจะผูกที่คอไม่ใช่ผูกเชือกล่ามที่ขั้วเอวเหมือน ในภาพ สัตว์นี้น่าจะเป็นหมูป่าที่กำลังจะถูกฆ่าเป็นอาหาร

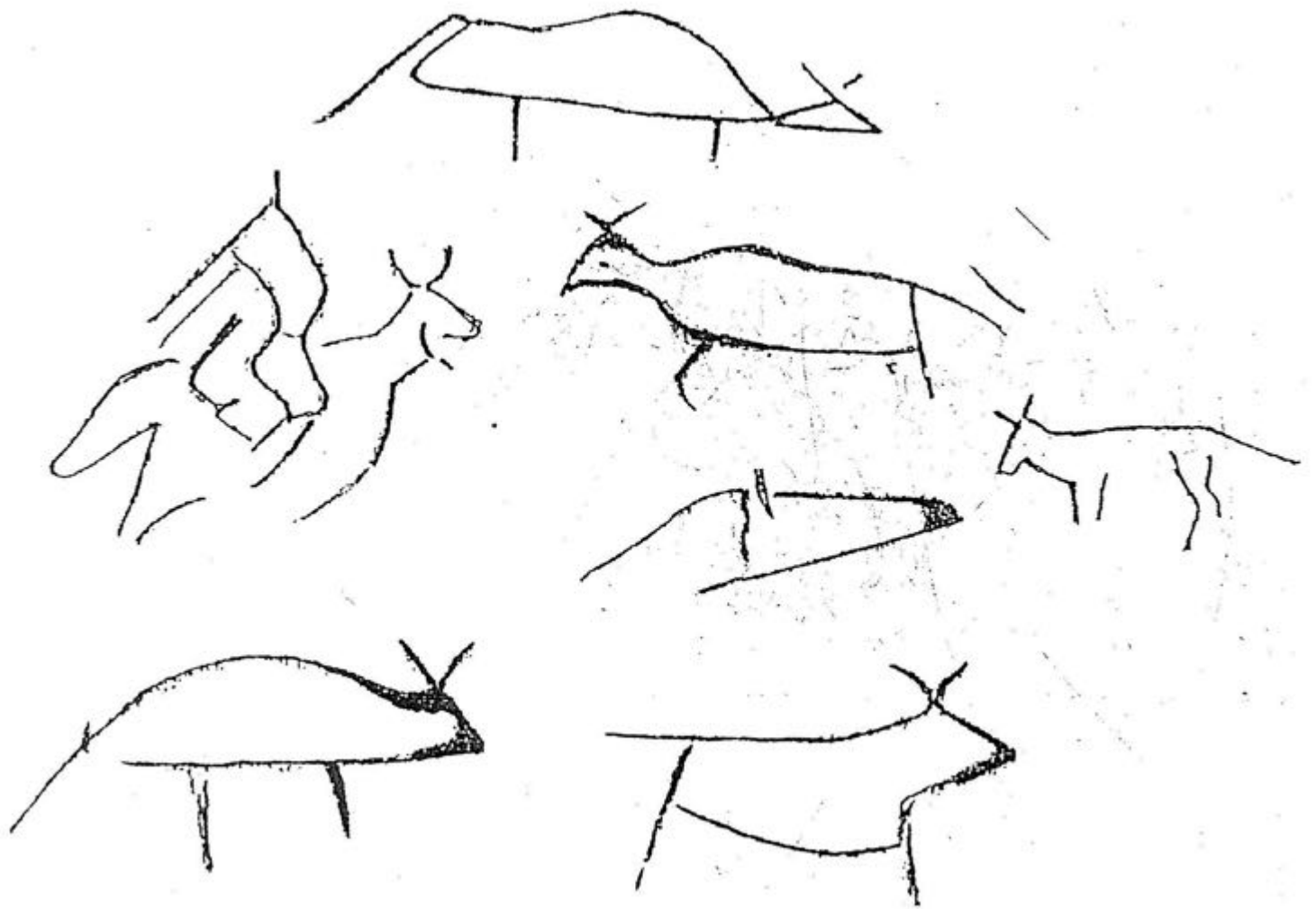
มีสัตว์หางยาวตัวหนึ่ง กำลังโก่งตัวได้เส้นโค้งหนึ่งดูคล้ายกระรอกกำลังวิ่งอยู่บนกิ่งไม้ อันที่จริง เส้นนั้นอาจไม่ได้ถูกสร้างขึ้นในเวลาเดียวกัน และผู้สร้างก็อาจไม่ได้ตั้งใจที่จะให้ภาพทั้งสองสัมพันธ์กันแต่ อย่างไรก็ตามสัตว์นี้อาจเป็นพวกอีเห็น กระรอก กระแต หรือพังพอน ที่คนโบราณแห่งภูมายลกินเป็นอาหาร ชาวบ้านนาผางก็ยังล่าสัตว์ประเภทนี้กินกันอยู่ในปัจจุบัน (รูปที่ 31)

2.3 กลุ่มสัตว์น้ำ ที่พอเห็นได้ชัดมีอยู่ประเภทเดียวคือปลาขีดเป็นเส้นไขว้กันแบบง่าย ๆ แม้ภาพ บางภาพจะมีเส้นแสดงถึงเกล็ดและครีบของปลา แต่ก็ไม่อาจบอกได้ว่าเป็นปลาประเภทใด (รูปที่ 32) ยิ่งไป กว่านั้น โครงร่างของเส้นประกอบเป็นตัวปลาหรือร่างคล้ายปลานั้น ศิลปินอาจไม่ได้หมายถึงปลา อาจเป็น เครื่องหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น หมายถึงองคชาตของเพศหญิง เป็นต้น (ดูเครื่องหมายและสัญลักษณ์) ด้วยเหตุนี้ภาพที่มีครีบและหางอาจหมายถึงปลา ส่วนปลาที่มีโครงเส้นร่างมีลายบ้างไม่มีบ้าง อาจหมายถึง องคชาตของหญิง สัตว์น้ำอื่น ๆ นั้น ยังหาไม่พบ

2.4 สัตว์เลื้อยคลาน มีอยู่เพียงภาพเดียวเป็นเส้นหยักแหวนอน (รูปที่ 33) ในศิลปะผาหินของ ยุโรปและแอกนติเนเวียภาพเส้นหยักนี้หมายถึง งู มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ของทวีปยุโรปเชื่อว่างูเป็น เครื่องหมายแห่งความมีอำนาจและความอุดมสมบูรณ์จึงทำภาพงูแทนภาพเทพธิดาหรือเทพธิดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่สามารถบันดาลให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขขึ้นได้ ภาพงูตัวแรกที่ถูกสร้างขึ้นแทนเทพธิดาแห่ง ความอุดมสม บูรณ์นั้น มีอายุระหว่าง 9000 - 5500 ปี แกะลงบนแผ่นดินเหนียวตากแห้ง ด้วยฝีมือของ มนุษย์ก่อน ประวัติศาสตร์ยุโรปบนตราประทับโบราณและหม้อดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของยุโรปมักพบภาพ งู เสมอ (รูปที่ 34)

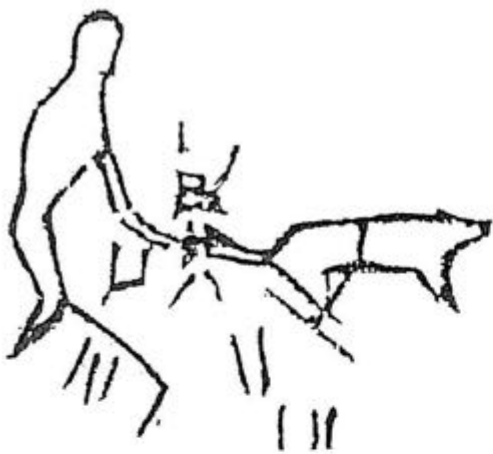
ภาพเส้นหยักของภูมายลก็คงหมายถึง งู เช่นกัน งู เป็นสัญลักษณ์ของน้ำ ความเป็นไปของดินฟ้า อากาศ ฝนและฤดูกาล ซึ่งทำให้พืชเปลี่ยนแปลงสภาพไป คนโบราณของไทยสมัยก่อนประวัติศาสตร์คงเชื่อว่า งู หรือ นาค เป็นเจ้าแห่งน้ำ เป็นผู้นำฝน มาสู่โลก เป็นต้น

ความหมายของ งู ในความเชื่อของคนโบราณยุโรปสแกนดิเนเวีย และไทยก็คงคล้ายคลึงกัน งู คงเป็น เครื่องหมายแห่งความอุดมสมบูรณ์ ความเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ธัญญาหาร ชาติพันธุ์ และเป็น เครื่อง หมายของผู้มีอำนาจ



รูปที่ 28 สัตว์สี่เท้า วัวควาย กวาง หมา หมูป่า

พังพอน หรือ กระรอก



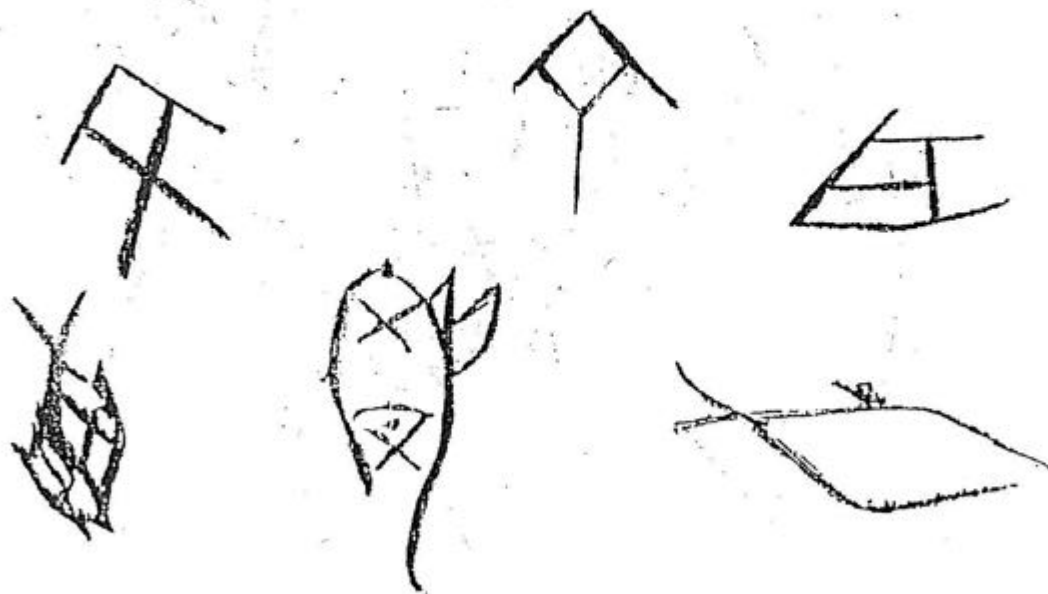
รูปที่ 29



รูปที่ 30



รูปที่ 31



รูปที่ 32 ภาพปลา



รูปที่ 33 ภาพเส้นหยักหรือภาพ ูแห่งฉายล



รูปที่ 34 ูแห่งผาทินวิทลลค เมืองโบฮูสลัน สวีเดน หน้างเป็นภาพชายแสดงองคชาต

2.5 ภาพต้นไม้ ใบไม้ และพืช ถูกประกอบขึ้นด้วยเส้นสั้น ๆ ส่วนลำต้นใช้เส้นคู่ 2 เส้น ลากขึ้นเป็นแนวตั้ง สัญนิษฐานว่าภาพต้นไม้ใบไม้ และพืชที่ปรากฏในศิลปะผาหิน ทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนประกอบในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ วิชาว่าด้วยเวทย์มนต์คาถา (Mataphysics and Mystricism) ในสมัยโบราณเชื่อเรื่องต้นไม้และพืช ในแนวเดียวกันต้นไม้หมายถึงเทพธิดาแห่งการเกิดใหม่ และความเป็นอมตะ คนโบราณของยุโรปเชื่อว่า ต้นไม้เป็นเครื่องหมายแห่งการสร้างโลก เป็นศูนย์กลางของจักรวาล เป็นสัญลักษณ์ของชีวิต และความอุดมสมบูรณ์ที่ไม่มีวันเสื่อมคลาย

ในศิลปะผาหินภูผาลั้น ยังไม่สามารถแยกภาพต้นไม้ออกมาเป็นต้นไม้จริง ๆ ก็ต้นเนื่องจากการสร้างภาพส่วนใหญ่จะทับเส้นจนเห็นภาพสับสน แต่มีภาพกิ่งไม้และใบไม้ (รูปที่ 35) อยู่หลายภาพที่แจ่มแจ้งและชัดเจน สำหรับความหมายของคนโบราณภูผาลี้คงคล้ายคลึงกันกับความหมายในศิลปะผาหิน

ภาพเครื่องหมาย (Signs) ของศิลปะผาหินบางภาพนั้น มีความคล้ายคลึงกับตัวอักษรโบราณมาก เช่น อักษรของชาวซูเมเรีย (Sumerian) อักษรรูปสี่เหลี่ยม (Cuneiform) ของชาวเมโสโปเตเมีย (Mesopotemian) อักษร ภาพไฮโรกลีฟ (Hierogryphs) ของชาวอียิปต์อักษรลายเส้น (Linear) ของชาวเกาะครีตโบราณ และอักษร รูนส์ (Runes) ของชาวสแกนดิเนเวีย

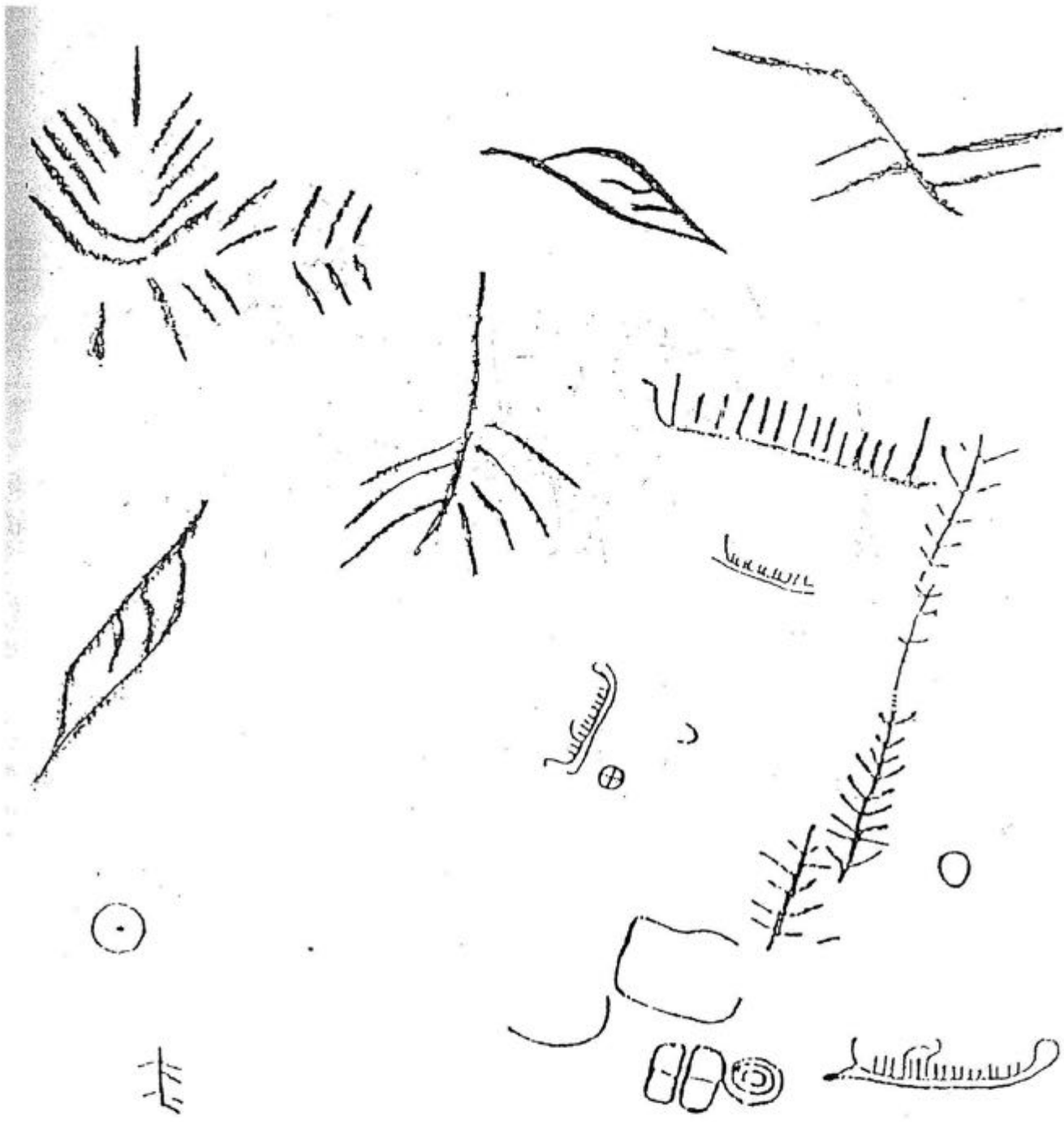
อักษรที่เก่าแก่ที่สุดของโลกนั้นคืออักษรของชาวซูเมเรีย ถูกค้นพบที่เมืองโบราณ อูรุก (Uruk) ซึ่ง⁹⁾ เป็นเมืองที่อยู่ในดินแดนทางตอนใต้ของเมโสโปเตเมีย เป็นอักษรแบบง่าย ๆ ทำขึ้นแทนตัวหนังสือ จารลงบนแผ่นดินเผา อักษรนี้ได้พัฒนามาเป็นอักษรลิ่มในภายหลัง อายุของอักษรนี้ ประมาณ 5000 กว่าปี (รูปที่ 36)

อักษรรูปสี่เหลี่ยม หรืออักษรคูนเฟอรัม¹⁰⁾ นั้น ชาวเมโสโปเตเมียเป็นผู้คิดขึ้น โดยพัฒนามาจากอักษรภาพของชาวซูเมเรีย อายุประมาณ 5000 - 3000 ปี ถูกจารลงบนแผ่นดินเหนียวที่ยังเปียกอยู่ ด้วยดินอ้อผ่าปลายทำให้เกิดลายหรือรูปคล้ายลิ่ม อักษรนี้คล้ายกันมากกับอักษรภาพไฮโรกลีฟของชาวอียิปต์ทั้งรูปลักษณะการออกเสียง ตลอดจนความหมาย อักษรไฮโรกลีฟ¹¹⁾ มีอายุประมาณ 5000 ปี (รูปที่ 37)

ยังมีอักษรอีกกลุ่มหนึ่งที่คล้ายคลึงกับภาพเครื่องหมาย และสัญลักษณ์ของศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินมาก คือ อักษรลายเส้นของชาวเกาะครีตแห่งวัฒนธรรม ไมซีน (Mycenae) มีอายุระหว่าง 2000-1500 ปี (รูปที่ 38) เซอร์ อาร์เธอร์ อีแวนส์ (Sir¹²⁾ Arthur Evans 1851-1941) เป็นผู้ค้นพบอักษรนี้ มีผู้อ่านได้เพียงไม่กี่คำ ไมเคิล เวนทริส (Michael Ventris)¹³⁾ ซึ่งได้ศึกษาและค้นคว้าต่อจาก เซอร์อาร์เธอร์ อีแวนส์ ยืนยันว่า อักษรนี้เป็นต้นกำเนิดของอักษรกรีกนั่นเอง

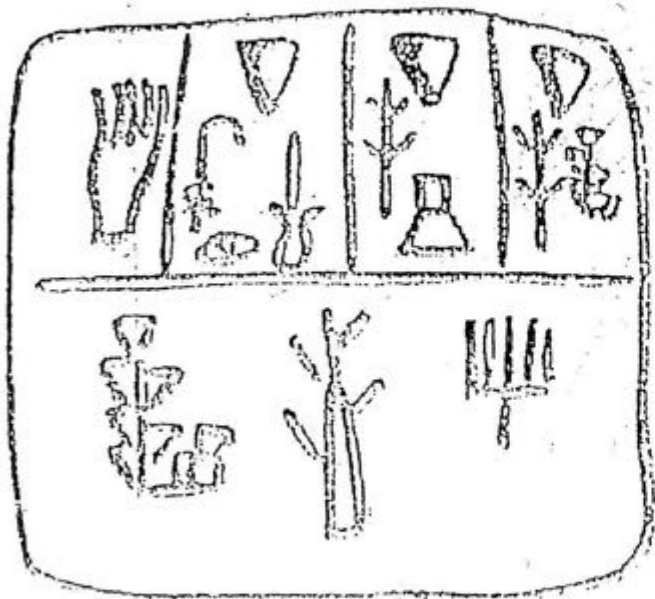
ยังมีอักษรโบราณอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเหมือนกับภาพเครื่องหมายและสัญลักษณ์ของศิลปะถ้ำ และศิลปะผาหินเป็นอย่างมาก คือ อักษรรูนส์ (Runes) อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 10 เป็นอักษรของบรรพบุรุษของชาวสแกนดิเนเวีย และยุโรปเหนือ (Germanic) ถูกบันทึกเป็นครั้งแรกที่ประเทศเดนมาร์ก ชาวไวคิงได้นำอักษรรูนส์ไปเผยแพร่ที่ประเทศรัสเซียและไอซ์แลนด์ (รูปที่ 39)

อย่างไรก็ตามยังไม่ปรากฏว่าได้มีนักวิชาการผู้ใดให้ความสนใจศึกษาและวิเคราะห์ภาพเครื่องหมาย และสัญลักษณ์ของศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินไปในแนวที่เป็นอักษรสื่อความหมายกันอย่างจริงจังมาจนถึงปัจจุบัน



รูปที่ 35 ภาพกิ่งไม้และใบไม้ของภูผายล

เปรียบเทียบกับ ภาพต้นไม้และใบ
ไม้ของผาหินเฟลอร์
เมืองฮอร์ตาลันด์
ประเทศนอร์เวย์
เป็นต้นไม้แห่งชีวิต



รูปที่ 36 อักษรที่เก่าที่สุดในโลก อายุมากกว่า 5000 ปี
เป็นของชาวสุเมเรียน



รูปที่ 37 อักษรไฮโรกลีฟของอียิปต์
อายุประมาณ 5000 ปี



รูปที่ 38 ภาพอักษรลิเนีย หรือลายเส้น ของวัฒนธรรมไมซีเน อายุ ระหว่าง 2000 - 1500 ปี



รูปที่ 39 อักษร รูนส์ ของชาวแสกนดิเนเวีย ตระกูลเยอรมันนิก อายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ 10

3. ภาพเครื่องหมายและสัญลักษณ์ (Signs & Symbols)

ภาพสัญลักษณ์ (Symbol) ที่ใช้ในศิลปะเก่าและศิลปะผาหินนั้นอาจแยกออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

- สัญลักษณ์ (Symbol) ที่ใช้เส้น (stroke) อธิบายแทนความนึกคิดที่ยุ่งยากให้ผู้อื่นเข้าใจง่ายขึ้น
- สัญลักษณ์ที่ใช้เป็นเครื่องอ้างอิงถึงศาสนา หรือลัทธิความเชื่อ (Symbolism) ของคนในชุมชน

เช่น ภาพองคชาตของเพศหญิง ก็คือสัญลักษณ์ที่อ้างอิงถึงความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นลัทธิหรือความเชื่อที่แสดงออกมาเป็นนัยในศิลปะ

ในศิลปะผาหินยุคปลาย มีภาพเครื่องหมายและสัญลักษณ์ มากกว่าภาพประเภทอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพที่สลักเป็นรอยแบบต่าง ๆ มีทั้งเส้นตรงและเส้นนอนอยู่เป็นกลุ่มบ้าง อยู่โดดเดี่ยวบ้างมองดูสับสนและซับซ้อน เพราะสร้างทับเส้นที่ทำขึ้นก่อนและปรากฏอยู่รอบ ๆ หรือใกล้เคียงภาพอื่น (Superposition & Superimposed) อาจแยกภาพที่จัดเข้าอยู่ในกลุ่มของภาพสัญลักษณ์ ซึ่งพอที่จะให้สมมุติฐานได้โดยใช้วิธีเปรียบเทียบดังนี้

3.1 ภาพองคชาตชาย (Male Genital Symbol) แสดงด้วยเส้นตั้งฉาก วงกลมหรือจุดกลมทึบ 2 จุดและภาพเส้นที่เห็นเป็นองคชาตของชายโดยตรง (รูปที่ 40)

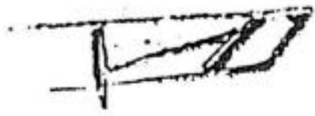
3.2 องคชาตหญิง (Female Genitalsymbol) สัญลักษณ์ที่แทนความหมายของเพศหญิงของศิลปะผาหินยุคปลายนั้นมีหลายรูปแบบเช่น รูปรอยปากถ้วย (Cup Marks) รูปสามเหลี่ยม รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน และรูปวงกลมขดกันหอย (รูปที่ 41)

3.3 รอยปากถ้วย (Cup Marks) ภาพรอยปากถ้วยนั้นมีการจัดกระจายทั่วไปภาพรอยปากถ้วยหรือวงกลมนี้ มีพบมากมายในศิลปะผาหิน และนับว่าเป็นภาพสลักที่เก่าแก่ที่สุดภาพหนึ่งในบรรดาภาพของศิลปะผาหินทั้งหลาย นิยมทำกันมาตั้งแต่สมัยหินกลางของยุโรป (รูปที่ 42) หมายถึงองคชาตของสตรีบางคนเชื่อว่าเป็นสัญลักษณ์ที่ไม่เกี่ยวกับพิธีกรรม (Symbol) ทางลัทธิหรือความเชื่อแต่อย่างใด อาร์มเกรน (Armstrong) เห็นว่าภาพรอยปากถ้วยมีความหมายทางลัทธิและความเชื่อเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ (Fertility) แบบเดียวกันกับลัทธิการบูชาสัตว์สังคั้นนั่นเอง

ในศิลปะผาหินของยุโรปตะวันตกและประเทศในกลุ่มแสกนดิเนเวีย นั้นภาพวงกลมที่แสดงเป็นองคชาตของหญิงนั้น บางครั้งมีจุดกลมทึบอยู่ภายในวงด้วย (รูปที่ 43) เชื่อกันว่าเป็นองคชาตของแม่โพสพซึ่งเป็นเทพธิดาแห่งความอุดมสมบูรณ์ บางครั้งภาพวงกลมหรือรอยปากถ้วยนี้จะปรากฏอยู่บนหินปิดปากถ้ำที่ใช้เป็นสุสาน เพื่อแสดงความเชื่อในเรื่องเกิดใหม่ของวิญญาณ (Rebirth)

รอยปากถ้วยหรือวงกลมที่มีจุดทึบตรงกลางนั้น หมายถึงความเชื่อในการสืบชาติพันธุ์ (Breeding Cult) มาร์สทรานเดอร์ (Marstrand) เพิ่มเติมว่า รอยปากถ้วยหมายถึงองคชาตของหญิง ทำขึ้นเพื่อบวงสรวงแก่ผีสาวเทวดา แต่มีนักวิชาการอีกหลายคน ยืนยันว่ารอยปากถ้วยนั้นไม่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางลัทธิหรือความเชื่อแต่อย่างใด หมายถึงเพศหญิงเท่านั้น

การตีความหมายของรอยปากถ้วยนั้น ยุ่งยากและซับซ้อนมากพอสมควร ทั้ง ๆ ที่องค์ประกอบของภาพจะดูง่ายและหยาบก็ตาม ความหมายของรอยปากถ้วยนี้อาจสันนิษฐานได้ 3 ทาง คือ



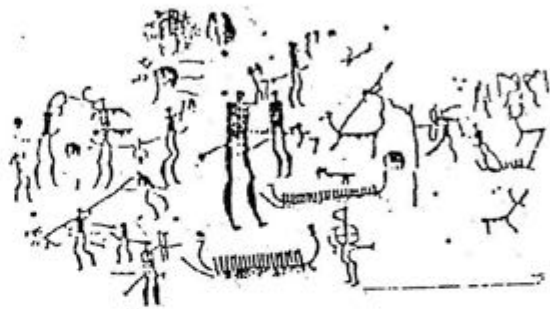
รูปที่ 40 ภาพองคชาตชาย

ภาพองคชาตหญิงอยู่
ใกล้กับองคชาตชาย

รูปที่ 41 ภาพองคชาตหญิง



เปรียบเทียบกับภาพสัญลักษณ์ขององคชาตของศิลปะมาหินของ
สแกนดิเนเวีย





รูปที่ 42 ภาพรอยปากด้วย
สัญลักษณ์ขององคชาติหญิง ภูมิภาค



รูปที่ 43 ภาพ รอยปากด้วยของชุมชนเกษตรกรรมของซิลปะผาหินสเดือเลอะร์ ประเทศนอร์เวย์

3.3.1 รอยปากด้วยเป็นสัญลักษณ์แทนองคชาติของหญิง อย่างเดียว (Symbol)

3.3.2 รอยปากด้วยมีส่วนเกี่ยวข้องกับเวทย์มนต์คาถา หรืออาถรรพ์ ในการส่งเสริมความอุดมสมบูรณ์ (Symbolism)

3.3.3 รอยปากด้วยเป็นสัญลักษณ์แทนแม่โพสพ ซึ่งเป็นเทพธิดาแห่งความอุดมสมบูรณ์

3.4 สัญลักษณ์แห่งการร่วมประเวณี (Coitus Scenes) ภาพที่แสดงการร่วมประเวณีนั้นเป็นที่รู้จักกันดีในศิลปะถ้ำและศิลปะฝาหินของยุโรปและสแกนดิเนเวียความหมายที่แท้จริงของสัญลักษณ์ไม่ใช่การสืบพันธุ์ เท่านั้น แต่เป็นพิธีกรรมทางลัทธิหรือความเชื่อในเรื่อง ความอุดมสมบูรณ์ทำขึ้นเพื่อบวงสรวงเทวดา การบวงสรวงแบบนี้แม้ในปัจจุบันก็ยังทำกันอยู่ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเทือกเขาภูพานมีความเชื่อแบบเดียวกันนี้ ที่ " ภูนางแก้ว " ซึ่งอยู่ห่างจากภูผายลไม่มากนัก ชาวบ้าน นำเอาไม้ที่ทำเป็นองคชาติของชายขนาดต่าง ๆ ไปบวงสรวงเจ้าแม่ภูนางแก้ว เพื่อขอให้เจ้าแม่ประทานความร่ำรวย ความสำเร็จและความสุขสมบูรณ์ในการสืบพันธุ์ให้ เป็นต้น

ลายเส้นที่ประกอบเป็นสัญลักษณ์แห่งการร่วมประเวณีนั้น เป็นเส้นสั้นๆ ประกอบกันขึ้นเป็นรูปร่างๆ ในแบบต่าง ๆ กัน เช่น เส้นตรงทางทะลุวงกลม วงรีหรือรูปสามเหลี่ยม หรือเส้นตั้งฉาก (รูปที่ 44) เป็นต้น

3.5 วงขดกันหอย (Spiral)

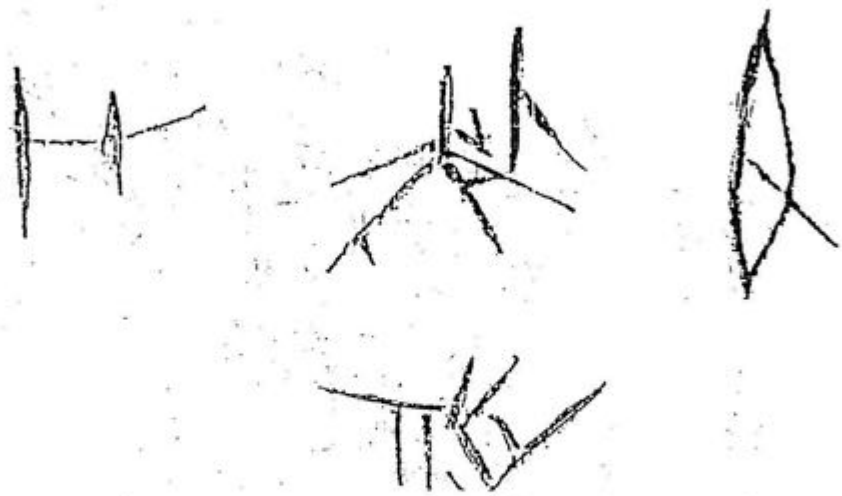
สำหรับรูปร่างขดซ้อนกันแบบกันหอย ทั้งเต็มวงและครึ่งวงนั้น มีความหมายหลายอย่าง ในบางแห่งหมายถึงดวงจันทร์ แต่ส่วนใหญ่จะหมายถึงกามารมณ์ องคชาติของหญิง หรือความอุดมสมบูรณ์ ชีวิต และการเกิดที่ผาลายนั้น สัญลักษณ์นี้ทำเป็นรูปครึ่งวงกลมซ้อนกันหลายวง พบเพียงภาพเดียว (รูปที่ 45)

3.6 กากบาท (Cross Mark) อาจแบ่งกากบาทที่พบในศิลปะฝาหินภูผายล ออกได้เป็น 2 แบบคือ กากบาทที่อยู่ภายในโครงร่างคร่าว (รูปที่ 46) ของวงกลม และกากบาทที่อยู่โดดเดี่ยว (รูปที่ 47) หากเปรียบเทียบกับกากบาทที่พบ ที่ฟรานนาร์พ (Frannarp) ประเทศสวีเดนแล้วกากบาทนี้หมายถึงวงล้อของเกวียนซึ่งเป็นพาหนะของแม่โพสพ (Earth Mother) หรือเทพเจ้า มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า มนุษย์ในยุคสำริดของยุโรปเหนือ เชื่อว่าแม่โพสพ เนอร์ทัส จะมาเยี่ยมชานาด้วยเกวียน ความเชื่อนี้ได้รับการยืนยันโดยมีการขุดพบเกวียนทางฝั่งตะวันตกของประเทศเดนมาร์ก เป็นเกวียนที่ถูกฝังไว้ ในพิธีกรรมเพื่อสังเวยแม่โพสพ เนอร์ทัส (Nurthus Cult) นั้นเอง

3.7 รอยเท้า (Foot prints) ในศิลปะฝาหินของยุโรป รอยเท้าหมายถึงการมาเยี่ยมเยือนของเทพเจ้า หรือผู้มีอำนาจเบื้องสูงความเชื่อของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ก็คล้ายกันกับความเชื่อของเรา ในเรื่องรอยพระพุทธรูป เกวียนหมายถึงพาหนะของแม่โพสพ ส่วนรอยเท้าจะไม่ใช่ของเทพธิดา แต่เป็นรอยเท้าของเทวดาหรือเพศชาย

ภาพแกะสลักรอยเท้าบนหินที่ (เบอร์ฟ) ¹⁹ ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของนอร์เวย์ (รูปที่ 48) นั้นแสดงให้เห็นรอยเท้าเปล่าและรอยเท้าที่ใส่รองเท้าด้วย

ในศิลปะกรรมภูผายลมีรูปคล้ายรอยเท้าอยู่เป็นคู่ ปะปนอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของภาพสลักหินมากกว่า 10 คู่(รูปที่ 49) ความหมายของสัญลักษณ์นี้ก็คงคล้ายกันกับรอยเท้าของคนก่อนประวัติศาสตร์สแกนดิเนเวีย นั้นเอง



รูปที่ 44 ภาพลายเส้นแสดงถึงการร่วมประเวณี ภูผายล และ ภาพการร่วมประเวณีของ คู่บ่าวสาวศิลปะผาหินวิทลิต เมืองโบฮูสสัน ประเทศสวีเดน เจ้าสาวไว้ผมยาว

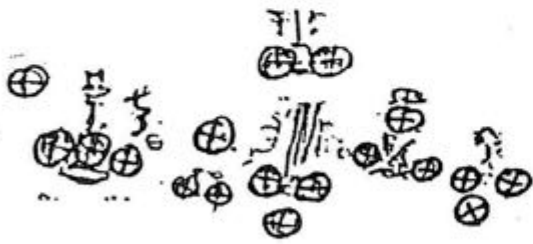
ส่วนเจ้าบ่าวนั้นถือแขนดาบไว้ที่เอว ภาพนี้ แสดงถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการแต่งงาน จะเห็นรูปชายตัวโตที่ยืนอยู่ข้าง ๆ ทำท่าทางคล้ายกับเงื้อขวานเหนือศีรษะของคู่บ่าวสาวเพื่ออวยพรชัยให้



รูปที่ 45 ภาพวงก้นหอย

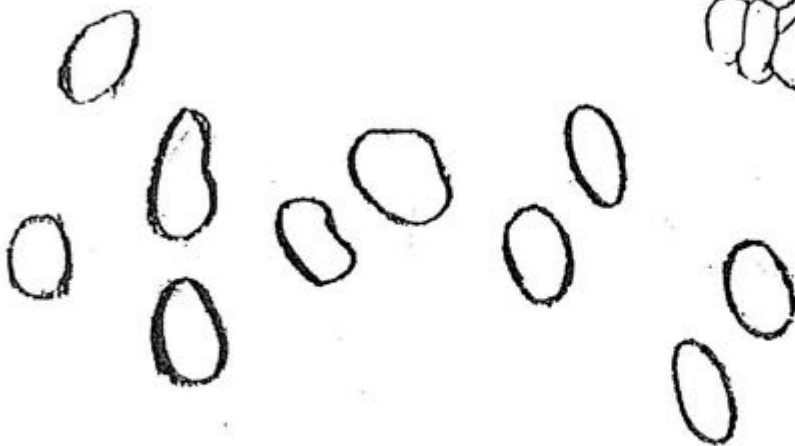
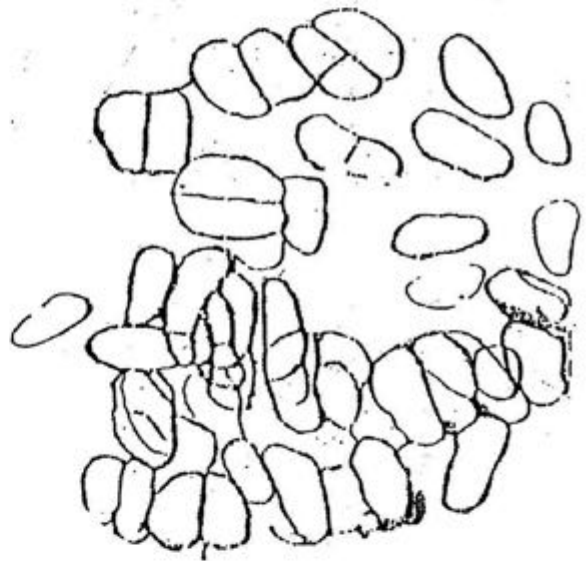


รูปที่ 46 กากบาทที่ฝายล



รูปที่ 47 กากบาทซิลปะผาทิน
แฟรทนาร์ฟ สวีเดน

รูปที่ 48 ภาพรอยเท้าซิลปะผาทิน
หินที่เมืองเบอร์ฟ
ประเทศนอร์เวย์
เป็นสัญลักษณ์ของ
การมาเยือนของ
เทวดาและเทพธิดา



รูปที่ 49 รอยเท้าของคนซิลปะผาทินภูผายล

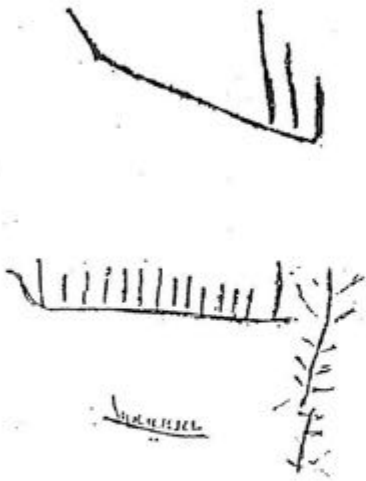
3.8 เรือ²⁰⁾ (Boat) ในภาพสลักหินของภูผายล มีภาพที่มีลักษณะคล้ายเรืออยู่หลายภาพ (รูปที่ 50) แม้ภูผายลจะอยู่ในระหว่างเทือกเขาสูง แต่ก็แวดล้อมด้วยแม่น้ำหลายสายและอยู่ไม่ห่างจากทะเลสาบโบราณซึ่งเรียกกันในปัจจุบันว่า หนองหานหลวง ดังนั้น คนโบราณภูผายลก็ย่อมคุ้นเคยกับเรือด้วย แต่การสร้างภาพเรือไว้บนผาหินนั้นคงมีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง คงไม่ได้ทำขึ้นเพื่อการตกแต่ง หรือเพื่อดูเล่นอย่างแน่นอน อาจเป็นการทำขึ้นเพื่อพิธีกรรมทางลัทธิหรือความเชื่อกับเรือ (Boat Cult) ก็ได้

3.9 ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ (The Sun & The Moon) ในศิลปกรรมของตมก่อนประวัติศาสตร์จะพบเครื่องหมาย หรือ สัญลักษณ์ ซึ่งทำขึ้นแทนดวงอาทิตย์และดวงจันทร์อยู่เสมอ คนโบราณภูผายลก็เช่นกัน กลุ่มเส้นโค้งซ้อนกันหลายเส้น ทับส่วนโค้งเข้าหากัน (รูปที่ 51) นั้นคงจะหมายถึงดวงอาทิตย์ เส้นโค้งนั้นก็คือรัศมีของดวงอาทิตย์นั่นเอง เห็นได้ชัดจากภาพคันไถที่มีดวงอาทิตย์ อยู่เบื้องบน ส่วนดวงจันทร์นั้น คนก่อนประวัติศาสตร์ยุโรปจะเอาเส้นโค้งแบบครึ่งวงกลม หรือวงหลายวงซ้อนกัน เป็นสัญลักษณ์แทนดวงจันทร์ (รูปที่ 52) คนโบราณคงใช้ข้างขึ้นและข้างแรมเป็นเครื่องหมายบอกเวลา ดังนั้น ดวงจันทร์ก็คือเครื่องหมายแห่งกาลเวลานั่นเอง

3.10 ส่วนประกอบของร่างกาย มีลายเส้นกลุ่มหนึ่งที่ถูกประกอบขึ้นเป็นรูปคนหรือสัตว์ แต่ยังไม่ครบองค์ประกอบของร่างกายทั้งนี้อาจเป็นความเชื่อบางอย่างของคนโบราณ เช่น การสร้างใบหน้าให้มีหู ตาและจมูกอย่างครบถ้วนนั้นเชื่อว่าเป็นอัมงคล รูปเทพธิดาวีนัส เจ้าแม่แห่งความอุดมสมบูรณ์ของคนก่อนประวัติศาสตร์ยุโรปนั้นจะไม่แสดงให้เห็นส่วนละเอียดของใบหน้าเลยความสำคัญของภาพจะเน้นที่ส่วนหน้าอก (รูปที่ 53) สะโพก และองคชาติ เป็นต้น

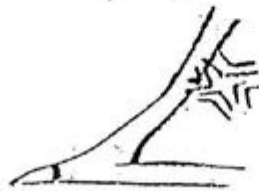
3.11 เครื่องมือ (Equipment) ในศิลปะผาหินภูผายลมีภาพเครื่องมือรวมอยู่ด้วยประกอบขึ้นด้วยเส้นแบบง่าย ๆ บางภาพเห็นได้ชัดว่าเป็นเครื่องมือ เช่น ไถ คราด ขวาน จอบเสียม มีดหวดทงู้า เคียวและไม้สอย เป็นต้นภาพเหล่านี้ปรากฏปะปนอยู่ระหว่างภาพอื่น ๆ ที่อาจสัมพันธ์กัน หรือ ไม่สัมพันธ์กันเลยก็ได้ (รูปที่ 54)

รูปที่ 50 ภาพเรือ



รูปที่ 52 พระจันทร์เสี้ยว

ภาพเรือศิลปะมาหินเพอร์ นอร์เวย์

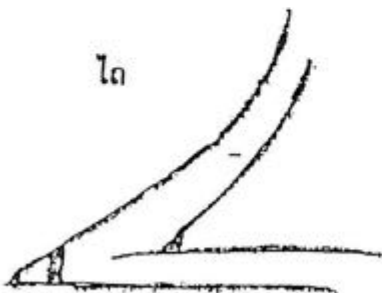


รูปที่ 51 ดวงอาทิตย์กับคันไถ

ดวงอาทิตย์



รูปที่ 53 ภาพส่วนต่าง ๆ ของร่างกายคนและสัตว์ ที่ทำยังไม่เสร็จ



โต

ชวาน



จอบ



ไม้สอย

รูปที่ 54 ภาพเครื่องมือ

ศิลปะผาหินถ้ำพระด่านแร้ง

ถ้ำพระด่านแร้งตั้งอยู่ในเขตบ้านห้วยหวด ตำบลจางเหนือ กิ่งอำเภอเด่นชัย บริเวณนี้สูงสงบบรมรื่นด้วยไม้เต็งรังและไม้เบญจพรรณเป็นที่สันโดษ ซึ่งพระพุทธรูปจะจารึกมาเจริญภาวนาอยู่มิได้ขาด อันที่จริงแล้วในบริเวณนี้ไม่มีถ้ำอยู่เลย มีแต่เพียงผาหินที่เว้าลึกเข้าไปเป็นเพิงพอนที่จะพักอาศัยได้ชั่วคราว ผาหินหรือเพิงหินในบริเวณที่มีภาพสลักปรากฏอยู่นั้น ลักษณะเป็นหินขนาดใหญ่ขรุขระง่อมออกมา แต่ไม่สูงชันนัก หน้าผานั้นอยู่ทางทิศตะวันตก ภาพสลักปรากฏอยู่บนก้อนหินขนาดใหญ่ อยู่สูงจากระดับพื้นเพียงไม่กี่เมตรสามารถจับต้องได้โดยง่าย

พระพุทธรูปได้เข้ามาจำพรรษา ในสถานที่อันสงบ และ ร่มเย็นนี้มีได้ขาด ชาวบ้านจึงพากันเรียกว่า ‘ถ้ำพระ’ ส่วนคำว่า ‘ด่านแร้ง’ นั้น เล่าว่า มาจากชื่อของก้อนหินใหญ่ที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยวบนลานหินเหนือเพิงผา ก้อนหินนี้มีลักษณะคล้ายนกอีแร้ง หรือนกเหยี่ยว คนโบราณและชาวบ้านคงเดินทางขึ้นเทือกเขาและลงไปสู่ที่ราบเบื้องล่าง โดยใช้เส้นทางที่ผ่านหินรูปอีแร้งนี้ จึงเรียกว่าด่านอีแร้ง หรือด่านแร้ง สืบต่อกันมาเมื่อมีผู้พบเห็น ‘สายทาง’ หรือภาพสลักหินก็พากันแปลสายทางว่าหินรูปนกก้อนนี้เป็นที่ซ่อนสมบัติจึงพากันเจาะทุบ เพื่อค้นหาเพชรนิลจินดาภายใน จนก้อนหินดังกล่าวถูกทำลายไปในที่สุด

อันที่จริง ก้อนหินส่วนที่มีภาพปรากฏอยู่นี้ คงเป็นส่วนหนึ่งของแผ่นภาพสลักหินที่เคยปรากฏบนเพิงผานั้นเอง แผ่นภาพทั้งหมดอาจจะมีควมยาวทอดเป็นแนวไปตามหน้าเพิง คล้ายกับแผ่นภาพสลักของภูผายล แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ถูกระเทาะออกด้วยเหตุผลเดียวกันกับถ้ำผาลายคือชาวบ้านต้องการทำที่พักให้พระภิกษุเข้ามาหลบฝนภาวนาได้ชั่วคราวจึงกระเทาะหินออก เพื่อให้เพิงหินเว้าลึกเข้าไปอีกหินก้อนที่มีภาพสลักปรากฏอยู่ซึ่งมีความยาวไม่ถึง 2 เมตร ก็คงเป็นส่วนที่หล่นลงมา และเหลือค้างไว้ให้เราได้เห็นโดยบังเอิญนั่นเอง

ลักษณะของภาพสลักหินของถ้ำพระด่านแร้งนั้นคล้ายคลึงกันมากกับภาพสลักหินของภูผายลเทคนิคการทำและเครื่องมือก็คงใช้แบบเดียวกัน จนอาจเรียกได้ว่าเป็นศิลปะร่วมสมัย แต่ฝีมือนั้นศิลปะผาหินถ้ำพระด่านแร้งหยากกว่า และไม่ใช่นูนรูปเป็นร่องพอนที่จะให้ความหมายตามสมมุติฐานได้อาจแบ่งภาพของศิลปะผาหินแห่งนี้ ออกได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่คือ

กลุ่มที่ 1. ภาพเครื่องหมายและสัญลักษณ์

กลุ่มที่ 2. ภาพส่วนประกอบของร่างกายคน

กลุ่มที่ 3. ภาพสัตว์

กลุ่มที่ 4. ภาพต้นไม้และกิ่งไม้

1. ภาพเครื่องหมายและสัญลักษณ์ อาจกล่าวได้ว่าภาพสลักหินเกือบทั้งหมดเป็นลายเส้นเลขาชนิด ส่วนที่มากที่สุดคือ เส้นที่ขีดเป็นรอยลึกรูปยาวรี โป่งตรงกลางเส้น ความหมายของลายเส้นเหล่านี้ไม่สามารถที่จะแปลออกได้ แต่ความคล้ายคลึงกันกับภาพสลักลายเส้นที่ภูผายล ทำให้อดคิดไม่ได้ว่าลายเส้นเหล่านี้อาจถูกใช้เป็นเครื่องสื่อความหมายให้เข้าใจกันระหว่างคนโบราณภูผายล กับคนโบราณถ้ำพระด่านแร้ง ก็เป็นไปได้ (รูปที่ 55)

ภาพในกลุ่มนี้ พอมองเห็นเป็นรูปร่างได้บ้างนั้นมีไม่กี่ภาพ เช่น ภาพกากบาท ภาพสี่เหลี่ยมคล้ายสัญลักษณ์ขององคชาตหญิงหรือ ภาพเครื่องหมายของการร่วมประเวณี และภาพสี่เหลี่ยมผืนผ้าแคบมีเส้นตัดขวางหนึ่งเส้น (รูปที่ 56) คล้ายสัญลักษณ์ขององคชาตชาย เป็นต้น

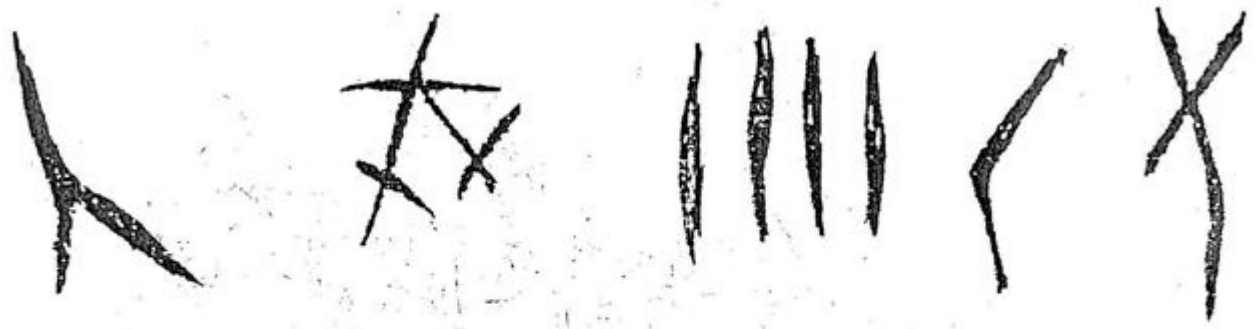
2. ภาพส่วนประกอบของร่างกาย เห็นชัดได้เพียงภาพเดียวคือ ภาพมือมีครบ 5 นิ้ว ไม่ได้ใช้ร่องที่เข่าหินออกเป็นนิ้ว แต่ใช้หินระหว่างร่องเป็นนิ้วมือ ความยาวของนิ้วมือเกือบเท่ากัน (57)

3. ภาพสัตว์ มีภาพเส้นที่ประกอบขึ้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ตัดด้วยเส้นกลางตัว 2 ภาพ ซึ่งมีลักษณะคล้ายปลา (รูปที่ 58) อาจมีภาพสัตว์มากกว่านี้แต่ภาพที่ทำนั้นทับเส้น และซ้อนภาพมากไป จึงทำให้ดูสับสน

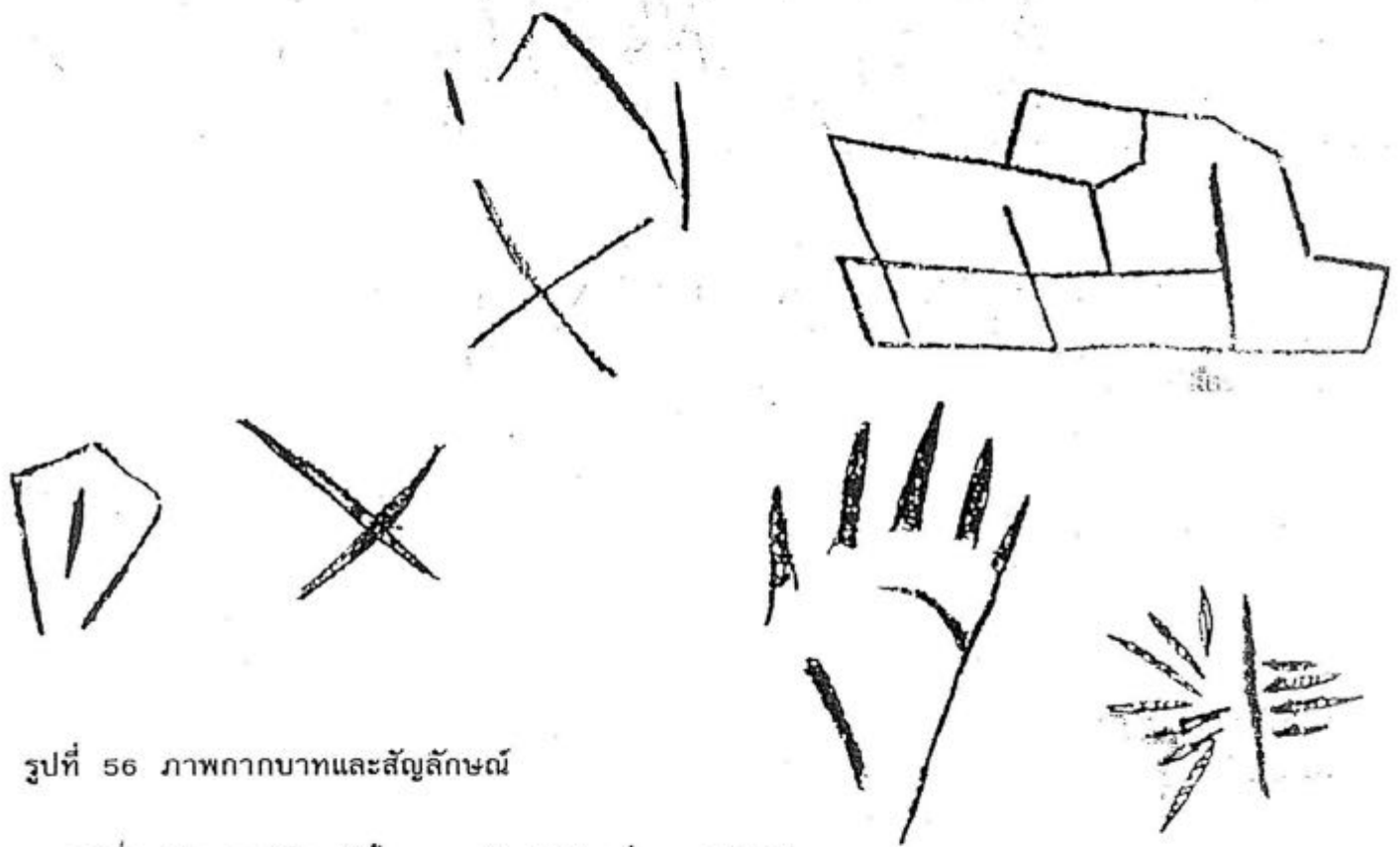
4. ภาพต้นไม้และกิ่งไม้ มีอยู่ภาพหนึ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายต้นไม้ ประกอบด้วย เส้นตรงหนึ่งเส้น มีเส้นสั้น ๆ ขีดเฉียงลักษณะคล้ายกิ่งสน และภาพกิ่งไม้ ประกอบด้วยใบไม้ คล้ายกับภาพกิ่งไม้ ของภูผายล แต่ทำด้วยฝีมือที่หยาบกว่ามาก (รูปที่ 59)

เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบภาพสลักที่ถ้ำพระด่านแร้งนี้คล้ายคลึงกันกับศิลปะผาหิน ภูผายล และศิลปะผาหินถ้ำพระด่านแร้ง และคงเป็นศิลปะร่วมสมัยกับศิลปะผาหินภูผายลด้วย

อนึ่ง ระยะทางจากถ้ำผาลาย ภูผายลและถ้ำพระด่านแร้ง ไม่ได้อยู่ไกลกันเท่าใดนัก ห่างกันประมาณ 20 กิโลเมตรเท่านั้น และยังอยู่ในเทือกเขาแนวเดียวกันอีกด้วยจากดานหินบนยอดภูผายลสามารถมองเห็นทิวเขาภูตงสามปีได้โดยถนัด ดังนั้นถ้าจะตั้งสมมุติฐานว่า คนโบราณถ้ำพระด่านแร้งกับคนโบราณ ภูผายล ไปมาหาสู่กันหรือเป็นคนโบราณในกลุ่มเดียวกันก็ย่อมได้

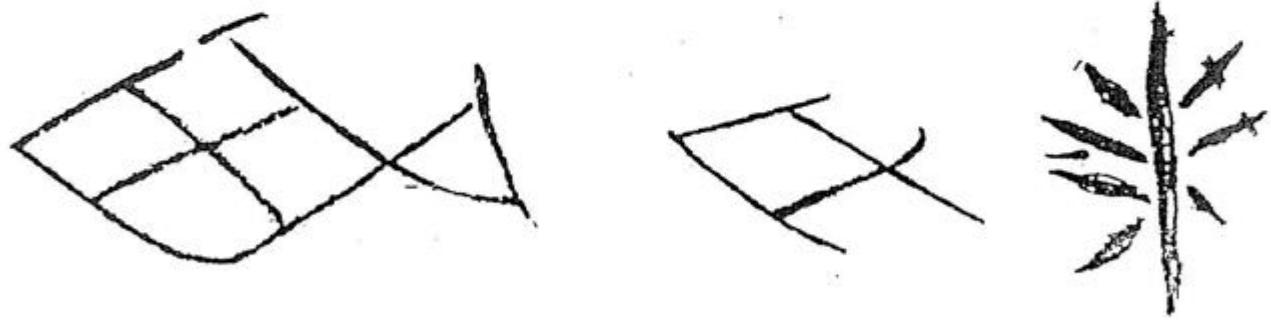


รูปที่ 55 ลายเส้นที่อาจเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมาย หรือภาพคนแบบง่าย ๆ



รูปที่ 56 ภาพกากบาทและสัญลักษณ์

รูปที่ 57 ภาพมือ มีนิ้วครบ เป็นมือซ้ายที่หงายฝ่ามือขึ้น



รูปที่ 58 ภาพปลา

รูปที่ 59 ต้นไม้และกิ่งไม้

ศิลปะผาหินถ้ำม่วง

ศิลปะผาหินแห่งนี้ พบอยู่ในแนวภูก่อ ในเขตบ้านบึงสา ตำบลจานเพ็ญ อำเภอเต่างอย ภูก่อ มีผาหินทรายที่ยาวและสูงชันมากทางด้านทิศตะวันตก มีถ้ำลึกกว้างใหญ่กึ่งกลางผาด้านหนึ่ง เข้าไปได้ยาก ถ้ำม่วงก็คือถ้ำแห่งนี้เอง เหนือปากทางเข้าถ้ำมีต้นมะม่วงป่า 13 ต้นอายุยาวนานขนาดใหญ่ปกคลุมอาณาบริเวณให้ร่มรื่นอยู่เสมอ ผาหินใต้ต้นมะม่วงก่อนที่จะลงไปสู่ปากถ้ำนี้เอง เป็นที่ซึ่งคนก่อนประวัติศาสตร์ ได้แกะสลักภาพไว้

การขึ้นมาสู่ผาหินแห่งนี้ ต้องขึ้นทางด้านทิศตะวันออก หรือด้านทิศเหนือ พื้นที่ลาดพอเดินได้สบาย จากเชิงเขาไปถึงแหล่งภาพก่อนประวัติศาสตร์ เป็นระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร ส่วนด้านทิศตะวันตกนั้น เป็นหน้าผาสูงชันยาวเป็นแนว ไม่มีทางขึ้นได้เลย

ภาพสลักช่วงหนึ่งถูกก้อนหินเบื้องบนหล่นลงมาปิดบังไว้ ทำให้มองเห็นภาพได้เพียงส่วนเดียว นอกจากนั้นยังมีน้ำซึมออกมาตามซอกผา ซึ่งไหลรินลงอาบภาพสลักตลอดเวลาทำให้เกิดตะไคร้ฝ้ากลบรอยสลักไว้เสียบางส่วน

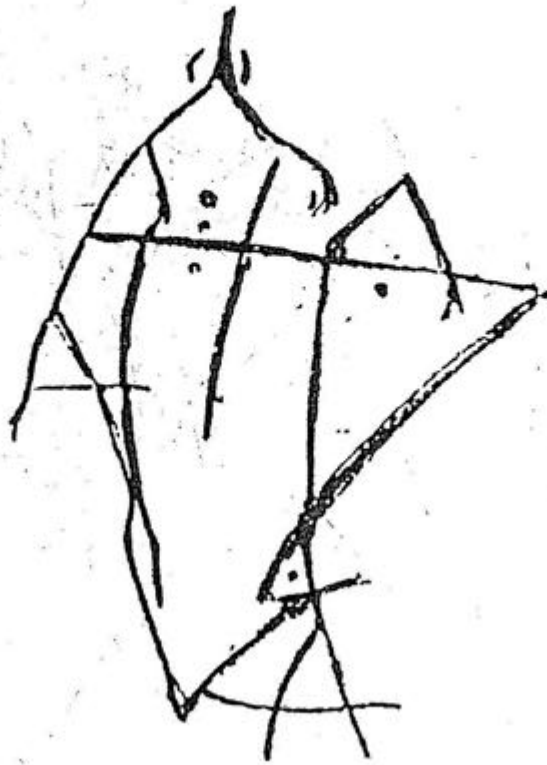
เนื่องจากถ้ำม่วงที่อยู่ลึกลงไปกลางผา นี้ เคยเป็นที่หลบซ่อนของผู้ก่อการร้ายและพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้คิดว่าคนก่อนประวัติศาสตร์ก็คงต้องเคยใช้ถ้ำแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัย เพราะเป็นถ้ำลึก ยากที่ผู้ใดจะพบเห็นได้ นอกจากจะถึงกันถ้ำได้ยากแล้ว บริเวณถ้ำก็ยังคงกว้างขวางจุคนได้มาก มีน้ำไหลรินจากซอกหินตลอดเวลา

หากตั้งสมมุติฐานว่าคนก่อนประวัติศาสตร์กลุ่มนี้ใช้ถ้ำม่วงเป็นที่อยู่อาศัย และสลักภาพไว้บนหน้าผา เหนือทางที่จะลงไปสู่ปากทางเข้าถ้ำ ด้วยเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ย่อมเป็นสมมุติฐานใกล้เคียงกับความเป็นจริงและมีน้ำหนักไม่น้อยเลย

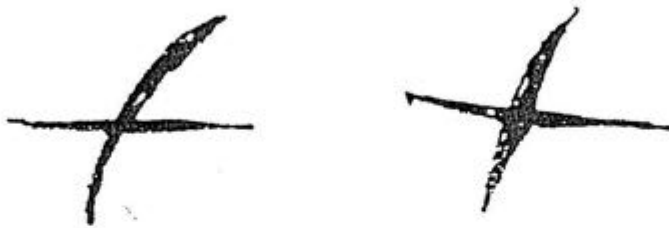
ลักษณะของภาพที่มีเหลือให้เห็นอยู่นั้น ประกอบขึ้นด้วยเส้นแกะเป็นร่องลึก น้ำหนักของเส้นมีความมั่นคงและประณีตกว่ารอยเส้นของภูผายล และถ้าพระदानแรงมากเป็นรอยเส้นที่ต่อกันอย่างเหมาะสม และ มีน้ำหนักมองครั้งแรกจะคิดว่าเป็นรูปปลาบางส่วนของคชชาติของชาย และเมื่อมองในอีกมุมหนึ่ง ก็ดูคล้ายกับว่า เส้นทั้งหมดนั้น ประกอบกันขึ้นเป็นรูปคนที่ถืออาวุธ มี ขา แขน และมีเส้นคล้าย สัญลักษณ์ขององคชาติตรงออกมา จากส่วนล่างของร่างกายอย่างไรก็ตามยังไม่สามารถยืนยันได้ว่าภาพนี้เป็นภาพอะไรที่รูชัดอย่างเดียวคือ ภาพนี้ประกอบขึ้นด้วยเส้นที่มีน้ำหนัก ผู้ทำทำอย่างตั้งใจซึ่งสังเกตได้จากรอยหินที่เรียบเสมอกัน และผู้ทำตั้งใจประกอบภาพทั้งหมดขึ้น เพื่อเป็นเครื่องสื่อความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งภาพนี้มีลักษณะคล้ายภาพคน โครงร่างเป็นแบบเดียวกับภาพคนที่ประกอบขึ้นด้วยเส้นเดี่ยวของ ภูผายล (รูปที่ 60)

มีภาพกากบาทอยู่ 2 ภาพ ภาพหนึ่งอยู่โดดเดี่ยวใต้ภาพใหญ่ที่กล่าวถึงแต่อีกภาพหนึ่งนั้น มีเส้นต่อกับภาพใหญ่ ทำให้กลายเป็นภาพเดียวกัน (รูปที่ 61)

นอกจากนั้นยังมีภาพลายเส้นเรขาคณิต (Geometricasreokes) อยู่บ้างแต่มีไม่มากเท่ากับที่ ภูผายลและถ้าพระदानแรง เครื่องมือของคนโบราณถ้ำม่วงก็คงเป็นเครื่องมือประเภทเดียวกันกับภูผายล อายุสมัยก็คงใกล้เคียงกันด้วย



รูปที่ 60 ภาพ " ลายแทง " ถ้ำมั่วง เป็นภาพคล้ายคน ศรีษะประกอบขึ้นด้วยเส้นสั้นเพียงเส้นเดียว



รูปที่ 61 ภาพตากบาท

ศิลปะผาหินผาผักหวาน

ผักหวานเป็นต้นไม้ป่าประเภทหนึ่ง ใบเรียวยาวเล็ก รสชาติหวานมัน ชาวบ้านป่าานิยมเก็บมาหนึ่ง ต้ม และแกงกับหน่อไม้ กินเป็นอาหารหลักอย่างหนึ่ง ผาหินที่มีศิลปะกรรมของคนก่อนประวัติศาสตร์ปรากฏอยู่นี้ ตั้งอยู่ในตงของต้นผักหวานซึ่งชาวบ้านเรียกขานสืบต่อกันมาว่า ผาผักหวานนั่นเอง

ศิลปะผาหินผาผักหวานตั้งอยู่ที่บ้านภูตะคาม ตำบลท่าศิลา อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนครหากจะเรียกผาผักหวานว่าเป็นก้อนหินขนาดมหึมาก็คงจะไม่ผิดนัก เพราะลักษณะของโบราณสถานแห่งนี้ เป็นก้อนหินขนาดใหญ่ตั้งอยู่โดดเด่น บนเนื้อที่ที่เป็นฐานหินกว้างบนส่วนหนึ่งของภูเขาเหล็ก สูงจากฐานถึงยอดประมาณ 12 เมตร ลานหินของผานี้มีเนื้อที่ประมาณ 2.4 ตารางเมตร ในสมัยโบราณบริเวณนี้คงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร แวดล้อมด้วย แม่น้ำลำธาร และเหล่าสัตว์นานาชนิด แม้ปัจจุบันนี้ก็ยังมีความชุ่มชื้นและลำธารอีกหลายสาย ไหลลงมาจากภูเขาเหล็กไม่ขาดสาย ช่วยผ่อนคลายความแห้งแล้งและกันดารบริเวณผาผักหวานได้ตลอดปี

ผาหินผาผักหวานเป็นผาหินทราย มีลักษณะที่เป็นเพิงเว้าเข้าไป ทางส่วนนั้นสามารถกันฝนและลมได้เป็นอย่างดี พระอุคคจึงนิยมมาเจริญภาวนา ณ ที่แห่งนี้เป็นการชั่วคราวเสมอ

บริเวณที่มีภาพอยู่ทางทิศตะวันออกซึ่งเป็นผาหินทรายนั้นราบเรียบมากกว่าส่วนอื่น ๆ ภาพอยู่สูงจากพื้นที่ประมาณ 5 เมตร และยาวประมาณ 1.50 เมตร

ศิลปะผาหินผาผักหวาน เป็นศิลปะกรรมประเภทจิตรกรรมภาพที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนั้น เป็นภาพคนทั้งหมด มีภาพเครื่องมืออยู่เพียงชิ้นเดียวคือ แส้

เทคนิคในการสร้างภาพนั้นใช้ 2 วิธีคือ วาดโครงร่างชั้นย่อย ๆ แล้วจึงวาดทับด้วยสีโครงบอกร่างไว้ แล้วอีกครั้งหนึ่งส่วนอีกวิธีหนึ่งวาดโครงร่างชั้นแล้วระบายภาพด้วยสีจนเต็มภาพหรือที่เรียกว่าระบายด้วยสีพื้น

เครื่องมือที่ใช้กัน คงมีภูกัน ที่ทำด้วยต้นอ้อ หรือ กิ่งไม้ทูปปลายให้แตก สีที่ใช้ที่ผาผักหวานมีสีแดงเป็นหลัก เป็นสีที่ได้จากดินเหลือง หรือผงสีจากแร่ธรรมชาตินั่นเอง

ลักษณะของภาพศิลปะผาหินผาผักหวานนั้นคล้ายคลึงกับลักษณะของภาพที่พบในศิลปะถ้ำทางภาคใต้ของประเทศฝรั่งเศส และภาพที่ชมในศิลปะผาหินของสแกนดิเนเวียมาก สันนิษฐานว่า เดิมคงมีภาพมากกว่าที่เห็นในปัจจุบัน แต่ได้ถูกทำลายไปโดยธรรมชาติ คือลมและฝนที่พัดผ่านแทรกเขาเข้ามาเป็นพันปี ภาพบางส่วนจึงหลุดหายไปตามกาลเวลาอาจแบ่งภาพของศิลปะผาผักหวานออกได้เป็น 2 กลุ่มตามเทคนิคในการสร้างภาพคือ

ภาพกลุ่มที่ 1 เป็นภาพวาดเพียงโครงนอก ไม่ระบายสีทับ เป็นภาพกลุ่มคนที่เห็นเต็มร่าง 7 คน และยังทำไม่เสร็จหรือลบเลือนไปอีก 1 คนในกลุ่มนี้สันนิษฐานเพศได้ 5 คน คือเพศชาย 3 คน และเพศหญิง 2 คน

เพศชายสังเกตได้จากองคชาติที่ขีดเป็นเส้นออกมาระหว่างขา และลูกอ๊อดทะ ที่โผล่ออกมาที่กัน ส่วนเพศหญิงมีนมที่หน้าอกตอนบน และเหนือท้องเป็นที่สังเกต ผู้ชายไว้ผมยาวรวบมัดไว้คล้ายเปียส่วนผู้หญิงไม่แสดงลักษณะของนมไม่มีเครื่องนุ่งห่ม (รูปที่ 62)

ในภาพที่เห็นครบองค์ประกอบของร่างกายทั้ง 7 ภาพ นั้นคนแรกหนือคนที่ 1 ยืนอยู่ข้างหน้า ไม่บอกเพศ อีก 5 คนยืนเรียงแถวหันหน้าไปหาคนที่ 1 ในแนวเดียวกัน

มีผู้ชาย 1 คน อยู่หัวแถว ถัดมาเป็นผู้หญิง 2 คน และผู้ชายอีก 2 คน ทั้งห้าคนยืนชิดท้ายย่อตัวลงเล็กน้อย นอกจากคนสุดท้ายที่ทำท่าคล้ายกับกำลังกระโดดของแหงเห็นชัดจากการย่อตัวและสันเท้าอยู่ลักษณะคล้ายกับถูกคนที่ 7 ซึ่งถือแส้อยู่ในมือหวดเข้าที่กัน แขนของทั้งห้าอยู่ในท่าเดียวกัน คือยกชูไปข้างหน้า สังเกตจากมือของหัวหน้าแถวซึ่งปรากฏเต็มภาพได้ว่า ทั้งห้าคนพนมมือเพื่อคารวะคนที่หนึ่งซึ่งยืนกางขา ยืนแขนออกคล้ายกำลังชี้มือและหันหน้าเข้าหาคนที่ห้าคนที่อยู่ในแถวยกมือทั้งสองประกบกันชูขึ้นเหนือศรีษะคล้ายทำการคารวะคนที่ 1 มีเด็กตัวเล็กๆคนหนึ่งยืนดูอยู่ข้างหลังคนที่ถือแส้ด้วยลักษณะภาพเหมือนภาพที่ปรากฏในศิลปะถ้าภาคใต้ของฝรั่งเศส ชื่อ เลอร์รอย - เกอร์ธัง สันนิษฐานว่าเป็นภาพของครอบครัว แม่อยู่หัวแถว พ่ออยู่ท้ายแถว คอยถือแส้บังคับให้ ลูก ๆ เข้าอยู่ในระเบียบ ลูกคนสุดท้ายต้องไม่ยอมทำตามคำสั่งจึงถูกตีด้วยแส้จนต้องกระโดดของแหง

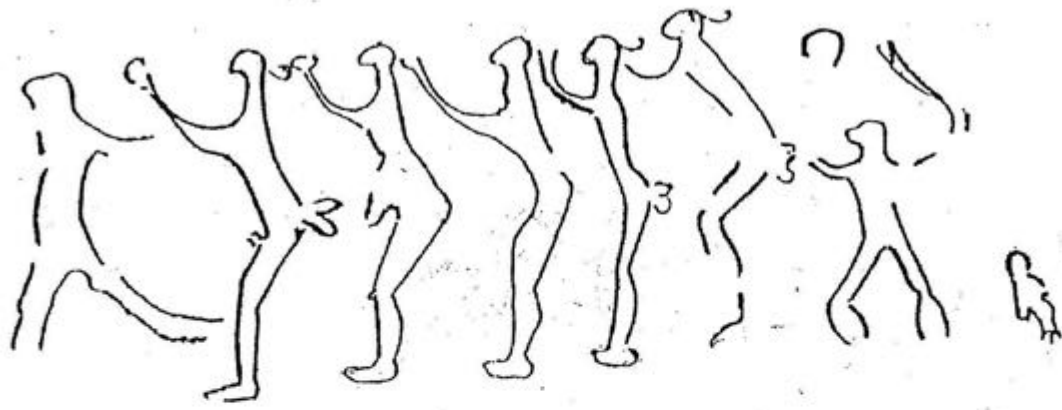
แต่ภาพของศิลปะฝาผนังนี้น่าจะมีความหมายแตกต่างไปเล็กน้อย ภาพนี้อาจแสดงให้เห็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของคนในชุมชนนี้ คนที่ 1 น่าจะเป็นผู้นำ ที่กำลังกล่าวหรือสั่งสอน หรืออบรมลูกบ้านอย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่ผู้ช่วยต้องคอยบังคับคนที่ दौरानด้วยแส้ ส่วนภาพที่ยังทำไม่เสร็จนั้น น่าจะเป็นผู้สังเกตการณ์ ที่ไม่สันนิษฐานว่าเป็นภาพของการสอนลูกของพ่อแม่ เหมือน เลอร์รอย - เกอร์ธัง ก็เนื่องจากว่าภาพคนทั้ง 7 แสดงเพศอย่างชัดเจน เป็นภาพของคนโตแล้วทุกภาพ มีเด็กปะปนอยู่เพียงภาพเดียว

ภาพนี้สะท้อนให้เห็นสังคมของคนก่อนประวัติศาสตร์ ที่มีหัวหน้าปกครองลูกบ้านมีการอบรมสั่งสอนให้ทุกคนอยู่ในระเบียบวินัย มีการลงโทษเมื่อทำผิด หรือขัดขึ้นต่อคำสั่งแสดงว่า เป็นสังคมที่มีระบบในการปกครองแล้วระดับหนึ่ง

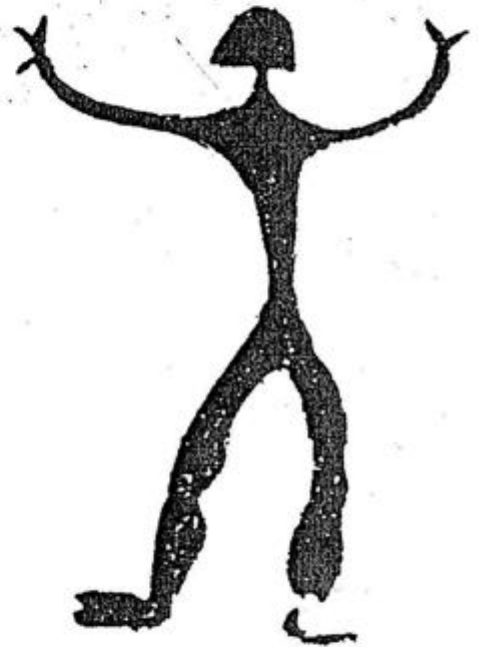
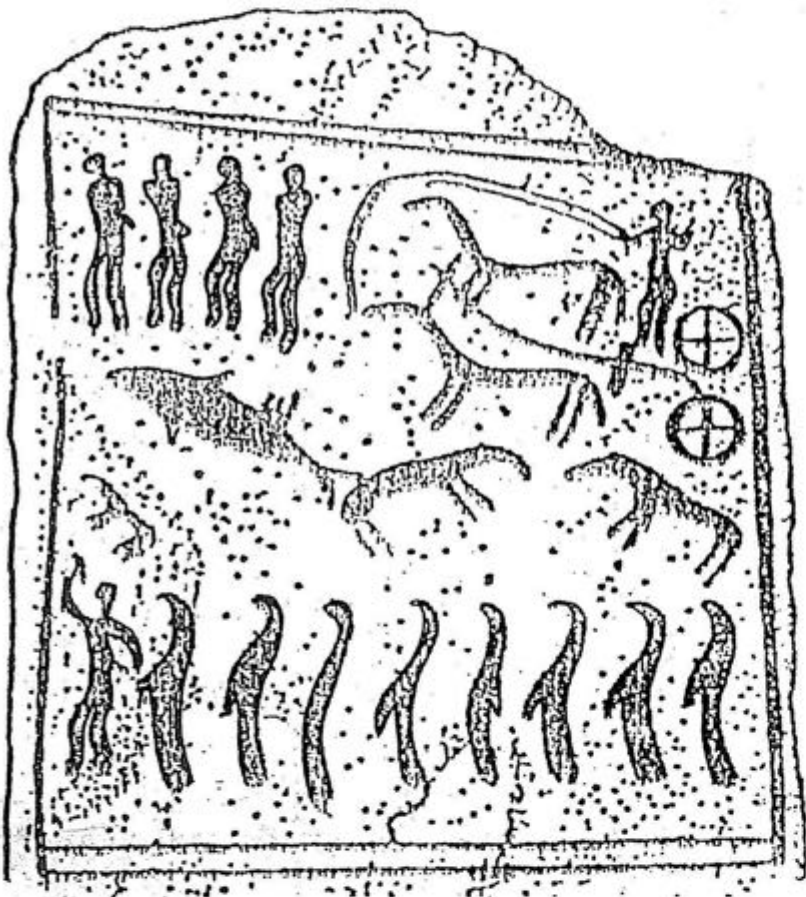
ภาพกลุ่มที่ 2 นั้นมี 3 ภาพที่ใช้สีระบายทึบ ลักษณะการวาดภาพนั้นประณีตมาก เป็นภาพคนเต็มร่าง มีส่วนประกอบของร่างกายครบถ้วน เป็นภาพที่ได้สัดส่วน ฝีมือสูง เน้นให้เห็นความสำคัญ ของกิริยาท่าทางและบางส่วนของร่างกาย ผมหงบอบ ลำคอยาว กางแขนทั้งสองยกชูขึ้นเหนือศรีษะ นิ้วหัวแม่มือกางออกและขาทั้งสองกางออกจากกันร่างกายประกอบด้วยเส้นโค้งอ่อนช้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาพหนึ่งนั้นเด่นกว่าภาพอื่น ๆ มีลำตัวเล็กโหล่งว้าง สะโพกโต ลำขาแข็งแรง ยืนชูแขนกางมือเป็นสง่าอยู่เหนือภาพ อื่นๆ ทั้งสามภาพไม่บอกเพศ (รูปที่ 63)

มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ ยุโรปและสแกนดิเนเวีย นิยมวาดภาพหรือแกะสลักภาพของเทพธิดาวิหีสหรือแม่โพสพ ในลักษณะ ผมหงบอบหรือสะโพกโต ไม่แสดงส่วนประกอบของใบหน้า ลำขาโต แข็งแรงแบบเดียวกันกับภาพที่ฝาผนังนี้เช่นกัน

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับภาพที่คล้ายคลึงกันที่พบในส่วนอื่นๆของยุโรปและสแกนดิเนเวีย ก็อาจสันนิษฐานว่า ภาพนี้น่าจะเป็นภาพของแม่โพสพผู้ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ชุมชน ความประณีตในการวาดภาพแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของศิลปินที่จะทำภาพนี้ขึ้นเป็นพิเศษ



รูปที่ 62 การอบรมคนในชุมชน เปรียบเทียบกับภาพสลักหินที่ปิดปากสุสานของคนในยุคสำริดของสวีเดน



รูปที่ 63 เทพธิดา
แห่งความอุดมสมบูรณ์
หรือ แม่โพสพของคน
โบราณผาผักหวาน

ภาพสลักหินปิดปากถ้ำที่ฝังศพคนยุคสำริดที่ตีวัก ประเทศสวีเดนภาพ
แกะสลักคนเดินหรือยืนเรียงแถว มีหัวหน้า ยืนเผชิญหน้ายกไม้ยกมือ
คล้ายชุดคนในแถวแสดงเพศ แถวบนเป็นชาย 3 คน และหญิง 1 คน
แถวล่างชาย 3 หญิง 6 คนชายแสดงเพศด้วยเส้นตรงกลางตัวหรือ
ลูกอ้นทะ ที่โผล่ออกมาที่กัน ส่วนหญิงสังเกตได้จากนม

วัตถุประสงค์และความหมายของศิลปะผาหินสกลนคร (Objective and Meaning)

วัตถุประสงค์และความหมายของศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินนั้นยังเคลือบแคลงและคลุมเครือหลักฐาน และเหตุผลที่จะนำมาพิสูจน์สมมุติฐานนั้นยังมีไม่เพียงพอ ที่รู้แน่ชัดอย่างหนึ่งก็คือศิลปกรรมเหล่านี้ ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตกแต่งผนังหรือผาหินเป็นแน่เพราะส่วนใหญ่งานศิลปกรรมนี้จะถูกสร้างขึ้นมาในที่ลับตาคน หรือ ในที่ ๆ ยากต่อการพบเห็น ในบางแห่งศิลปะหินถึงกับต้องใช้ไฟส่องในขณะทำงาน ยิ่งไปกว่านั้น ภาพบางภาพยังเป็นภาพซ้อนหรือทับเส้น (Superposition) ภาพอื่น ๆ ที่ทำไว้ก่อนแล้ว จนทำให้ ความงามด้อยไปถนัด

ความหมายของภาพโบราณเหล่านี้ ยังไม่มีผู้ใดสรุปได้เป็นที่แน่ชัดแต่ส่วนใหญ่ ก็จะแปลความหมาย ไปในทางที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และความยำเกรง ต่อผีบางเทวดา เวทย์มนต์คาถาและความมหัศจรรย์ของ ธรรมชาติ เอ็นรี เบรยส์²² (Henri Breuil 1877 - 1961) ให้แนวคิดว่า ศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินนั้น ถูกทำขึ้นเพื่อ พิธีกรรมทางความเชื่อทางไสยศาสตร์ นักล่าสัตว์ก่อนออกไปล่าสัตว์ จะประกอบพิธีกรรม เพื่อ ทำให้ล่าสัตว์เป็นไปโดยปลอดภัย และประสพผลสำเร็จมีการวาดภาพสัตว์ หรือแกะภาพสัตว์ที่ประสงค์จะล่า ไว้บนหิน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมของนักล่าสัตว์ (Hunting Cult) บางครั้งภาพเหล่านั้น จะ ถูกสร้างขึ้นภายหลังจากการล่าสัตว์แล้ว เพื่อเป็นการฉลองชัยชนะ มีการเต้นรำและรื่นเริงกัน บางครั้งในพิธีกรรมดังกล่าว พ่อมดหรือหมอผี (Shaman) จะแต่งกายคล้ายสัตว์ป่าสวมหัวด้วยเขาสัตว์ ในขณะประกอบพิธีด้วย

ด้วยสมมุติฐานนี้ เอ็นรี เบรยส์ จึงแปลภาพเครื่องหมายและภาพสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องไปทาง การล่าสัตว์เป็นส่วนใหญ่ และแปลความหมายของภาพเรขาคณิต เป็นภาพอาวุธในการล่าสัตว์ เช่น หอก กับดักสัตว์ หรือหลาว ฯลฯ เป็นต้น

แต่การถกเถียงเรื่องวัตถุประสงค์และความหมายของศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินนั้น ยังไม่มีที่ยุติ นักวิชาการ ทั้งหลายต่างคนต่างมองเห็นภาพไปตามจินตนาการของตนเองบางท่าน สร้างจินตนาการขึ้นก่อน แล้วจึงพยายามหาเหตุผลมาพิสูจน์สมมุติฐานของตนภายหลัง เลอร์ริว - เกอร์ยัง ยืนยัน ความคิดเห็นของตน โดยอธิบายว่าความหมายที่แท้จริงของศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินนั้นเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ (Fertility) และความเจริญของชาติพันธุ์ไม่ว่าจะเป็นภาพคนหรือภาพสัตว์ ตลอดจนภาพเครื่องหมายและ สัญลักษณ์ ก็ล้วนแต่มีความหมายเกี่ยวกับเรื่องเพศและการสืบพันธุ์ทั้งสิ้น เขาศึกษาศิลปะถ้ำที่พบทางภาคใต้ และภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศฝรั่งเศสอยู่เป็นเวลานานแล้วให้คำอธิบายว่า ภาพสัตว์ทั้งหมดอาจแบ่ง ออกได้เป็น 2 ประเภท ประเภทแรกเป็นสัตว์ตระกูลเดียวกันอยู่กันเป็นกลุ่มส่วนอีกประเภทหนึ่งจะอยู่โดดเดี่ยว และพบกระจัดกระจายไปตามส่วนต่างๆ ของถ้ำ ภาพสัตว์บางชนิดมักพบในส่วนที่ลึกแคบและเข้าไปถึงได้ ยาก บางชนิดอยู่โดดเดี่ยวมีม้าและกระทิงมากกว่าสัตว์ประเภทอื่นๆ กลุ่มสัตว์บางกลุ่มนั้นตัวผู้และตัวเมียจะ อยู่กันเป็นคู่ๆ หรือตัวผู้อยู่ตรงกลางและมีตัวเมียแวดล้อมอยู่แบบดาวล้อมเดือน เป็นต้น

เลอร์ริว - เกอร์ยัง ยึดเอาม้าและกระทิงเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ เขาอธิบายว่าตัวผู้นั้นคือหัวหน้าฝูงมีตัวเมียและสัตว์อื่นๆเป็นบริวาร ระบบความเชื่อของคนก่อนประวัติศาสตร์สมัยหินเก่า (Palaeolithic) โดยเฉพาะชุมชนล่าสัตว์นั้น ถือว่าเพศและการสืบพันธุ์เป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้ชาติพันธุ์สืบทอดได้ เครื่องหมายและสัญลักษณ์ของศิลปะถ้ำและศิลปะผาหิน จึงเป็นองค์ประกอบของภาพคนและภาพสัตว์และมีความหมายเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศทั้งสิ้น

ตามสมมุติฐานของเลอร์วีว -เกอร์ยังภาพทั้งหมดของศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินนั้น ถูกทำขึ้นเพื่อช่วยกระตุ้นให้เกิดการสงวนรักษา และส่งเสริมการขยายพันธุ์สัตว์ ซึ่งเป็นอาหารหล่อเลี้ยงชีวิตของคนก่อนประวัติศาสตร์นั่นเอง

สำหรับวัตถุประสงค์และความหมายของศิลปะผาหินสกลนครนั้นเมื่อพิจารณาถึงวัฒนธรรมประเพณีตลอดจนความเชื่อของคนในชนบทสมัยนี้แล้วก็พอสรุปได้ว่าน่าจะเป็นไปได้ (Potential) ที่วัตถุประสงค์และความหมายของศิลปะผาหินสกลนคร มีความคล้ายคลึงและใกล้เคียงกันกับศิลปะผาหินของทวีปยุโรปซึ่งวัตถุประสงค์ที่แท้จริงก็คือการส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร (Fertility) การเกิดและการเกิดใหม่ (Birth and Rebirth) และความเป็นอมตะของชีวิต (Immortality)

ศิลปะผาหินของกลุ่มชนเกษตรกรรม เช่น ภาพคน สัตว์ รอยเท้า รอยปากด้วย ต้นไม้ ภูเขา วงกลมหลายรูปแบบ และกากบาท ฯลฯ นั้นล้วนเป็นสัญลักษณ์แทน "ความอุดมสมบูรณ์" ทั้งสิ้น สัญลักษณ์เหล่านี้ อาจเป็นตัวแทนของเพศ หรือเทพธิดาแห่งความอุดมสมบูรณ์ เป็นเครื่องหมายแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า หรือเทวดา นั่นเอง

อายุสมัย (Dating and chronology)

การกำหนดอายุสมัยของศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินเป็นงานที่ยากและสับสนแม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มีการกำหนดอายุของภาพเขียนเหล่านี้ให้แน่ชัดลงไปได้มีศิลปะถ้ำบางแห่งซึ่งอยู่ทางตอนใต้และตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศฝรั่งเศสและทางภาคเหนือของ²⁴⁾ประเทศสเปน ที่สามารถทราบอายุได้แน่ชัด โดยใช้การกำหนดอายุสัมพันธ์ระหว่างโบราณวัตถุที่ค้นพบภายในถ้ำ เช่น เครื่องมือหินและกระดูกสัตว์ที่พบฝังอยู่ในถ้ำพร้อมกับหลักฐานที่นำไปตรวจสอบทางเรดิโอคาร์บอนเป็นหลัก แต่ยังมีศิลปะถ้ำอีกมากมายที่ยังกำหนดอายุไม่ได้เลย

ในการกำหนดอายุของศิลปะผาหินนั้นยิ่งยุ่งยากและซับซ้อนมากกว่าศิลปะถ้ำเพราะผาหินหรือเพิงหินที่มีการแกะสลักนั้น อยู่ในที่โล่งแจ้งคนก่อนประวัติศาสตร์จะไม่ใช่เป็นที่อยู่อาศัยหลักฐานประเภทโบราณวัตถุหรือซากสัตว์โบราณที่พอจะนำมาประกอบการวิเคราะห์เพื่อหาอายุสัมพันธ์นั้นจึงค้นไม่ค่อยพบ ดังนั้นการกำหนดอายุของศิลปะประเภทนี้โดยการตรวจสอบด้วยเครื่องมือวิทยาศาสตร์จึงทำได้ยาก

เซอร์ อาเธอร์ อีแวนส์ นับเป็นคนแรกที่ค้นคิดวิธีกำหนดอายุเปรียบเทียบ (Cross Dating) ขึ้นสมัยนั้นยังไม่รู้จักการใช้วิธี เรดิโอ คาร์บอน (Radiocarbon) เขาใช้วิธีดังกล่าวค้นหาอายุของอักษรโบราณบนแผ่นดินเผาที่พบที่เมือง อูรุก ดังที่กล่าวไว้แล้ว โดยการศึกษาเปรียบเทียบภาพบนแผ่นดินเผา กับภาพที่ปรากฏบนตราประทับของอียิปต์

อีดูวาร์ด ลาร์เทต²⁵⁾ (2344 - 2416 Edouard Lartet) นับว่าเป็นผู้ค้นคว้าระบบวิธีกำหนดอายุของศิลปะถ้ำและศิลปะผาหินโดยตรงอีกผู้หนึ่งเขาใช้การศึกษาอายุสัมพันธ์ของซากสัตว์ที่พบอยู่ในบริเวณนั้น (Associated Fauna Dating) เทียบเคียงกับภาพสัตว์ที่มนุษย์วาดหรือแกะสลักไว้ควบไปกับวิธีกำหนดอายุสัมพันธ์ (Sequence Dating) และการกำหนดอายุเปรียบเทียบ (Cross Dating) เช่น ศิลปะถ้ำที่มีภาพวาดของช้างแมมมอธก็จะถูกจัดเข้าอยู่ในสมัยหินเก่าตอนกลาง หรือภาพศิลปะถ้ำที่มีภาพวาดรูปของกวางเรนเดียร์และกระทิงป่า ก็จะมีอายุอยู่ในสมัยหินเก่าตอนปลาย เพราะสัตว์ที่กล่าวถึงนั้นมีชีวิตอยู่ในยุคนั้นเราจึงอาจที่จะกำหนดอายุศิลปะประเภทนี้ได้โดยใช้อายุสัมพันธ์ของเครื่องมือหินและโครงกระดูกของมนุษย์ ที่พบภายในถ้ำเดียวกันหรือพบในบริเวณใกล้เคียงกันเป็นหลักก็ได้

จะเห็นได้ว่า การกำหนดอายุของศิลปะถ้ำหรือศิลปะผาหินนั้น ยุ่งยากและสับสนการใช้วิธีใดวิธีหนึ่งเพียงวิธีเดียวย่อมไม่สามารถนำผลมายืนยันสมมุติฐานได้เพียงพอ อย่างไรก็ตามแนวทางในการศึกษาค้นคว้าที่จะให้ได้มาซึ่งอายุสมัยของศิลปกรรมก่อนประวัติศาสตร์ประเภทนี้ ก็คือการนำวิธีกำหนดอายุหลายวิธีมาใช้ร่วมกัน จึงจะยืนยันอายุสมัยที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงหรืออายุสมมุติที่พอจะนำไปอ้างอิงได้ เช่น วิธีกำหนดอายุสัมพัทธ์ (Sequence Dating) วิธีกำหนดอายุเปรียบเทียบ (Cross Dating) และวิธีกำหนดอายุ สัตว์สัมพันธ์ (Associated Fauna Dating)

สำหรับศิลปะผาหินสกลนครนั้นยังไม่สามารถหาหลักฐานมายืนยันถึงอายุสมัยได้แจ่มแจ้งและชัดเจน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอีกปัจจัยทางโบราณคดี เช่น โบราณวัตถุที่พบบริเวณผาหรือเพิงหินเหล่านั้นและอีกปัจจัยหนึ่งคือ การขาดหลักฐานที่จะนำมาทดสอบทางวิทยาศาสตร์หรือยังขาดการกำหนดอายุของภาพโดยใช้วิธีเปรียบเทียบอายุสัมพัทธ์ของชั้นดิน (Stratigraphy) กับวิธีเปรียบเทียบรูปแบบของโบราณวัตถุ (Typology) และวิธีกำหนดแบบเรดิโอคาร์บอน ซึ่งทั้ง 3 วิธีนี้ จะนำไปสู่การกำหนดอายุที่สมบูรณ์ (Absolute Dating) ดังนั้น ตั้งสมมุติฐานที่พอเชื่อถือได้ก็จำต้องอาศัยวิธีกำหนดอายุเปรียบเทียบ และวิธีกำหนดอายุสัมพัทธ์ (Cross Dating) เป็นหลัก โดยอาศัยการเปรียบเทียบความคล้ายคลึงกันในด้านปรากฏการณ์ทางลัทธิความเชื่อ (Cult and Belief) และสังคมมนุษย์วิทยา (Socioantropology) กับวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วทั้งในและนอกประเทศ

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับวัฒนธรรม ก่อนประวัติศาสตร์ของยุโรป การเปรียบเทียบความคล้ายคลึงกันในลัทธิความเชื่อ และความคล้ายคลึงกันของโครงสร้าง และองค์ประกอบของภาพ จึงได้สมมุติฐานที่พอเชื่อถือได้ว่า ศิลปะผาหินสกลนครเป็นศิลปกรรมของมนุษย์ ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์

จากการเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมบ้านเชียง ซึ่งมีการกำหนดอายุโดยวิธีที่ถูกต้องทางวิทยาศาสตร์แล้ว ก็อาจบอกอายุสัมพัทธ์ของศิลปะผาหินสกลนครได้ว่า ภาพส่วนหนึ่งซึ่งเป็นภาพชีวิตในชุมชนเกษตรกรรมนั้น มีอายุใกล้เคียงกันกับวัฒนธรรมบ้านเชียง ซึ่งมีอายุระหว่าง 5600-1500 ปี ภาพประเภทสลักหินนั้น อาจจะมีอายุระหว่าง 5600 - 4000 ปี ซึ่งเป็นระยะเวลาเดียวกันกับศิลปะบ้านเชียงรุ่นแรกที่ยังไม่ทำภาพเขียนสี และมีเครื่องปั้นดินเผาหลายเชือกทาบและลายขีดขีด ส่วนภาพวาดเขียนสีที่ผาผัดกวนนั้น คงมีอายุระหว่าง 3600 - 3300 ปี

ศิลปะผาหินสกลนครอาจไม่ใช่ศิลปกรรมของคนไทยในยุคโลหะเท่านั้น ภาพบางภาพอาจถูกสร้างขึ้นโดยฝีมือของคนในชุมชนล่าสัตว์ หรือยุคหินใหม่ ตอนปลายก็เป็นได้ เพราะคนในยุคหินใหม่เป็นคนในสังคมเกษตรกรรมรู้จักผลิตอาหารด้วยตนเอง โดยทำการเพาะปลูกควบคู่ไปกับการล่าสัตว์ รู้จักเลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งาน รู้จักประกอบพิธีกรรมทางลัทธิความเชื่อ เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อ ที่เชื่อมโยงไปถึงความเชื่อในเรื่องอื่น ๆ เช่นความเชื่อในเรื่องการตายแล้วเกิดใหม่ และความเป็นอมตะของชีวิต เป็นต้น

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ศิลปะผาหินภูผายล และศิลปะผาหินถ้ำพระด่านแร้ง จึงอาจมีอายุ ระหว่าง 5600 - 4000 ปี ซึ่งอยู่ในยุคหินใหม่ตอนปลาย หรือยุคหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างยุคหินใหม่กับยุคโลหะ นั่นเอง แต่การที่จะกำหนดอายุสมัยของศิลปะผาหินสกลนครว่า เป็นศิลปกรรมสมัยโลหะ เพราะเชื่อว่า ภาพแกะสลักทั้งหมดทำขึ้นด้วยเครื่องมือเหล็กแต่อย่างเดียวนั้น ย่อมเป็นการตั้งสมมุติฐาน ที่ไร้น้ำหนักเพราะยังไม่มีมีการค้นพบหลักฐานใดๆที่สามารถยืนยันได้ว่าคนโบราณได้ประดิษฐ์และคิดค้นศิลปะผาหินสกลนครขึ้นด้วยเครื่องมือที่ทำด้วยโลหะแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

จะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์ข้างต้นนี้ใช้การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเป็นหลัก โดยคัดเลือกภาพที่สามารถเห็นได้อย่างแจ่มแจ้ง มีองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกับศิลปะที่พบในส่วนอื่น ๆ ของโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศิลปกรรมประเภทเดียวกับของประเทศฝรั่งเศส สเปน กรีก เมโสโปเตเมีย เดนมาร์ก นอร์เวย์ และประเทศสวีเดน

ลักษณะภาพและเทคนิคการสร้างภาพของประเทศต่างๆ เหล่านั้นใกล้เคียงกับศิลปะผาหินในประเทศไทย การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบนี้ สามารถนำความแจ่มแจ้งมาตั้งเป็นสมมุติฐานในส่วนที่เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับลัทธิ หรือ ความเชื่อ ของคนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของยุโรป และคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของไทย การกระทำในสิ่งเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันของมนุษย์ในสองซีกโลกนี้ คงไม่ใช่การลอกเลียนแบบกันหรือเกิดจากการแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เนื่องจากในสมัยนั้น การเดินทางไปมาหาสู่กันย่อมไปได้ยาก ความคล้ายคลึงกันทางลัทธิความเชื่อหรือความเหมือนของวัฒนธรรมในการสร้างเครื่องมือนั้น คงเป็นไปโดยบังเอิญ อันสืบมาจากสัญชาตญาณแห่งการ "อยู่รอด" (Survival) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีพของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ นั่นเอง

ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นทวีปยุโรป ออฟริกา เอเชีย หรือส่วนอื่น ๆ ของโลกย่อมเป็นชีวิตที่แวดล้อมอยู่ด้วยความมั่นคง เป็นชีวิตป่าเถื่อน (Barbarian) และล่าหังคนในสมัยนั้นไม่สามารถควบคุมธรรมชาติได้เหมือนคนในสมัยนี้ ต้องผจญกับธรรมชาติจากโรคภัยไข้เจ็บจากสัตว์ร้ายและความอดอยากหิวโหย คนก่อนประวัติศาสตร์รู้จักแต่เพียง "ผล" ที่ตามมา เช่น ผลแห่งความอดอยากหรือความเจ็บไข้ก็คือความตาย และผลจากการเกิดก็คือชีวิตและการสืบต่อ แต่สาเหตุหรือบ่อเกิดของผลนั้นเป็นสิ่งที่เขาไม่เข้าใจและยังไม่ถึงความโหดร้ายที่ได้รับจากภัยธรรมชาติและสัตว์ป่าตลอดจนความเจ็บป่วยด้วยโรคคานาชนิด ล้วนเป็นเรื่องเหนือความคิดและสติปัญญาของเขาทั้งสิ้น

ด้วยเหตุนี้คนสมัยก่อนประวัติศาสตร์จึงเชื่อว่า ความโหดร้ายทั้งปวงเกิดจากอำนาจที่ยิ่งใหญ่เหนือมนุษย์และธรรมชาติ ทางที่จะขจัดสิ่งชั่วร้ายหรือโรคภัยไข้เจ็บตลอดจนการที่จะให้ได้มาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ความปลอดภัยจากภัยอันตรายใดๆ ทั้งปวงนั้นมีอยู่ทางเดียวคือ การสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้มีอิทธิฤทธิ์ที่ดลบันดาลให้สิ่งมหัศจรรย์เกิดขึ้นได้เท่านั้น จึงได้พยายามหาทางติดต่อกับผู้มีอิทธิฤทธิ์และมีแสงเทวดาด้วยวิธีต่างๆ ศิลปะผาหินก็เป็นวิธีติดต่อและสื่อสารระหว่างมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์กับผีแสงเทวดา (Deities) อีกวิธีหนึ่ง

คนโบราณที่สร้างภาพสลักหินบนผาหินในจังหวัดสกลนคร มีความเชื่อในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ เชื่อในเรื่องชีวิตและการสืบชาติพันธุ์และเกิดใหม่ของวิญญาณ จึงได้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อสิ่งของที่ มีอำนาจเร้นลับให้ช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าว ศิลปะหินจึงนับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของลัทธิและความเชื่อนั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่า ศิลปะผาหินประเภทภาพแกะสลักหินที่ภูผายล ถ้าพระด่านแร้ง และถ้าม่วง ถูกสร้างขึ้นโดยคนในสมัยหินใหม่ตอนปลาย อายุประมาณ 5600 - 4000 ปี โดยการเปรียบเทียบกับอายุสมัยของ วัฒนธรรมรุ่นแรกของบ้านเชียง ภาชนะดินเผาที่พบในชั้นดินชั้นล่างที่สุดนั้นมีอายุประมาณ 5600 ปี หรือ อาจจะเก่ากว่านั้นลวดลายบนภาชนะดินเผาดังกล่าวประกอบด้วยลายจุดขีด และเชือกทาบ คนในสังคมยังชีพ อยู่ด้วยการล่าสัตว์และการทำการเกษตร มีการปลูกข้าว การเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้งานและใช้เป็นอาหารแต่ยังไม่มี การใช้เครื่องมือโลหะ ลวดลายศิลปะผาหินทั้งสามแห่งคล้ายคลึงกันกับลวดลายบนภาชนะดินเผาของบ้านเชียง เช่น ลายเส้นจุดและขีด นอกจากนี้คนในวัฒนธรรมบ้านเชียงรุ่นแรกยังไม่รู้จักการใช้สีแดง เหลือง และ สีอื่นนอกจากสีดำและสีนวลอีกด้วย

ภาพสลักของศิลปะผาหินทั้งสามแห่งไม่ประณีตยังไม่มี ความก้าวหน้าทางด้านเทคนิค เช่น การเขียน ภาพทับเส้นและการเขียนภาพซ้อนภาพและยังไม่มี การใช้สีในการสร้างภาพเช่นกัน ภาพสลักหินสกลนครมี ความคล้ายคลึงกันมากกับภาพสลักหินของคนในสมัยหินใหม่ตอนปลายของประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย

สำหรับภาพเขียนสีบนผาผัดักหวานสกลนครนั้น แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาในระดับหนึ่งในชุมชนเกษตร กรรมของผาผัดักหวาน รู้จักการใช้สี ฝีมือช่างประณีตขึ้นเห็นได้ชัดว่าเป็นฝีมือที่สูงกว่าและพัฒนากว่าภาพสลัก หินทั้งสามแห่งที่พบแล้วในสกลนคร ศิลปะผาหินผาผัดักหวานคงไม่ใช่ศิลปกรรมร่วมสมัยกับศิลปะผาหินภูผายล ถ้าพระด่านแร้งและถ้าม่วง แต่น่าจะเป็นศิลปะร่วมสมัยกับภาชนะเขียนสี สมัยต้นของบ้านเชียง ซึ่งมีอายุ ระหว่าง 3600 - 3300 ปี หนึ่งผาผัดักหวานก็อยู่ห่างจากบ้านเชียงไม่ถึง 60 กิโลเมตร จึงน่าจะเป็นไปได้ที่ คนโบราณผาผัดักหวานจะเป็นคนในวัฒนธรรมบ้านเชียงสมัยต้นนั่นเอง ตามสมมุติฐานนี้ศิลปะผาหินผาผัดัก หวานย่อมมีอายุระหว่าง 3600 - 3300 ปี เช่นกัน

การตั้งสมมุติฐานเพื่อวิเคราะห์หาอายุสมัย วัตถุประสงค์และความหมายของศิลปะผาหินนั้นยุ่งยาก และซับซ้อน ต้องใช้วิธีการศึกษาหลายวิธีและหลายสาขาวิชา เช่นวิชาโบราณคดี วิชาว่าด้วยปรากฏการณ์ ทางลัทธิความเชื่อ และวิชาสังคมมนุษย์วิทยาทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ควบคู่กันไป อย่างลึกซึ้งจึงจะวิเคราะห์ให้ได้สมมุติฐานที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่สามารถนำไปอ้างอิงอย่างสมเหตุสมผล ได้

เชิงอรรถ

1) เพ็ญศักดิ์ จักขุจินดา โยวิตซ์ นักโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิชาโบราณคดีประวัติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัย ศิลปากร, และโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย โคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก เมื่อ ปี พ.ศ. 2530 ได้ขึ้นไปปฏิบัติธรรมเป็นประจำ บนภูผายลได้ทำการศึกษา และค้นคว้าเกี่ยวกับศิลปะผาหินสกลนคร เป็นเวลา 6 ปี โดยต่อเนื่องกัน

2) ศิลปะถ้ำที่เก่าที่สุดในยุโรปนั้นอยู่ในสมัยหินเก่าระหว่างยุคน้ำแข็งยุคสุดท้าย (15000-8300 ปี) เป็นศิลปกรรมภาพเขียนสี และภาพสลักหินบนผนังถ้ำมีภาพสัตว์ในยุคนั้นเป็นส่วนใหญ่ เช่น ช้าง แมมมีมอส ม้า วัว กวาง และกระทิงป่า ภาพคนมีน้อย ไม่มีภาพทิวทัศน์ หรือภูมิประเทศอยู่ระหว่างภาพสัตว์ ถ้ำที่มีชื่อเสียงที่สุดนั้นอยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ ของประเทศฝรั่งเศส และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศสเปน เช่น ถ้ำลาสโก และถ้ำอัลตามีรา วัตถุประสงค์และความหมายในการสร้างภาพเหล่านี้ ยังไม่มีผู้ใดสามารถหาหลักฐานมายืนยันสมมุติฐานได้ จนถึงปัจจุบันนี้

3) ศิลปะผาหินที่มีชื่อเสียงที่สุดและเก่าที่สุดนั้นอยู่ที่ภาคตะวันออกของสเปนมีอายุอยู่ในสมัยหินกลาง คือประมาณ 8300 - 6000 ปี เป็นภาพเขียนสีรูปคนล่าสัตว์และรูปสัตว์ ส่วนศิลปะผาหินที่ใช้วิธีแกะสลักหิน แต่เพียงอย่างเดียวนั้น พบมากในทวีปยุโรป เช่น ที่ผาหินลาร็อค และเลส์คัมบาเรลส์ ของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งอยู่ในสมัยหัวเรียวหัวต่อของยุคหินกลาง และยุคหินใหม่ในสแกนดิเนเวียนั้นปรากฏอยู่ตามชายฝั่งทะเลและหน้าผาของฟิยอร์ดทางภาคเหนือและภาคใต้ของนอร์เวย์ ภาคกลางและภาคใต้ของสวีเดน , และภาคตะวันตกของเดนมาร์ก เป็นต้น

ศิลปะผาหินของยุโรปแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ ศิลปะของชุมชนล่าสัตว์และศิลปะของชุมชนเกษตรกรรม กลุ่มแรกมีอายุตั้งแต่ยุคหินกลางลงมาถึงยุคเหล็ก ในขณะที่กลุ่มที่ 2 เริ่มตั้งแต่ยุคหินใหม่ลงมาถึงยุคหินเหล็ก อายุโดยเฉลี่ยประมาณ 8300 - 1800 ปี

4) ทุกครั้งที่คำว่า "ภูผายนต์" ผ่านสายตาผู้เขียนรู้สึกสะดุดใจภูเขาลูกนี้อยู่ในกลุ่มของเทือกเขาภูพานใหญ่ มีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และในสมัยประวัติศาสตร์นั้น ก็มีหลักฐานยืนยันเป็นที่แน่ชัดว่ามีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยตามเชิงเขา ตั้งบ้านเรือนทำกินอย่างเป็นหลักแหล่งมาตั้งแต่สมัยอยุธยา สิ่งที่ประทับใจผู้คนที่ป้ายปืนไปถึงยอดเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เพิงผาด้านตะวันตก ก็คือความงดงามอย่างสุดที่จะพรรณาได้ของทิวทัศน์เบื้องล่าง ซึ่งมีขอบเขตกว้างไกลสุดลูกหูลูกตา คนโบราณในสมัยประวัติศาสตร์ น่าจะเรียกภูนี้ว่า "ภูผายล" ซึ่งหมายถึงภูผาที่สามารถแลเห็นทิวทัศน์ได้ ส่วนคำว่า "ยนต์" นั้นเป็นคำสมัยใหม่ที่เพิ่งจะคิดค้นขึ้น นอกจากจะไม่น่าเป็นที่คุ้นเคยของชาวบ้านป่าในสมัยโบราณ และชาวบ้านในสมัยนี้ ความหมายของคำว่า "ยนต์" ก็ยังไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและตำนานของผาแห่งนี้ และไม่น่าเป็นคำที่คนโบราณจะคุ้นเคย ถึงกับนำมาใช้เรียกเป็นภูผาแห่งนี้ คนโบราณและชาวบ้านคงหมายถึง "ผายล" ซึ่งเป็นผาที่สามารถมองเห็นทิวทัศน์ ได้กว้างไกล มากกว่า "ผายนต์" ซึ่งเป็นผาแห่งเครื่องยนต์กลไกอย่างแน่นอน

5) ไมโครลิท (Microlith) คือเครื่องมือหินขนาดเล็ก ทำด้วยเสกิดหินโดยทั่วไปจะมีความยาวไม่เกินหนึ่งนิ้ว รูปร่างเป็นแบบเรขาคณิต เช่น สี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมจัตุรัส สามเหลี่ยมต่าง ๆ วงกลม ครึ่งวงกลมและ สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ฯลฯ มีด้ามที่ทำด้วยไม้ กระดูก และเขา เช่น เครื่องมือประเภท หอก แทลน ทลาว หรือธนู ไม่มีด้ามบ้าง เช่น สี่ และเครื่องชุดแบบต่างๆ เป็นต้น เครื่องมือประเภทนี้ ทำขึ้นโดยมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ของยุโรปสมัยหินกลาง และใช้กันต่อมาจนถึงสมัยหินใหม่และสมัยสำริด

6) ภาพงูเป็นภาพหนึ่ง ที่พบปรากฏเสมอในศิลปะถ้ำ ศิลปะผาหินและบนเครื่องปั้นดินเผาสมัยหินเก่า หินกลาง และหินใหม่ของทวีปยุโรป กิมบูตัส (Gimbutus) ให้สมมุติฐานว่า ภาพเส้นหยักทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในศิลปะของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์นั้นทำขึ้นเพื่อพิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ประเภท Symbolism เป็นเครื่องหมายแทนเทพเจ้า แห่งความอุดมสมบูรณ์ ภาพงูตัวแรกนั้นค้นพบที่ ภาคตะวันออกของทวีปยุโรป อายุ 9000 - 5500 ปี

7) ไอกิล บัคคา (Bakka) นักโบราณคดีชาวออร์เวย์ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับต้นไม้ในศิลปะผาหินเป็นเวลาหลายปี เขาให้สมมุติฐานว่าเป็น "ต้นไม้แห่งชีวิต" เป็นตัวแทนของเทพธิดา ที่ประสาทความเป็นอมตะ ส่วน เอเลียดเดอร์ นักโบราณคดีอีกคนหนึ่งให้สมมุติฐานว่า ต้นไม้ หมายถึงศูนย์กลางของจักรวาลเป็นเครื่องหมายแห่งอมตะ และความไม่เสื่อมคลายในการสืบต่อแห่งชาติพันธุ์

8) อูร์ตุ เป็นเมืองหลวงโบราณของคนก่อนประวัติศาสตร์แห่งอาณาจักรสุเมอร์ พบภาชนะดินเผาไม่เขียนสี โบราณสถานขนาดใหญ่ และตราประทับแกะสลักบนแผ่นดินเหนียวขนาดต่าง ๆ และในวัฒนธรรมนี้ได้ค้นพบอักษรเก่าแก่ที่สุดของโลกคือ อักษรภาพเมืองอูร์ตุนี้แข็งแกร่งด้านการเมืองและการทหาร มีกษัตริย์ปกครองต่อเนื่องกันมาหลายชั่วคน

9) อักษรรูปลิ้ม หรืออักษรคูเนฟอร์ม ถูกใช้ในหลายวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมของชาวสุเมเรีย วัฒนธรรมของชาวอคาเดีย, อีลาไมท์, ฮิทไทต์ และเปอร์เซียโบราณ ฯลฯ ผู้ที่สามารถแปลตัวอักษรนี้เป็นคนแรกคือ กร็อทเทอ์เฟินด์ (Grottefend) ชาวเยอรมัน

10) อักษรไฮโรกลีฟนั้น เป็นอักษรที่เก่าที่สุดของชาวอียิปต์ แต่ก่อนเข้าใจว่าอักษรนี้ใช้เฉพาะในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับงานศพและศาสนา โดยเขียนหรือวาดลงบนกระดาษ ปาปิรุสหรือสลักไว้ในโบราณสถานเท่านั้น แต่มีการยืนยันในภายหลังว่า เป็นอักษรภาพสื่อความหมาย ซึ่งพัฒนามาจากอักษรของวัฒนธรรมอูร์ตุ และอักษรคูเนฟอร์มซึ่งใช้กันอย่างเป็นสามัญในอียิปต์, วัฒนธรรมไมโนนของเกาะครีต ฮิตไทต์ และมายา เป็นต้น

11) เซอร์ อาร์เธอร์ อีแวนส์ (2394 - 2484) เป็นผู้เชี่ยวชาญทางเรื่องเหรียญ และตราประทับโบราณซึ่งได้กลายมาเป็นนักโบราณคดี ทำการขุดค้นโบราณสถานทีเกาะครีต เป็นผู้คิดค้นการกำหนดอายุสัมพัทธ์ขึ้นใช้เป็นคนแรก เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่รู้จักการใช้ระบบกำหนดอายุโดยวิธีราดิโอคาร์บอน ได้ใช้วิธีนี้อ่านอักษรที่พบบนแผ่นดินเหนียวของวัฒนธรรมไมโนนซึ่งเรียกว่า อักษรลายเส้นหรืออักษรลิเนียร์ อันเป็นต้นกำเนิดของอักษรกรีก และอักษรคูเนฟอร์มในภายหลัง

12) ไมเคิล เวนทริส เป็นนักโบราณคดีชาวอังกฤษอีกผู้หนึ่งที่ทำการศึกษา และ ค้นคว้าเกี่ยวกับเหรียญ, ภาพสลักหินและตราประทับสำริด ได้ใช้วิธีกำหนดอายุโบราณวัตถุประเภทดังกล่าวโดยเปรียบเทียบกับเครื่องมือหินที่พบในบริเวณเดียวกัน หรือ บริเวณใกล้เคียง เป็นผู้ค้นคิดการกำหนดอายุโดยวิธีเปรียบเทียบรูปร่างและแบบของเครื่องมือ (Typology) และโบราณวัตถุเป็นหลัก

13) อือสการ์ อาร์มเกร็น (2470) นักโบราณคดีชาวสวีเดนได้ทำการศึกษาและค้นคว้าศิลปะผาหินสแกนดิเนเวียเป็นเวลานาน และเป็นผู้ให้สมมุติฐานวัตถุประสงคความหมายและอายุสมัยของศิลปะผาหินที่น่าเชื่อถือได้ผู้หนึ่ง

14) ศิลปะผาหินของยุโรปตะวันตก ที่มีชื่ออยู่ในภาคใต้ของประเทศฝรั่งเศสและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสเปน เป็นภาพสลักหิน และภาพเขียนสี มีรูปสัตว์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์เป็นหลักแตกต่างจากภาพของศิลปะถ้ำมาก นิยมทำภาพคน และเน้นหนักในเรื่องการสืบชาติพันธุ์แสดงออกโดยองคชาตชาย และหญิงมีการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ (The acts of breeding cult) มาก พิธีกรรมส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการเกิด การอนุรักษสัตว์ป่า ที่ใช้เป็นอาหารภาพที่เก่าที่สุดที่ค้นพบมีอายุในสมัยหินกลาง

15) ศิลปะผาหินสแกนดิเนเวีย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ เช่นเดียวกับศิลปะผาหินของ ยุโรปตะวันตกและยุโรปตะวันออก คือ ศิลปะของสังคม หรือ ชุมชนล่าสัตว์และชุมชนเกษตรกรรม อายุสมัยนั้นยังกำหนดเป็นที่แน่นอนไม่ได้ แต่สันนิษฐานกันว่า ที่เก่าที่สุดนั้นทำขึ้นในสมัยหินเก่าตอนปลายอายุประมาณ 6000 ปี ซึ่งเป็นศิลปกรรมของชุมชนล่าสัตว์ ส่วนศิลปกรรมของชุมชนเกษตรกรรมนั้นทำเป็นภาพสิ่งที่มีชีวิต คละกันไปกับภาพเครื่องมือ ภาพเครื่องหมาย และสัญลักษณ์ตลอดทั้งรูปเรขาคณิตด้วยอายุสมัยนั้น รู้ได้ชัดเจน กลุ่มแรกจะมีอายุระหว่าง 3800 - 2200 ปี

16) มาร์สทรานเดอร์ เป็นนักโบราณคดีชาวนอร์เวย์ ที่ทำการศึกษาและค้นคว้าเรื่องวัตถุประสงคและความหมายของศิลปะผาหินสมัยก่อนประวัติศาสตร์อีกผู้หนึ่ง ได้ให้สมมุติฐานที่แปลกไปจากคนอื่น ๆ ว่า หินหรือผาหินที่คนก่อนประวัติศาสตร์ทำภาพขึ้นนั้น มีความสำคัญมากกว่าภาพ และใช้เป็นศาสนสถานเพื่อประกอบพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ และการสืบชาติพันธุ์ของมนุษย์และสัตว์

17) เนอร์ทัส เป็นเทพธิดาแห่งความอุดมสมบูรณ์ของชาวโรมัน ดาซิอุส นักเขียนของโรมัน บันทึกไว้ว่าได้พบเห็นประเพณีในการประกอบพิธีกรรมแต่เทพธิดาเนอร์ทัสในกลุ่มเชื้อสายเยอรมันิก(สแกนดิเนเวียและยุโรป) อีกความหมายหนึ่งของเนอร์ทัส คือ แม่พระธรณีสถิตอยู่ที่เกาะแห่งหนึ่งบริเวณสวีเดน นักโบราณคดีชาวเดนมาร์ก ได้ยืนยันเรื่องเนอร์ทัสไว้ว่า เทพธิดาองค์นี้จะเสด็จมาโดยเกวียน บริเวณสวีเดนได้ขุดพบเกวียน 4 ล้อ ถูกฝังอยู่ในหลุมที่โคบีแยด์ ทางชายฝั่งตะวันตก ของคาบสมุทรจุดแลนด์ ของเดนมาร์ก พร้อมกับเครื่องปั้นดินเผาซึ่งมีอายุอยู่ในสมัยวัฒนธรรมโรมันตอนต้น จึงสอดคล้องกับบันทึกของดาซิอุส

18) รอยเท้าที่พบในภาพสลักหินที่นอร์เวย์มีความแตกต่างกันบางภาพแสดงให้เห็นถึงการใส่รองเท้าด้วยนักโบราณคดีชาวนอร์เวย์ เช่น แบร์ทิลอาร์มเกร็น และมันท์ - ลาร์เซ็น สันนิษฐานว่า ขนาดและรูปแบบของรองเท้าแสดงถึงเจ้าของรอยมีทั้งสองเพศบางรอยมีเส้นหนึ่งตัดผ่านสัน ซึ่งอาจหมายถึงรอยเท้าของผู้หญิงที่ใส่รองเท้าส่วนรอยเท้าเปล่านั้นเป็นผู้ชาย ไม่มีสายเส้นใด ๆ อีกนอกจากเส้นร่างโครงนอกเท่านั้น

19) อือสกา อาร์มเกร็น นักโบราณคดีชาวสวีเดนได้ให้ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับภาพเรือในศิลปะผาหินว่า เรือในภาพเป็นเครื่องหมายที่ทำขึ้น เพื่อพิธีกรรมทางความเชื่อ ไม่ได้หมายถึงเรือเพื่อใช้ในการสงครามหรือการค้าขายแต่หมายถึงการทำพิธีกรรม เพื่อขอความปลอดภัยต่อเทพ หรือภูตในการเดินทางโดยใช้เรือ เรือมีความหมายเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเทพเจ้า ในตำนานเกี่ยวกับฤดูกาลของสแกนดิเนเวียโบราณนั้น เล่าว่าครั้งหนึ่งเทพแห่งฤดูกาล ถูกฆ่าตาย ในขณะที่ลงมาเยี่ยมชาวโลก ร่างกายของเทพถูกบรรจุลงในเรือเพื่อนำไปสู่เกาะแห่งหนึ่ง เมื่อเทพตายพวกพืชและต้นไม้ก็ล้มตายไปด้วย (ซึ่งหมายถึงฤดูใบไม้ร่วง) แต่ไม่นาน

เทพองค์นี้ก็ฟื้นคืนชีพแล้วรีบกลับมาเยี่ยมชาวโลกอีก พวกต้นไม้ใหญ่ก็ฟื้นคืนชีพเขียวชอุ่มไปทั่ว (ซึ่งหมายถึงฤดูใบไม้ผลิ)

20) เลอร์ริว - เกอร์ฮาร์ด เป็นนักโบราณคดีชาวฝรั่งเศสที่ทำการค้นคว้าและศึกษาตลอดจนอนุรักษ์ ศิลปะเก่า และศิลปะผาหินในภาคกลาง และ ภาคใต้ของฝรั่งเศสเขาใช้เวลาอย่างมากในการศึกษาและค้นคว้า ผลงานของเขาเป็นที่น่าเชื่อถืออย่างมาก ในแวดวงของโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์เขาให้สมมุติฐานเกี่ยวกับ ศิลปกรรมประเภทนี้ว่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับพิธีกรรมทางลัทธิความเชื่อของคนก่อนประวัติศาสตร์ไม่ใช่การเขียน ภาพขึ้น หรือแกะสลักภาพโดยไม่มีวัตถุประสงค์ หรือความมุ่งหมายหรือเพื่อจะแสดงให้คนรุ่นหลังรู้จักชีวิต ประจำวันของตน

ภาพเหล่านั้นทำขึ้นเพื่อเป็นการสังเวช หรือร้องขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยอนุรักษ์ในชาติพันธุ์ของสัตว์ ซึ่งเป็นอาหารของมนุษย์ นอกจากนี้ ยังเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนรู้จักคุณค่าในการให้กำเนิดแก่ชีวิตและการอนุรักษ์ชีวิตด้วย

21) เฮนรี่ เบรยส์ (2420 - 2504) เป็นพระชาวฝรั่งเศสที่กลายมาเป็นนักโบราณคดีที่มีชื่อเสียง ที่สุดคนหนึ่ง แห่งพุทธศตวรรษที่ 25 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานค้นคว้าศิลปะเก่าและศิลปะผาหิน เบรยส์ เป็นผู้ทำให้เห็นความสำคัญของภาพ ที่ถูกทำขึ้นซ้อนภาพ โดยการวาดหรือขีดทับเส้นของภาพที่ทำขึ้นก่อนแล้ว (Superimposed & superposition)ภาพที่ทำขึ้นก่อนจะมีอายุเก่ากว่าบางภาพถึงหลายศตวรรษทีเดียว เบรยส์ ได้ทำการแยกภาพเขียนสีของศิลปะเก่าของยุโรปออกแล้วตั้งสมมุติฐานเพื่อกำหนดอายุของภาพเหล่านั้น ภาพของภูผายลนั้น ก็มีภาพซ้อนมากมาย ที่ควรจะได้ทำการศึกษาอย่างละเอียด เพราะอาจจะไม่ใช่ ภาพที่แกะสลักเพียงสมัยเดียว ภาพบางภาพอาจถูกทำขึ้นตั้งแต่ยุคหินใหม่ตอนปลายก็ได้

22) อีตวาร์ด ลาร์เท็ต (2324-2416) เป็นนักโบราณคดีชาวฝรั่งเศสที่อยู่ในกลุ่มของผู้ริเริ่มศึกษา และค้นคว้าโบราณคดี สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยหินเก่าได้ทำการขุดค้นพบถ้ำหลายต่อ หลายถ้ำในยุโรปตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ำของพวกมนุษย์สมัยหินเก่าและสมัยหินใหม่ ที่สร้างภาพเขียน และภาพสลักในศิลปะเก่าและศิลปะผาหิน ตามลุ่มแม่น้ำดอร์โดไนในภาคใต้ของประเทศฝรั่งเศส

ที่สำคัญที่สุดคือ ลาร์เท็ต ได้ค้นพบวิธีกำหนดอายุโดยใช้ซากสัตว์ที่พบอยู่ในชั้นดินหรือบริเวณ ใกล้เคียงเป็นหลัก (Associated Fauna Dating) และได้ค้นพบศิลปะที่สลักอยู่บนเครื่องประดับ ขนาดเล็กที่ทำด้วยกระดูก หรืองาช้าง (Mobjiliary art) เป็นคนแรก

23) โครมันย็อง เป็นมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ อาศัยอยู่ในถ้ำตามลุ่มแม่น้ำดอร์โดไน ทาง ตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศฝรั่งเศส เป็นมนุษย์พวกโฮโมซาเปียนส์ค้นพบครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2511 เป็น มนุษย์สมัยหินเก่า สันนิษฐานว่ามนุษย์โครมันย็อง เป็นผู้สร้างศิลปะเก่าแห่งยุโรปตะวันตก

บรรณานุกรม

- Almgren , Oscar. 1927 Hallristninger och Kultbruk The Royal Vitterbets Historie and Antiquities Antiquities 35. Stockholm 1926 - 1927
- Bakka , E. 1973 Om Alderen paa Veidristningane. Viking 37 Oslo
- Bronsteds , J. 1957 Danmark Old Tid.bl.l Stenalderen, Copenhagen
- Clark,G,and Piggert 1968 Prehistoric Society. London
- Eliadem,M. 1958 Pattern in Comparative Religion . London
- Gejvall,N. 1970 The Fishman From Barum-mother of Several Children Palaeo-anatomic finds in the skeleton from Packaskog,Fronvanner Arg. 65,p: 282-89
- Gjessing, G. 1936 Nordenfjeldske ristninger og malinger af den arkstske gruppe, Oslo.
- Gimbutas,M. 1974 The God and Goddesses of old Europe. London, England
- Glob, P. V. Hellenistninger i Danmark. Jysk archaeologisk selskabs skrister,b.7 Copenhagen.
- James,E.O. The Cult of the Mother - Goddess. An Archaeological and documentary study. London
- Malmer, M. P. 1981 A Chronological Study of North European Rock Art. Kungl. Vitterbets historieie och Antiquitets Akademien. Serie No. 21 Stockholm
- Mandt - Larsen, G. 1972 Bergbilder i Nordaland. Series 1970 No.2 Bergen Norway.
- Marstarander, S. 1963 Ostfolds Jordbruksristninger. Sk. Jaeberg 53. Oslo
- Nordbladh, J. S. 1978 Some Problem Concerning the Religion between Rock Arts, Religion and Society. Acts of the International Symposium on Rock Art. serie. A. 29 Ed. Oslo.
- Naess Jenny - Rita,Bertelsen, R. Lillehammer. Searching for female deities in the Religion Manifestation of Scandinavian Bronze age. Gro Steinsland (ed) word and objects. Oslo 1988.

ศิลปากร กรม ศิลปะด้าสกลนคร โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
2532

วารสารวัฒนธรรม สุรัตน์ แหล่งโบราณสถานจังหวัดสกลนคร ศูนย์ศิลปะวัฒนธรรม วค. สกลนคร
2534



ความสัมพันธ์ระหว่าง
ราชวงศ์จอร์จที่หกกับจังหวัดสกลนคร

ความสัมพันธ์ ระหว่างราชวงศ์จักรีกับจังหวัดสกลนคร

ทรงวุฒิ สุธาอรรถ *



สกลนครก่อนยุคกรุงรัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุเชิงชุม
เมื่อปี พ.ศ. 2511

สกลนครเป็นเมืองโบราณที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี สันนิษฐานว่าคงตั้งขึ้นในสมัยขอมเรืองอำนาจและเป็นเมืองหนึ่งในอาณาจักรโคตรบูรณ (อาณาจักรโคตรบูรณเป็นอาณาจักรของขอมซึ่งเป็นดินแดนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและรวมทั้งประเทศลาวในปัจจุบันด้วย อาณาจักรนี้มีเมืองโคตรบูรณเป็นราชธานี และเมืองพิมายเป็นเมืองอุปราช หลักฐานสำคัญของอาณาจักรโคตรบูรณ คือ พระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุม) สกลนครในช่วงที่เป็นเมืองหนึ่งของอาณาจักรโคตรบูรณนั้นชื่อว่า "เมืองหนองหานหลวง" ซึ่งถือว่าเป็นเมืองเอกที่สำคัญของขอม หลักฐานที่ปรากฏชัดก็คือ ศิลปวัตถุที่พบบริเวณแถบนี้สร้างด้วยศิลปะแบบขอมทั้งสิ้น ซึ่งใช้ศิลาแลงเป็นวัสดุสำคัญ ประกอบด้วยหน้าบันชั้นมุข ดังหลักฐานที่ปรากฏในโบราณสถานหลายแห่ง เช่น พระธาตุนารายณ์เจงเวง พระธาตุภูเพ็ก พระธาตุคุ่ม และสะพานขอม เป็นต้น

เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลง บริเวณดินแดนลุ่มแม่น้ำโขงของอีสาน ในยุคนั้น(รวมทั้งสกลนครด้วย) ก็ได้รับอิทธิพลของอาณาจักรล้านช้าง ดังหลักฐานที่ปรากฏให้เห็นก็คือ พระธาตูก่องข้าวน้อยที่จังหวัดยโสธร และพระธาตุบ้านแก้ง ที่จังหวัดชัยภูมิ เป็นต้น แต่หลักฐานทางโบราณคดี ของล้านช้างในบริเวณจังหวัดสกลนครนั้นไม่ปรากฏให้เห็น ซึ่งรวมทั้งเรื่องราวต่างๆ ด้วยเข้าใจว่าสกลนครคงจะเป็นชุมชนขนาดเล็กซึ่งแทบไม่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในสมัยนั้นเลย

สกลนครยุคกรุงรัตนโกสินทร์

ประวัติศาสตร์ของจังหวัดสกลนครได้ขาดหายไปหลังจากที่ขอมได้เสื่อมอำนาจลง และได้มาปรากฏหลักฐานอีกครั้งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 1 พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อุปฮาดเมืองกาฬสินธุ์(ไม่ปรากฏนาม) พร้อมด้วยครอบครัวและไพร่พลมารักษาองค์พระธาตุเชิงชุม ต่อมาชุมชนแห่งนี้มีผู้คนหนาแน่นขึ้นพอจะรวมตั้งเป็นเมืองใหญ่เพื่อสะดวกแก่การปกครอง จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านธาตุเชิงชุมเป็น "เมืองสกลทวาปี" เมื่อปีพ.ศ. 2329 และตั้งอุปฮาดเมืองกาฬสินธุ์เป็นพระธานี เจ้าเมืองสกลทวาปี คนแรก

*

ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดสกลนคร

ในแผ่นดินรัชกาลที่ 3 พ.ศ.2369 เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์ขึ้น เจ้าเมืองสกลทวาปีไม่ได้เตรียมกำลังป้องกันบ้านเมือง เจ้าพระยาบดินทร์เดชาอนุชิต (สิงห์สิงหนะ) เมื่อครั้งเป็นพระยาราชสุภาวดี ซึ่งเป็นแม่ทัพหลวงได้มาตรวจราชการและเห็นเข้าจึงสั่งให้นำเจ้าเมืองไปประหารชีวิตที่หนองไขยขาว (เข้าใจว่าเป็นบริเวณหนองทรายขาวในปัจจุบัน) เมื่อปราบกบฏเวียงจันทน์เสร็จสิ้น จึงได้กวาดต้อนครอบครัวและสิ่งพลเมืองสกลทวาปีไปไว้ที่เมืองกบินทร์บุรี และเมืองประจันตคาม (บริเวณเขตจังหวัดปราจีนบุรีในปัจจุบัน) ยังเหลือเฉพาะบางส่วน ที่คอยรักษาองค์พระธาตุเชิงชุมอยู่ คือบ้านหนองเหียน บ้านจันทร์เพ็ญ บ้านอ่อมแก้ว บ้านธาตุเจงเวง บ้านพาน บ้านนาดี บ้านพันนา บ้านวังยาง บ้านผ้าขาว และพวกของเพี้ยศรีครุฑในตำบลธาตุเชิงชุมและได้สั่งให้ราชวงศ์เมืองกาฬสินธุ์ เป็นผู้รักษาราชการเมืองสกลทวาปีไปก่อน ในระหว่างที่ยังไม่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ใดเป็นเจ้าเมือง



ต่อมาใน พ.ศ. 2381 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้ราชวงศ์ (คำ) ซึ่งเป็นเชื้อสายของเมืองนครพนมที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เมื่อคราวที่เจ้าอนุวงศ์คิดเป็นขบถ เป็นพระยาประเทศธานี และให้เป็นเจ้าเมืองสกลนครขณะเดียวกันก็ได้เปลี่ยนชื่อเมืองสกลทวาปีเป็น เมืองสกลนคร มาจนถึงปัจจุบันนี้ซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์เมืองสกลนครยุคใหม่



ในแผ่นดินรัชกาลที่ 4 ได้มีการรวบรวมชุมชนต่าง ๆ ที่ยังกระจัดกระจายอยู่ในเขตของเมืองสกลนคร ตั้งให้เป็นเมือง และโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเจ้าเมืองให้ดูแลรักษาด้วย เช่น ในปี พ.ศ.2400 ได้ยกบ้านกุดสิง เป็นเมืองวานรนิวาส โปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง นายจรรย์ดำ เป็นหลวงประจักษ์รักษา และเป็นผู้ว่าเมืองวานรนิวาส ยกบ้านม่วงน้ำยม เป็นเมืองอากาศอำนวย โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเพี้ยตี๋ซ้าย เป็นหลวงพลาญกุล และเป็นเจ้าเมือง พ.ศ. 2405 โปรดเกล้าฯ ตั้งบ้านนาโพธิ์

เป็นเมืองโพธิ์โพสาล แล้วตั้งให้ท้าวชัตติยะ เป็นพระโพสาลลีมานุรักษ์ และเป็นเจ้าเมืองปี พ.ศ.2406 โปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านโพสสว่างหาดยาว เป็นเมืองสว่างแดนดิน โดยให้ท้าวเทพกัลยา หัวหน้าไทยโย้ยเป็นเจ้าเมืองชื่อ "พระสิทธิศักดิ์ประสิทธิ์"

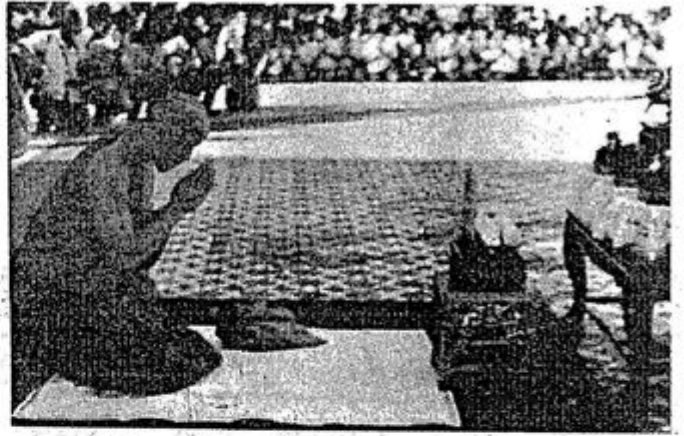
ในตอนปลายสมัยของรัชกาลที่ 4 ได้โปรดเกล้าให้ท้าวบิดบุตรอุปฮาดติเจาเป็น ราชวงศ์ ให้ท้าวลาตบุตรอุปฮาดโดงเป็นราชบุตรเมืองสกลนคร แทนตำแหน่งราชวงศ์และราชบุตร ที่ว่างอยู่(การปกครองเมืองสกลนครในยุคนั้น ยังคงใช้ระบอบการปกครองแบบหัวเมืองโบราณอยู่ผู้ปกครอง (กรมการเมือง) ประกอบด้วยเจ้าเมืองอุปฮาด (อุปราช ราชวงศ์ และราชบุตร)

ในแผ่นดินรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นสมัยที่เริ่มมีการปฏิรูปการปกครองจากระบอบการปกครอง แบบหัวเมืองโบราณ เป็นระบอบมณฑลเทศาภิบาล และเป็นยุคสมัยที่สยามประเทศ ต้องเผชิญกับการคุกคามของมหาอำนาจทางตะวันตก ได้มีเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสกลนครกับราชวงศ์จักรี เช่น เมื่อปี พ.ศ.2418 จีนฮ่อ ได้ก่อการจลาจลขึ้น ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ พระยามหาอำมาตย์ (ชื่น) เป็นแม่ทัพคุมทหารกรุงเทพฯ กับไพร่พลหัวเมืองลาว ได้ไปตั้งทัพอยู่ที่เมืองหนองคาย ทางเมืองสกลนครได้ยกพลไปช่วย จำนวน 1,000 คน โดยมีราชวงศ์ (ปิด) กับพระศรีสกลวงศ์ (โง่นคำ) เป็นหัวหน้าและรบกับจีนฮ่อ

ในแผ่นดินนี้ได้มีการโปรดเกล้าฯ ตั้งเมืองในเขต สกลนครขึ้นมา 1 เมืองคือ ยกบ้านจัมปา เป็นเมืองจัมปา- ชนบทและ แต่งตั้งให้ท้าวแก้วเป็นพระบำรุงนิคมเขตวิ และ เป็นเจ้าเมืองด้วย (เมืองจัมปาชนบทคือ อำเภอพังโคน ใน ปัจจุบัน)

ปี พ.ศ.2434 สยามประเทศได้เริ่มเปลี่ยนแปลงการ ปกครองเป็นแบบเทศาภิบาลเป็นครั้งแรกซึ่งหมายถึง การ จัดให้มีข้าหลวงจากส่วนกลางไปกำกับรักษาราชการ ตาม หัวเมืองทุกเมือง สำหรับเมืองสกลนครนั้นได้โปรดเกล้าฯ

ให้พระยาสุริยเดช (กาง) เป็นข้าหลวงเมืองสกลนครคนแรก ในรัชสมัยนี้มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เสด็จมาตรวจราชการที่เมือง สกลนคร 2 ครั้ง คือเมื่อปี พ.ศ. 2438 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ได้เสด็จมาตรวจราช การ และเมื่อปี พ.ศ.2449 (อีก 11 ปี ต่อมา) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพเสนาบดี กระทรวงมหาดไทย ในสมัยนั้น ได้เสด็จมาตรวจราชการที่เมืองสกลนคร แล้วได้พักค้าง 2 คืน และได้เสด็จ เลยไปนมัสการ พระธาตุพนมด้วย



พระภิกษุสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ทรงประทับที่หน้าวัด รอบองค์พระธาตุเชิงชุม

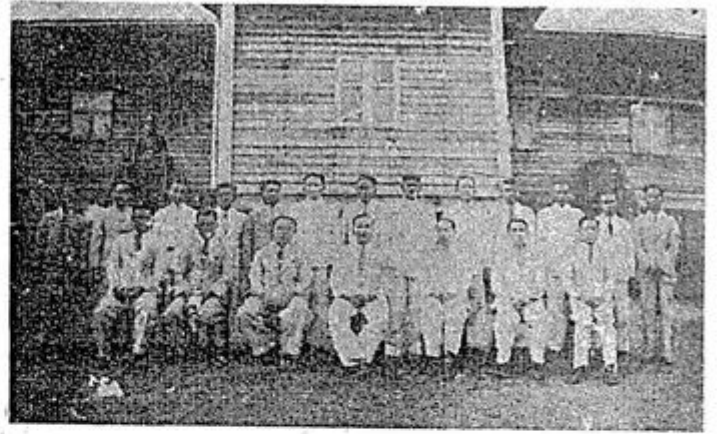


ในแผ่นดินรัชกาลที่ 6 สมัยนี้ได้เริ่มมีการ ประกาศใช้นามสกุลเป็นครั้งแรก พระยาประจันต์ ประ เทศธานี (โง่นคำ) ได้ขอพระราชทานนามสกุล ได้ว่า "พรหมสาขา ณ สกลนคร" เมื่อปี 2457 ในด้านคมนาคม ได้ริเริ่มก่อสร้างเส้นทางตรงจากสกลนคร-กาฬสินธุ์เป็น ครั้งแรก ซึ่งเป็นความดำริของมหาอำมาตย์โท พระยา มหาอำมาตย์อิบตี รองเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ที่ มาตรวจราชการที่ เมืองสกลนครในสมัยนั้นเห็นว่าหาก จะมีทางลัดจาก สกลนครผ่านเทือกเขาภูพาน ไปยัง กาฬสินธุ์ ตรงไปโคราชน่าจะช่วยย่นระยะเวลา ในการ

เดินทางได้จึงได้ริเริ่มสร้างทางขึ้นมาในแผ่นดินนี้ได้ริเริ่มสร้าง สนามบินขึ้นในจังหวัดสกลนครเป็นครั้งแรก โดยการ เกณฑ์แรงงานจากราษฎร ใช้เวลาในการก่อสร้าง 2 ปี จึงแล้วเสร็จ แล้วได้โปรดเกล้าฯ ให้กรมอากาศยานนำ เครื่องบิน 5 เครื่องบินมาลงที่จังหวัดสกลนคร เป็น ครั้งแรก เมื่อปี 2464 นอกจากการสร้างสนามบินแล้ว ยังมีโครงการที่จะสร้างทางรถไฟมายังจังหวัดสกลนครด้วย โดยผู้บัญชาการกรมรถไฟคือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง กำแพงเพชรอัครโยธิน ได้เสด็จมาตรวจเส้นทาง เพื่อสร้างทางรถไฟด้วยพระองค์เอง ตั้งแต่ปี 2465 และ ได้ทรง ประทับอยู่เมืองสกลนครถึง 2 วัน (หากนับถึงปีนี้ 2536 ก็เป็นเวลาจนถึง 71 แล้ว การสร้างทางรถไฟถึงสกลนคร ก็ยังเป็นแต่เพียงความคิดเท่านั้น ไม่ทราบว่าจะรออีกนานเท่าใด)

ในแผ่นดินรัชกาลที่ 7 ได้เกิดโรคระบาดมีคนล้มตายจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า อยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้กรมสาธารณสุขจ่ายหนองมีแก่เจ้าพนักงานไปจัดการปลูกป้องกันโรคระบาดตามท้องที่ต่างๆ ในจังหวัดสกลนคร มีผู้ได้รับพระราชทานครั้งแรก 55 คน ต่อมาได้พระราชทานเพิ่มอีกมีผู้ได้รับบริการทั้งสิ้น 538 คน เมื่อถึงปี 2472 ซึ่งเป็นปีที่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระชนมายุครบ 36 พรรษา เป็น ปีมะเส็งนักกษัตริ์ รัฐบาลในสมัยนั้น จึงให้ทุกจังหวัดทั่วประเทศคัดเลือกนักเรียนที่เกิดปีมะเส็ง จำนวน 4 คน ชาย 2 หญิง 2 คน เพื่อรับพระราชทาน เสนาเงิน ป.ป.ร. รูปงูเล็ก เป็นเครื่องหมายอุปชาติร่วมปีพระราชสมภพ ในจังหวัดสกลนครมีผู้ได้รับคัดเลือกจำนวน 4 คน คือ 1. ลูกเสือเอกจำลอง นวลมณี 2. ลูกเสือเอกคลอง เสนาชัย 3. อนุชาชาติสุนทรีย์ พรหมสาขา ณ สกลนคร 4. อนุชาชาติพวงทอง สิงหกุล

ในแผ่นดินรัชกาลที่ 8 เป็นช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 บ้านเมืองอยู่ในยุคของความหวาดกลัว ความสัมพันธ์ของพระบรมวงศานุวงศ์ กับจังหวัดสกลนครในช่วงสมัยนี้ดูเหมือนจะมีน้อย และไม่ปรากฏหลักฐานให้เห็น จะมีแต่เพียงการโปรดเกล้าฯ พระราชทานสมณศักดิ์พระครู วิมลสกลเขต เจ้าคณะ อำเภอมืองในปี 2479 และในปี 2483 ก็ได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระครู วิมลสกลเขต เป็นเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร



ในแผ่นดินรัชกาลที่ 9 ถือว่าเป็นรัชกาลที่

พระบรมวงศ์ของราชวงศ์จักรีมีความผูกพันกับจังหวัดมากที่สุด นับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา และเป็นครั้งแรกของแผ่นดินสกลนครที่กษัตริย์ ในราชวงศ์นี้ได้เสด็จมาแปร พระราชฐานด้วยพระองค์เอง การเสด็จสกลนครเป็นครั้งแรกนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จไปทรงเยี่ยม พสกนิกรในภาคอีสานมาก่อน และได้เสด็จถึงสกลนคร เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2498 ในครั้งนั้นทั้ง 2 พระองค์ ได้ทรงประทับพักแรมที่สถานีประมงน้ำจืดสกลนคร 1 คืน ชาวสกลนคร ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท อย่างใกล้ชิดเป็นครั้งแรกจึงได้จัดการแสดงฟ้อนภูไท และรำกับแก๊ป ให้พระองค์ทอดพระเนตรด้วย หลังจากนั้นกาลเวลาก็ล่วงเลยถึงปี 2507 สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ได้เสด็จพระราชดำเนิน เยือนสกลนครเป็นครั้งแรก



การเดินทางไปจังหวัดสกลนครในสมัยโบราณ

ขวัญและกำลังใจรั้วของชาติ ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ในปี 2517 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน 55,999 บาท เพื่อเป็นทุนในการก่อสร้างโรงเรียนที่อำเภอโคกศรีสุพรรณ พร้อมทั้ง พระราชทานนามว่า 'โรงเรียนร่มเกล้า' โดยได้เสด็จไปทรงวางศิลาฤกษ์ที่โรงเรียน เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2517 และได้เสด็จพระราชดำเนิน ทรงประกอบพิธีเปิดโรงเรียนนี้อีกครั้งหนึ่งในปี 2518 ในช่วงนี้ได้เสด็จไปประทับพักแรมที่เขื่อนน้ำอูน และได้เสด็จมาทอดพระเนตรการก่อสร้างพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ซึ่งตั้งอยู่บนเทือกเขาภูพานระหว่างเส้นทางสกลนคร - กาฬสินธุ์ ห่างจากตัวเมืองสกลนคร 13 กิโลเมตร พระตำหนักแห่งนี้ได้ก่อสร้างตามแบบศิลปะตะวันตก

เมื่อถึงปี พ.ศ. 2508 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จไปทรงเปิดเขื่อนน้ำพุงซึ่งเป็นเขื่อนอเนกประสงค์ที่ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอกุดบาก ปี 2511 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันวิสาขบูชา ณ วัดเชิงชุมวรวิหาร และทรงเยี่ยมราษฎรที่รอเฝ้ารับเสด็จอย่างเนืองแน่น และได้เสด็จไปยังวัดแห่งนี้อีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2513 เพื่อทรง ประกอบพิธีอัญเชิญพระธาตุเชิงชุม จนถึงปี 2516 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมหน่วยรบเฉพาะกิจ กองพันทหารราบกรมผสมที่ 23 ภูพานน้อย เพื่อบำรุง

พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และ พระบรมวงศานุวงศ์ ทรงใช้พระตำหนักแห่งนี้เป็นสถานที่เสด็จแปรพระราชฐาน เพื่อทรงเยี่ยมพสกนิกรทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในเดือนพฤศจิกายน เป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะจังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งพระตำหนักนั้น พสกนิกรในจังหวัดนี้ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณอนันต์อย่างหาที่เปรียบไม่ได้ ในจังหวัดนี้มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริพระราชเสาวนีย์มากที่สุดในประเทศไทยกล่าวคือ มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจำนวน



อุปกรณ์การจับปลาในบริเวณหนองหานเมื่อ 80 ปีที่แล้ว

455 โครงการ โครงการอันเนื่องมาจาก พระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ จำนวน 88 โครงการ และมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวน 73 โครงการรวมทั้งสิ้น 616 โครงการ โครงการเหล่านี้ยังความเจริญนานับประการแต่จังหวัดสกลนครซึ่งเป็นผลดีอย่างยิ่งในการประกอบอาชีพการดำรงชีวิตของอาณาประชาราษฎร์ นับเป็นความซาบซึ้งความปลาบปลื้มแก่พสกนิกรชาวสกลนครทุกหมู่เหล่า เป็นบุญแก่ ๆ สำหรับคนที่เกิดในแผ่นดินนี้แล้วได้รับพระบารมีจากพระองค์ท่าน นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันสูงยิ่งหาที่สุดมิได้

๗๓๑/๔-๘+๑๐ ๕-๘-๘

เขื่อนหนองหาน

๗๓๑/๕



บรรณานุกรม

เต็ม วิชาคหกรรมกิจ ประวัติศาสตร์อีสาน กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2530

ปุมเมืองสกลนคร, ม. ป. ท., 2531

สมาคมชาวอีสาน. อีสาน กรุงเทพมหานคร : ธนวิชัยการพิมพ์, 2534

สารตราตั้งเมืองสกลนคร, สกลนคร : สกลนครการพิมพ์, 2530

สำนักงานประสานกิจกรรมพิเศษจังหวัดสกลนคร. ประมวลพระราชดำริ พระราชเสาวนีย์
(อัดสำเนา) 2535

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร. ประวัติจังหวัดสกลนคร กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จินดาสาส์น,
2528

ไม้พุ่มประดับ

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Albizia julibrissin* (Mill.) C. DC. ชื่อวงศ์ : *Leguminosae*

ชื่อสามัญ : *Silk tree*

ชื่อท้องถิ่น : *ไม้ตีนเป็ด*

ชื่ออื่นๆ : *ไม้ตีนเป็ด*

ถิ่นกำเนิด : *ประเทศอินเดีย*



ไม้พุ่มประดับ

"อินทนิล"

ไม้พุ่มมงคล " อินทนิล "

* มนตรี อัยยประเสริฐวัฒนา



เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี" อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร ได้ทรงปลูก " ต้นอินทนิล " ซึ่งเป็นต้นไม้ประจำจังหวัดสกลนคร เป็นต้นไม้ประจำห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารีด้วย รายละเอียดเกี่ยวกับ ต้นอินทนิล มีที่น่าสนใจดังนี้

ชื่อพื้นเมือง อินทนิล (ภาคกลาง ,ภาคใต้),ตะแบกดำ (กรุงเทพฯ), บาเอ(ปัตตานี) บางอบะซา (ยะลา, นราธิวาส, มาเลเซีย) ฉ่องมุของ (กะเหรี่ยง, กาญจนบุรี)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *lagerstroemia speciosa* Pers , syn.
Lagerstroemia Fros - regmae Retz.

ชื่อการค้า Jarul,Pyinma, Queen's Flower, Queen' s Crape Myrtle, Pride of India.

ถิ่นกำเนิด ชอบขึ้นตามที่ราบลุ่มที่ชื้นและทั่วไป และบริเวณริมฝั่งแม่น้ำ ลำห้วย ในป่า เบญจพรรณชื้นและป่าดงดิบ ทางภาคเหนือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้แต่ที่มีมากขึ้นอยู่ตามป่าดงดิบในภาคใต้

* ป่าไม้จังหวัดสกลนคร

ลักษณะทั่วไป	เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 10 - 25 เมตร ผลัดใบลำต้นตรง มีกิ่งใหญ่แตกออกตามลำต้น กิ่งล่างสูงจากพื้นดินไม่มากนัก เรือนยอดแผ่กว้าง เป็นพุ่มกลมเปลือกหนาสีเทาหรือสีน้ำตาลอ่อน และมักมีรอยด่างเป็นดวงสีขาวค่อนข้างเรียบไม่แตกเป็นร่องหรือมีรอยแผลเป็น ใบยาว 11 - 26 เซนติเมตรรูปใบค่อนข้างยาว ปลายแหลมเป็นติ่งเล็กน้อย ทั้งใบอ่อนและใบแก่เรียบไม่มีขน เนื้อหนากลี้ยงเป็นมัน ดอกบานเต็มที่กว้าง 5.0-7.5 เซนติเมตร มีสีต่าง ๆ เช่น สีม่วงสด หรือสีม่วงปนชมพู หรือสีชมพูล้วนตรงส่วนบนสุดของดอกตูมจะมีตุ่มกลมเล็กๆ ติดอยู่ตรงกลาง เกสร ตัวผู้มีขนาดเดียว ยาวไล่เลี่ยกัน ผลมี ขนาดใหญ่ กลมรียาว 2.2 - 2.6 เซนติเมตร ผิวเรียบไม่มีขน
ลักษณะเนื้อไม้	เมื่อยังใหม่อยู่เป็นสีแดงเรื่อ ๆ หรือชมพูอ่อนพอนานเข้าเปลี่ยนเป็นสีชมพู อมแดงเสี้ยนตรง เนื้อค่อนข้างละเอียด เป็นมันลื่น แข็งปานกลาง เหนียว ทนทาน โดยเฉพาะการใช้ในน้ำแห้งได้ดี เลื่อย ไสกบ ตบแต่งง่ายขัดเงาได้ง่าย
ความถี่จำเพาะ	ประมาณ 0.65 (13%)
สภาวะสมบัติ	มีอัตราการยืดหดตัวทางด้านรัศมี ประมาณร้อยละ 5.12 มีอัตราการยืดหดตัวทางด้านสัมผัส ประมาณร้อยละ 6.61 มีอัตราการยืดหดตัว ทางด้านยาว ตามเสี้ยนรัศมีประมาณร้อยละ 0.30
คุณสมบัติ	เนื้อไม้มีความแข็ง ประมาณ 474 กิโลกรัม ความแข็งแรงประมาณ 875 กิโลกรัม/ตารางเซนติเมตร ความดื้อ ประมาณ 91.400 กิโลกรัม/ตารางเซนติเมตร ความเหนียว ประมาณ 1.7 กิโลกรัม/เมตร
อายุตามธรรมชาติ	ตั้งแต่ 1.6 -23.3 ปี เฉลี่ยประมาณ 9.5 ปี
ประโยชน์	ใช้ในการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน โดยมากใช้เป็นกระดานพื้น ฝา ตง กระเบื้อง ไม้มุงหลังคา และส่วนประกอบอื่น ๆ ทำเรือใบ เรือแจว เรือเดินทะเล แจว พาย กรรเชียง ไม้หวดข้าว ครก สากกระเดื่อง ซี่ล้อ ตัวถังเกวียน รถ ไม้ คาน ไม้ กั้นบ่อน้ำร่องน้ำ และกั้นน้ำ ไม้หมอนรถไฟ ด้งไม้ หีบศพอย่างดี เปียนโน
ราก	เป็นยาสมานท้อง
ใบ	ต้มเอาน้ำกินแก้เบาหวาน หวังว่าต้นไม้มหาเมฆคลต้นนี้ คงจะได้รับการเอาใจใส่ จากบุคคลทั่วไป ทั้งทางภาครัฐ และ เอกชน ช่วยกันปลูก ตามพื้นที่ต่าง ๆ ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ที่ นับวันจะหดหายไปทุกทีแล้ว

คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก

ที่ปรึกษา

นายถนัด พลาภิกุล

ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดสกลนคร

นายสงวน เอี่ยมอุดมะ

ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดสกลนคร

นายมนตรี อัยประเสริฐวัฒนา

ป่าไม้จังหวัดสกลนคร

นายสรรค์สนธิ บุญโยทยาน

หัวหน้าสำนักงาน จัดรูปที่ดินจังหวัดสกลนคร

ดร. เพ็ญศักดิ์ จักขุจินดา ไชวิตซ์

ประธานมูลนิธิฝนหยาดเดียว

นายสุรัตน์ วรางรัตน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ สถาบันราชภัฏ สกลนคร

คณะผู้จัดทำ

นายทรงวุฒิ

สุธาอรรณ

หัวหน้าคณะทำงาน

นายสุรศักดิ์

สิทธิไตรย์

คณะทำงาน

นางสาวทัศนีย์

บุญรุ่ง

คณะทำงาน

นายจรูญศักดิ์

พุดน้อย

คณะทำงาน



“

..ห้องสมุดเป็นสถานที่เก็บเอกสารต่าง ๆ
อันเป็นแหล่งความรู้ดังกล่าวแล้ว
จึงเรียกได้ว่าเป็น ครู
เป็นผู้ชี้้นำให้เรามีปัญญาวิเคราะห์วิจารณ์
ให้รู้สิ่งควรรู้ อันชอบธรรมด้วยเหตุผลได้

”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ห้องสมุดในทัศนะของข้าพเจ้า